

1958 İKRAMIYE PLÂNI

2 1/2
milyon

APARTMAN DAİRELERİ
BAHÇELİ EVLER
PARA İKRAMIYELERİ

● 2.5 Milyon liranın yarısı, yani 1.250.000 lirası Apartman Daireleri ile Ev İkramiyesi ve geri kalan 1.250.000 lirası para olarak dağıtılacaktır.

● 2.5 Milyon liranın tamamı İkramiye olup, KREDİ yani BORÇ değildir.

Her 150 kraya 1 kur'a numarası:

TÜRKİYE

BANKASI

FAAL 4-385

paranızın...
istikballinizin
emniyeti

Paranızı atıl bırakmayın, bankaya yatırınız

TÜRKİYE
**VAKIFLAR
BANKASI**

1958
YILINDA

OMÜR BOYUNCA AYLIK GELİR
MESKEN KREDİLERİ
PARA
İKRAMİYELERİ

İHAP
MÜHÜRÜ
SİĞİRCİ

4 MİLYON
405.000
LİRA

BANKA

ÜÇ AYLIK MESLEK DERGİSİ

Tesisi : 26/3/1948

Müessisleri : Hükmet KEYMAN - İshak TURNAOĞLU - Mesut ERDA

Sahipleri : Hükmet KEYMAN , İshak TURNAOĞLU

Neşriyat Fillen Idare Eden : Hükmet KEYMAN

Kapak : Hükmet KEYMAN

Neşriyat başlıca gazetelerde ilân olunur.

Sayısı 200, yıllığı 800 Kuruştur.

Muhabere Adresi : Posta Kutusu (11) Ankara

Her türlü malûmat için Telefon : 32773

B a n k a H e s a p l a r ı

T. C. Ziraat Bankası
Merkez Md. Ankara
328/4898

T. İş Bankası
Ankara Merkez Md.
4525

T. Yapı ve Kredi Bankası
Yenişehir Şubesi Ankara
764

T. Ticaret Bankası
Ankara Şubesi
1775

İDARE VE YAZI YERİ : Tuna Cad. Adakale Sok. No. 21 Yenişehir - Ankara.

YAZI İŞLERİ : Derginin çalışma ve yazı programını ilgilendiren ve başka der-
gilerde çıkmamış olan yazılar kabul edilir. Dergimize gönderilen yazılar derç edil-
sin edilmemesi iade edilmez. Mesleki eserlerden bir adet gönderildiği takdirde kontra-
düslü yapılır.

İLÂN İŞLERİ : Bütün Bankaların ve müesseselerin ilân işleri yapılır.

MÜRACAAT : Yazı, abone ve ilân işleri için Dergi Müdürlüğüne (P. K. 11 An-
kara) adresiyle müracaat edilmelidir.

Bütün muhaberatın posta kutusu adresi ile yapılması, abone paralarının banka
havaleleri ile gönderilmesi, adres ve ilân değişikliklerinin vaktinde bildirilmesi
rica olunur.

Türkiye Bankacılar Cemiyetinin yayın organlığını yapar. P.K. 315 Ankara

BANKA DERGİSİ'NE

ABONE OLUNUZ!..

«BANKA» Dergisi Bankaların, Bankacıların ve Bankacılığı öğrenmek isteyen me-
murların ve öğrencilerin, Banka müşterilerinin ve Bankaya alakalı herkesin ve her
münevverin kütüphânda bulunacak ve dalma müracaat edebileceği, mesleki müşkülle-
rini çözebileceği eserdir.

İLÂN VERİNİZ!..

«BANKA» Dergisi Bankaların, Sigorta ortaklarının, ticaret evlerinin, Bankalara
alt türlü büro levazımı, demirbaşlar ve makineleri satan bütün kurumların ve ilmi ve
mesleki yayınların en elverişli ve esassı ilân ve reklâm yeridir.

Bu hem sizin hem memleketin menfaatidir.

BANKA

ÜÇ AYLIK MESLEK DERGİSİ

YIL : IX

OCAK - MART

SAYI : 33

Dokuzuncu Yıla Girerken

Sevgili okuyucularımız;

Değerli alâkanızın eseri olan Banka D o k u z u n c u yayın yılına girmiştir. Gelecek yıl on yaşına basacaktır,

Bazı kusur ve noksanlarımıza rağmen vasıflı ve seviyeli bir neşriyatla bu yaşa basmak, dergicilik hayatında bir başarı olduğu gibi, mesleğimiz için de hususi bir değeri haizdir.

Sekiz yıldır yed-i iktidarımızda olan bütün gayret ve fedakârlıklara katlanarak, imkânlarımızı kullanarak Banka'yı yaşatmaya iyileştirmeye çalıştık. Bu neticenin; Millî Banka ve Müesseselerimizin, Okurlarımızın, Yazarlarımızın bütün meslektaş ve arkadaşlarımızın bize göstermek lütunda buldukları değeri büyük alâka ve müzaheretin eseri olduğunu daşükranlarımızla belirtmeyi borç biliriz.

Yazı programımızın tahakkuk ettirilmesi, dergimizin mükemmelleştirilmesi ve mesleğimize hizmet esasiyle ifade eylediğimiz çalışma parolamızın bir devamı olarak Banka'yı bu yıldan itibaren bazı yeniliklerle ve biri de aktülaite nüshası olmak üzere yılda dört defa çıkaracağız ve bu cümleden olarak onuncu yılın ilk sayısını «Millî Bankacılığımızın tarihçesi ve tekamül seyriyle bugünkü bankacılığımız» a tahsis etmeyi düşünüyoruz.

Günün şartları muvacehesinde bu yenilikleri ve artan masraflarımızı kısmen telâfi maksadiyle abone bedelimizi sekiz liraya çıkarmak zorunda kalmamızı okurlarımızın makûl ve mazur göreceklerine inanırken teşebbüs gayemizin; kazançtan ziyade, millî mesleki bir eser olarak Banka'yı yaşatmak, iyileştirmek ve mesleğimize hizmet eylemek olduğunu da bilhassa kayıt ve arz etmek isteriz.

Bu vesile ile şu ciheti de aydınlatalım ki, bütün arzularımıza rağmen program ve vaatlerimizin bazılarını yapamadık veya zamanında yerine getiremedik ise, bu hususun sadece işin herkesçe bilinen zorluk ve imkânsızlıklarından ileri geldiğini, hakşinas okuyucu ve meslektaşlarımızın takdir ve teslim edeceklerine kanıyız. Bununla beraber, okuyucu ve meslektaşlarımızın mektup ve sözleriyle gösterdikleri takdir ve teşviklerden cesaret alarak eskiden olduğu gibi bütün imkânlardan faydalanıp sizleri iyi hizmetlerimizle memnun etmeye, takdir ve teveccühlerinize bir kat daha lâyük olmaya çalışacağız. Gelecekteki muvaffakiyetlerimizin, yine sizlerin alâka ve teveccühlerinize bağlı bulunduğunu tekrar belirtir; BANKA'yı daima alâka ile karşılamazı, her yerde herkese tanıtmanızı bekleriz.

BANKA

Plâsmanlar Hakkında Bir Etüt [*]

III

Derleyen :
Sakir ÖZMEN

V — Menkul Kıymetle Plâsmanları

Bahis 1. — Menkul Kıymetler.

Kısım 1. — Tarihçe :

Menkul kıymetler plâsmanları XIX uncu yüzyılın ve zamanımızın büyük plâsmaları arasında yer almıştır. Eski Roma Cumhuriyetinin son asırlarında menkul kıymetler plâsmanlarının izlerine tesadüf etmek mümkündür. Keza Orta Çağın ve Rönesansın inkişaf etmiş şehirlerinde bu nevi plâsmanlara tesadüf edilmektedir. Fransa Kralı XIV üncü Luinin ölümünden sonra Law menkul kıymetler plâsmanlarını halka arz etmiştir. Law Fransa'da 1716da Umumi Banka «Banque Générale» adı altında bir banka kurdu. Bu banka mevduat ve aynı zamanda bir emisyon bankası idi. Banque Générale kuruluşundan dört buçuk sene sonra iflâs etti. Bu sebepten law tarafından çıkarılan menkul kıymetler kısa bir müddet için tutunmuştur. Fransız İhtilâlinin arifesinde Fransa'da tedavül etmekte olan menkul kıymetler yekûnu 200 - 300 milyon Franka baliğ olmakta idi.

1825 te Bruxelles'de bir menkul kıymetler borsası vardı. Fakat bu borsa pek faal değildi. Bruxelles menkul kıymetler borsası 1835 ile 1840 arasında daha faal olmuştur.

Eskiden anonim şirketlerin kurulması hükümetin müsaadesine tabi idi. Hükümet anonim şirketlerin kurulmasına ancak büyük sermayelerin birleşmesinde ve risklerin tahdidinde zaruret gördüğü halde müsaade ediyordu. Hükümet bu müsaadeyi verirken siyasi maksatlar gütmekle itham ediliyordu. Avam nezdinde ise Hükümetin bu yoldaki müsaadesi iyi neticeye götürün bir teminat olarak telâkki

edilmekteydi. Anonim şirketlerin serbestce kurulmasından sonra menkul kıymetler miktarında da bir artış olmuştur. Belçika'da 1873 tarihinden itibaren anonim şirketlerin kurulması serbest bırakıldı. İş adamları bu serbestinde geniş ölçüde istifade ettiler. Belçika'da 1873 ten 1892, ye kadar sermayeleri mecmuu 2.236 milyon frank olan 1610 anonim şirket kurulmuştur. Birinci Cihan Harbinden evvel Belçika'da menkul kıymetler tutarı 18 milyar franka baliğ olmakta idi. Yâni menkul kıymetler tutarı bütün Belçika servetinin % 35'ini teşkil etmekte idi. 1910'a doğru İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri, Fransa, Almanya, Rusya, Avusturya - Macaristan İmparatorluğu, İtalya, Japonya ve diğer bazı memleketlerde menkul kıymetler umumî servetin % 38 ini teşkil etmekte idi.

1929 - 1830 buhranından ve spekülasyonun kaldırılmasından sonra dünyanın bütün memleketlerinde menkul kıymetler emisyonu azalmıştır. Amerika Birleşik Devletlerinde 1932 yılında menkul kıymetler emisyonunun tutarı 10.100 milyon dolardan 1.165 milyon dolara ve 1933 te 400 milyon dolara düşmüştür. 1936 da Amerika'da menkul kıymetler emisyonunun tutarı 4.600 milyon dolara yükselmiştir.

Kısım 2. — Menkul kıymetlerin nev'ileri.

Menkul kıymetleri aşağıdaki kategorilere ayırmak mümkündür :

A — Sabit gelirli menkul kıymetler.

1) Devlet fonları.

Devlet fonlarını tahkim edilmiş borçlar (Dettes consolidées) ve dalgalı borç-

(*) Başı Ocak - Haziran 1957 tarihli ve 29-30 sayılı «Banka» dergisinde.

lar (Dettes flottantes) olmak üzere iki gruba ayırmak mümkündür.

Tahkim edilmiş borçlar grupuna dahil olan rantlar Devletin uzun vâdeli taahhütlerini temsil eder. Rantlar ya daimidir veya yahut da itfaya tabidir. Daimi rantların (Rentés perpétuelles) itfası tamamiyle devletin arzusuna tabidir. İtfası kabil olan rantlar ise muayyen vâdelerde itfası lâzım gelen rantlardır. İstikrazların primlerle yahut kur'a ile kabili itfa olmaları halinde istikraz senetlerine «tahvilât» (obligati-ons) adı verilir.

2) Hazine bonoları (Bons du Trésor):

Hazine bonoları dalgalı borçlar grubuna dahildir. Bu bonolar kısa vâdeler sonunda (bir aydan 5 seneye kadar) itfa olunan menkul kıymetlerdir. İskonto edilen hazine bonolarının kuponları yoktur. Sözü geçen bonolar başa başın «Pair» altında ihraç olunur, aradaki fark nemayi teşkil eder.

3) Tahvilât :

Tahvilât şirketlerin uzun vâdeli tahhütlerini temsil eder. Tahviller daimi değildir. Tahviller umumiyetle kur'a ile itfa olunur.

4) Kasa bonoları (Bons da Caisse) :

Kasa bonoları şirketlerin kısa vâdeli (6 aydan 5 seneye kadar) tahhütlerini temsil eder.

Sabit gelirli menkul kıymetler umumiyetle tahvilde (borcun tahvili = Conversion) tabidir. Bir istikrazı tahvil etmek demek bu istikrazın faiz haddini indirmek demektir. Hakiki tahvil (Conversion) faiz haddinin indirilmesini kabul etmiyen alacaklılara başa baş «pair üzerinden itfa teklifinde bulunulmasını tazammun eder. Bu, normal ve dürüst bir muameledir. Harbten sonra sık sık Conversion'lara rastlanmaktadır. Şu halde conversion ihtimalini daima göz önünde bulundurmaya lâzımdır. Bir rant başa başın «pair» üstüne çıktığı zaman, bu rantı satın almadan önce ne zaman kabili tahvil olacağını kestirmek lâzımdır. Bir rant Pair'in çok aşağısına düştüğü zaman tahvil ihtimalleri bu rantın satın alınmasını icabettirmektedir. Zira itfa ancak «pair» üzerinden yapılabilir.

B — Hisse senetleri (Les actions) :

1) Âdi hisse senetleri (Actions de Capital) :

Bu kabil hisse senetleri en basit tipteki hisse senetleridir. Bu senetler sermayesi eshama munkasem şirketlerde şirket aktifinin bir kısmını temsil eder ve aynı nisbette kâr'a iştirâk hakkı verir. Âdi hisse senetleri diğer bütün hisse senetleri nemalandırılmadan önce nizamnameye göre umumiyetle senedin itibarı kıymeti üzerinden hesaplanan % 5 nisbetinde bir dividant alır. Bundan maada, adi hisse senetleri muayyen bir yüzde üzerinden kârdan da bir pay alır.

2) Müessis hisse senetleri (Parts de fondateur) :

Sermayesi eshama munkasem şirketler, gerek kuruluşları sırasında, gerek kuruluşlarından sonra müessis hisseleri yahut «kâr hisseleri» adı altında kuruculara yaptıkları hizmetlere karşılık olarak senetler verebilirler ve bu nev'i senetler ihraç edebilirler. Bu kabil senetler âdi hisse senetleri gibi sermayenin bir kısmını temsil etmez, ve bunların sahipleri şerik vasfını taşımazlar. Müessis hisse senetleri sadece kâr'a iştirâk hakkı veren senetlerdir. (1).

Bir şirketce yapılacak iş ne kadar iyi etüd edilirse edilsin ve kurucuların ahlâkı ne kadar yüksek olursa olsun bu işte daimi surette bir zarar ihtimali mevcuttur. Kurucuların, fikrin tatbikat sahasına konması, plânlar, mukaveleler, demarşlar yapılması, hissedar aranması gibi ihzari çalışmalarının bir kıymet ifade ettiğinde şüphe yoktur. fakat bu kıymet şirketten bir netice alındığı zaman belli olur. Şirketten bir netice alınmadığı takdirde tasfiye neticesinde kalan bakiyenin münhasıran şirkete sermaye yaptırımlar, yâni hissedarlar arasında taksim lâzımdır. Şirketin tasfiyesi fikrinin şirket bakımından bir kıymet ifade etmediğinin delilidir. Bu mesele ayın nev'idenden sermaye koyma (apport) meselesiyle sıkı sıkıya ilgili bulunmaktadır. XIX uncu yüzyılın sonunda ayın nev'idenden konan sermayeler ve hizmetler mukabilinde bedeli tamamiyle ödenmiş olan hisse

(1) Ticaret Kanunumuz esas mukavelede derpiş olunmak şartıyla kuruculara intifa senetleri verilmesine müsaade etmektedir. Bakınız : (Türk Ticaret Kanunu, madde 402).

senetleri mahiyetinde senetler verilmesi âdet halini almıştır. Fakat bunun İngiltere'de ve Belçika'da büyük mahzurları görüldü. Belçika'da 1913 tarihli bir kanunla yardım karşılığı olarak verilen hisse senetlerinin (titres d'apport) devri bazı takyitlere tabi tutuldu. Bu gibi senetlerin ancak Medeni Kanun hükümlerine göre devrine (kayıt ve tebliğ) cevaz verildi. Fakat ikinci yıllık bilançonun neşri tarihini takip eden on günün hitamında bu kaideye riayet mecburiyeti yoktur şeklinde bir hüküm konuldu. Bununla beraber 1900 den beri gayri maddi yardımlar karşılığı hisse senetleri verilmesi usulü gitgide terk edilmiştir.

Bütün bunlara rağmen müessis hisse senetleri âdi hisse senetlerine nazaran daha fazla revaç bulmuştur. En çok rastlanan tabikat misâl olarak şunları zikredebiliriz : Sermayesi, her birisi 500 lira kıymetinde olan 2000 hisseye ayrılmış bir milyon lira sermayeli bir şirketi misâl alalım. Mezkûr şirketin bu hisse senetlerinden başka aşağıdaki şekilde tevzi edilmiş olan 2000 müessis hisse senedi ihraç ettiğini faz edelim :

— Bu senetlerden 1000 tanesi ilk hissedarlara verilmiştir.

— Sözü geçen senetlerin diğer 1000 adedi kuruculara ve önderlere verilmiştir.

Şirketin kâr'ından sermaye neması olarak % 5 ayrıldıktan sonra kalan kısım âdi hisse senetleriyle müessis hisse senetleri arasında yarı yarıya taksim edilecektir. Dağıtılacak kâr'ın birinci ihtimalde 100.000 lira, ikinci ihtimalde 200.000 lira olduğunu kabul edelim.

	Birinci İhtimal 100 000 Lira	İkinci İhtimal 200 000 Lira
% 5 sermayeye	50.000	50.000
Kalanın % 50 si âdi hisse senetlerine	25.000	75.000
Diğer % 50 si müessis hisse-senetlerine	25.000	75.000
Hakiki kurucuların hissesine düşen.....	12.500	37.000

Müessis hisse senetlerine ayrılan kısım (25.000) ilk hissedarlarla hakiki kurucular arasında yarı yarıya taksim edileceği-

ne göre, birinci ihtimalde kurucuların hissesine düşen miktar 12.500, ikinci ihtimal 37.500 olacaktır.

Birinci ihtimalde 12.500 lira bu derece gelişmiş bir şirket için fazla değildir. Kâr'ın 200.000 lira olması halinde müessis hisseleri üç misli fazla olacaktır ki, buna da cevaz vardır.

Spekülâtörlerin kıymeti bazen sıfıra kadar inmek, bazan da son derece yükselmek suretiyle büyük değişiklikler arz eden senetleri neden tercih ettikleri şimdi kolaylıkla anlaşılmaktadır. Yukarıda verdiğimiz misale göre, müessis senetlerinin kıymeti şirketin işlerinin kötü gitmesi halinde sıfıra kadar inecektir (Sadece sermayeye % 5).

İkinci ihtimalde kârdan 75.000 : 2000 = 37,5 lira hisse alacak her senet % 5 üzerinden kapitalize edildiği zaman

$$37,5 \times 100 \div 5 = 750 \text{ liralık bir kıymet iktisap edecektir. Müessis hisse senetlerinin ihdası daimi surette spekülasyonu teşvik etmiştir.}$$

Bir müessis hisse senedinin nazari kıymetini âdi bir hisse senedini bir emsal (K) ile çoğaltarak hesap etmek mümkündür. Âdli hisse senetleri için kârdan ayrılan miktarı (M) ile ifade edelim. Müessis hisse senetleri adedine (a), kârdan müessis hisse senetlerine düşen miktara (N) diyelim. Şu halde nazara kârdan beher âdi hisse senedine isabet eden miktar $\frac{M}{a}$, beher müessis hisse senedine isabet eden miktar

$$\text{ise } \frac{N}{a} : \frac{M}{A} = \frac{N \times A}{a \times M} = K \text{ olacaktır.}$$

Şayet şirketin işleri çok iyi gidiyorsa sermayesini çoğaltacaktır. Bu takdirde müessis hisse senetlerinin kıymeti de yükselmiş olacaktır. Bu ciheti yukarıdaki formülle dayanarak isbat etmek mümkündür. Filhakika, sermayenin çoğaltılması halinde âdi hisse senetleri adedi (A) artacağına, a (müessis hisse senetleri adedi) ise sabit kaldığına göre (K) emsali çoğalmış olacaktır.

Yukarıda misâl olarak aldığımız şirket sermayesinin (10) milyona çıkarıldığını ve bu sermaye artışı dolayısıyla hisse senetleri adedinin 10.000'e yükseldiğini, müessis hisse senetleri adedinde ise bir değişiklik olmadığını farz edelim. Bu takdirde netice şöyle olacaktır :

Dağıtılacak kâr 1 milyon lira

% 5 sermayeye	500.000
Kalanın % 50 si yine sermayeye	250.000
Diğer % 50 si 2000 müessis hisse senedine	250.000
Hakiki kurucuların hissesine düşen	125.000

Kârdan müessis hisse senetlerinden her birisinin hissesine düşen miktar $\frac{250.000}{2000} =$

125 liradır. Bu senetlerden her birisi % 5 üzerinden kapitalize edildiği takdirde 2500 liralık bir kıymet iktisap edecektir. Şimdi bu misali yukarıdaki formüle tatbik edelim :

$$M = 250.000 \quad N = 250.000$$

$$A = 10.000 \quad a = 2.000$$

Âdi hisse senetlerinin adedi arttığı halde (10.000), kârdan bu senetler için ayrılacak olan miktarın yüzde nisbetinde (% 50) bir değişiklik olmamıştır. Şu hale göre :

$$K = \frac{N = 250.000}{a = 10.000} : \frac{M = 25.000}{A = 10.000} = \frac{N \times A}{a \times M} = \frac{250.000 \times 10.000}{250.000 \times 10.000} = 5$$

Görülüyor ki, müessis hisse senetleri nazari olarak âdi hisse senetlerinin 5 misli bir kıymet iktisap etmiştir.

Bu mülâhazalar, bilhassa menkul kıymetlere karşı olan talebin fazla bulunduğu inkişaf devrinde spekülasyonu ziyadesiyle tahrik eder. Çok fazla şanslı olan müessis hisse senetlerinin kurları tahmin edilmedik seviyeye yükselir. Bu gibi senetler tasarruf erbabını ve tecrübesiz sermayedarları korkunç bir şekilde hayal kırıklığına uğratar. Bunlar, ellerinde mühim miktarda müessis hisse senedi bulunan hâmilere, müessisler bu senetleri toptan satışa çıkardıkları zaman mübayaada bulunurlar. Toptan senet satanlar, müessisler işlerin

gidişine ve piyasanın durumuna daha ziyade vâkıftırlar. Halbuki, tasarruf sahipleriyle tecrübesiz sermayedarların yegâne haber alma vasıtası oldukları gazetelerdir. Bazı memleketlerde bilhassa Fransa'da müessis hisse senetleri üzerine çok ağır vergiler konmuştur. Öyle ki, bu memleketlerde bazen kopunların tamamı vergi olarak alınmaktadır.

Müessis hisse senetlerinin malî bakımından da bir çok mahzurları vardır. Bu mahzurlar aşağıda gösterilmiştir :

1. Müessis hisse senetleri şirketler arasındaki faydalı kombinezonlara mâni olur. Meselâ iki şirketin birleşmesi gibi. Vergi bakımından da ayrı müşkülât ortaya çıkmaktadır. Borsa kıymetleri yekdiğerinden farklı bulunan iki çeşit hisse senedinden ne şekilde vergi almak lâzımdır?

2. Müessis hisse senetleri hâmilere bahşolunan avantajlar dolayısıyla muhtemel hissedarların müstağni kalmaları yüzünden şirketin sermaye bulamaması mümkündür.

3. Bir şirkette müessis hisse senetleri oyunu gayri meşru bir takım kombinezonlara sebebiyet verebilir. Şirketin işlerine müessislerin hâkim olduğunu farz edelim. Müessislerin, müessis hisselerini nemalandırmak için işin randımını değiştirmekte menfaatleri vardır. İki sene müessis hisse senetlerine % 5 verilmesi hiç bir şey ifa de etmez. Fakat bir sene müessis hisseleri

ne % 10 verilmesi bunları nemalandırır. Binaenaleyh kıymet takdiri oyunlarıyla bilançoların bu hedefe ulaşacak şekilde tanzim edilmesi mümkündür.

3) İmtiyazlı hisse senetleri (Actions privilégiées).

Bu senetlerin imtiyazları, bunların umumiyetle diğer her çeşit hisse senetlerinden önce normal şekilde nemalandırılmasını tazammun eder (2). Bu imtiyaz, imtiyazlı hisse senetlerinin diğer senetler-

(2) İmtiyazlı hisse senetleri Ticaret Kanunumuzda şöyle tarif edilmiştir : «Esas mukavele ile bazı nevi hisse senetlerine kâr payı veya tasfiye halindeki şirket mevcudunun dağıtılması ve sair hususlarda imtiyaz hakları tanınabilir» (Türk Ticaret Kanunu, madde 401).

den önce nemalandırılması hususunda bir teminattır. Görülüyor ki, bu hâl diğer hisse senetlerinin akibeti hakkında bir şüphe uyandırmaktadır. Ekseriya imtiyazlı hisse senetleri nemalandırıldıktan sonra bunların diğer senetlerle eşit olacakları, yahut evvelâ imtiyazlı hisse senetlerine % 5 faiz ödedikten ve diğer senetler % 5 üzerinden nemalandırıldıktan sonra kâr fazlasının imtiyazlı hisse senetleriyle âdi senetler arasında taksim edileceği şart koşulmaktadır.

Belçika'da olduğu gibi, imtiyazlı hisse senetlerinin nemaları nadiren takyid edilmekte (bu hâl İngiltere'de daha ziyade vâkidir) ve bu senetlerin imtiyazları meselâ % 7 nisbetinde bir nemaya münhasır kalmaktadır. Bu takdirde, imtiyazlı hisse senetleri daha yüksek nisbet üzerinden nemalandırılan, fakat bu şekilde nemalandırılmaları katıyet ifade etmeyen ve umumî heyet toplantılarında hâmiline rey hakkı veren bir nev'i tahvilât mahiyetini almaktadır.

Bazen bu hisse senetleri muayyen bir nisbet üzerinden nemalandırılmaktadır. Umumiyetle bunların faizlerinin daimi surette yahut şu kadar sene için (Cumulativ) telâfi edileceği şart koşulur. Böylelikle bir sene eksik olarak ödenen faiz müteakip sene telâfi edilmektedir. Belçika'da bu sistem elektrik şirketleri tarafından tatbik edilmiştir.

İmtiyazlı hisse senetleri, daha çok, muvaffakiyetsizliğe uğriyan ve yeni fonlara müracaat etmek mecburiyetinde olan şirketler tarafından çıkarılmaktadır. Bu gibi şirketler muhtaç oldukları fonları münzam garantilerle temin etmek mecburiyetinde kalmışlardır. Umumiyetle tahvilât imtiyazlı hisse senetlerine kalbolunmaktadır. Böylece şirket tahvilât hâmillerini feda etmemek vu bunlara istikbalde bir şans vermek suretiyle taahhütlerinden kurtulmuş bulunmaktadır. Maamafih, inkişaf halinde olan şirketlerde mahdut divitanlı hisse senetlerine tesadüf olunmaktadır.

İmtiyazlı hisse senetleri üzerinde diğer hisse senetlerine nazaran daha az spekülasyon yapılmaktadır. Bilhassa, imtiyaz-

lı hisse senetlerinin geniş ölçüde nemalandırılması şansının takyid edilmesi halinde bunlar üzerinde spekülasyon yapılması ihtimali azalmaktadır.

4) İntifa senetleri (Actions de jouissances).

Nakliyat imtiyazları umumiyetle tesatın âmme hükmi şahıslarına (meselâ Belediyeler, Demiryolları imtiyazını veren Devlet) bedelsiz olarak devredilmesi mukabilinde verilmektedir. Binaenaleyh imtiyazı alan şirketlerin metodik şekilde paylar ayırmak suretiyle itfa cihetine gitmeleri lâzımdır. Her sene âdi hisse senetlerinin bir kısmı itfa edilmektedir. Fakat şirkete sermaye koyan kimseler başa baş itfa ile iktifa etmek istemezler. Bunlar teşebbüsün kazancına da ortak olmak isterler. Bu maksadı teminen bu gibi kimselere hususiyetleri aşağıda gösterilmiş olan intifa senetleri verilir: (3)

1. Bu senetlerin itibari kıymeti olmadığı gibi bunlar sermaye üzerinde de bir pay hakkı vermezler.

2. İntifa senetleri tedavülde bulunan âdi hisse senetlerine teşekkül sırasında tesbit edilen normal faiz (umumiyetle % 5) verildikten sonra nemalandırılır.

3. Tasfiye halinde evvelâ âdi hisse senetlerinin tamamı itfa olunur. Geriye bir bakiye kalırsa, bu bakiye müessis hisse senetleriyle intifa senetleri arasında taksim olunur.

Esas itibariyle âdi hisse senetleri + intifa senetleri adedi sabittir. İntifa senetleri için yapılan plâsmanların sık sık kontrol edilmesi lâzımdır. Bu senetlerin randımanı bunların hakiki kıymetleri hakkın-

(3) Ticaret Kanunumuzda intifa senetleri şöyle tarif edilmiştir: «Umumî Heyet esas mukavele gereğince veya esas mukaveleyi değiştirerek bdlil itfa olunan payların sahipleri, alacaklılar, kurucular veya bunlara benzer bir sebeple şirketle ilgili olanlar lehine intifa senetleri ihdasına karar verebilir». (Ticaret Kanununun 402 nci maddesinin birinci bendi). «İntifa senetleri sahiplerine azalık hakları verilemez; ancak safi kazanç ve tasfiye neticesine iştirak yahut yeni çıkarılacak hisse senetlerini alma hakları taınabilir» (Türkiye Ticaret Kanunu, madde 403)

da sukutu hayal uyandırır. Çünkü itifa senetlerinin imtiyazın hitamında hiç bir kıymet ifade etmemeleri mümkündür. Şu halde dividant kısmı bir amortisman mahiyetindedir.

5) İtibari kıymetli yahut itibari kıymeti olmayan hisse senetleri (Actions avec ou sans valeur nominale).

Zamanımızda itibari kıymeti olmayan hisse senetleri gitgide çoğalmaktadır. Bu nevi senetler vergi mülâhazalarıyla, emisyon primleri üzerinden vergi ödememek kasdiyle ihdas olunmaktadır. Bu nevi senetlerin herhangi bir kıymet üzerinden ihraç edilmek gaibi avantajları vardır ki, bu hal ihraç muamelesi bakımından bir kolaylık teşkil etmektedir.

6) Nama ve hâmile yazılı hisse senetleri (Actions nominatives et actions au porteur).

Hâmile yazılı senetlerin devri sadece teslim suretiyle tekemmül eder. Bu sebepten hâmiel yazılı senetlerin çalınmasını önlemek güçtür. Bu nevi senetlerin çalınmasına karşı bir teminat mahiyetinde olmak üzere çok muğlak kanunî hükümler ihdas zarureti hâsıl olmuştur. Bu bakımdan nama yazılı senetler hâmile yazılı senetlere nazaran daha emindir. Senet sahibine, senetin ziyat halinde büyük bir mahzur tevliht etmeyecek olan bir sertifika verilir. Şirket nama yazılı senetlere ait tediyatı hüviyet ibrazı halinde yapar. Nama yazılı senetlerin devri deftere kayıt suretiyle olur. Bazen senetlerin aslı nama yazı koponları ise hâmile yazılı olur (Nama olan bir hal).

Anglo - Sakson memleketlerinde nama yazılı senetler tercih olunmaktadır. İngiltere'de Kıt'a Avrupası memleketlerine nazaran nama yazılı senetlerden daha kolaylıkla vergi alınmaktadır. İngiltere'de herkesin bankada bir hesabı carisi vardır. Alınan dividantlar ve faizler bu hesabı carilere kaydedilmektedir. Londra'da hisse senetleri satın alınacağı zaman senet nevinin tasrih edilmemesi halinde nama yazılı senetler mübaya olunur. Amerika'da koponların vergi beyannamelerinde zikredilmesi lâzımdır.

Kıt'a Avrupası memleketlerinde nama yazılı senetler çıkararak şirketler azdır. Diğer şirketler iktisap olunan senetlerin uzun müddet sahiplerinin elinde kalması derpiş edildiği takdirde nama yazılı senetler ihraç etmektedirler. (Bilhassa Fransa'da). Aksi takdirde can sıkıcı formalitelere başvurmak mecburiyeti hasıl olmaktadır. us-telik, harab yahut herhangi bir kargaşalık dolayısıyla devir keyfiyeti gayri mümkün bir hal aldığı takdirde can sıkıcı hâdiselerle karşı karşıya kalınmaktadır. Alman iş-gali sırasında % 3 faizli Belçikada Devlet Tahvilleri hâmilleri bu tahvilleri ne satabilmişler ve ne de rehnedebilmişlerdir. Diğer tahvilât hâmilleri ellerindeki tahvilleri iyi fiat üzerinden satmışlardır. Tahvillerin nama yazın olmaları sahte tahviller ihracına mâni olamamıştır. Hat-tâ bu keyfiyet sahte tahviller ihracını kolaylaştırmıştır. Amerika'da hâmile yazılı senetler gitgide revaç bulmaktadır.

7) Birden ziyade rey hakkı veren hisse senetleri (Actions à votes plurales)

Birinci Cihan Harbinden sonra vukua gelen karışıklıklar gerek birçok memleketlerin, gerek fertlerin yahut grupların bazı anonim şirketlerin sermayelerinin büyük bir kısmına sahip olmaları imkânını verdi. Bu hal milli bakımdan tehlike arz ediyordu. Memleketin müdafaası yahut yaşaması için lüzumlu olan teşebbüslerin belki de hasım olan yabancı ellere geçmesi gibi bir tehlike mevcuttu. Bu hal teşebbüsü idare edenlerin hususi menfaatları bakımından da bir tehlike arz ediyordu.

Bu durum karşısında sermaye üzerindeki hâkimiyetin, sermayenin başka yerlere gitmesi halinde dahi muhafazasına imkân verecek olan kontrollü hisse senetlerinin ihdası düşünüldü. Bu hisse senetleri birden fazla rey hakkı veren yahut aynı rey hakkını vermekle beraber itibari kıymeti çok düşük olan hisse senetleridir.

Belçika'da bu nevi hisse senetlerine sahip olup da borsa kotunda (cote) yer alan şirketlerin adlarının yanına bir yıldız işareti konuyordu (Şayet bu nevi hisse senetleri teşebbüs kurulduktan sonra ihdas edilmiş ise iki yıldız işareti konuyordu). 1934 tarihli bir kanun bu sistemi tamamiyle

ilga etmiş ve birden fazla rey hakkı veren hisse senetleri ihdası men etmiştir.

Bu sisteme karşı yapılan itirazlar

a) Bazı İdare Meclislerinin selâhiyetlerini yabancı memleketler yahut rakip gruplar aleyhine değil şahsi menfaatleri için kullandıkları müşahade edildi. Bu İdare Meclisleri aynı oyunu başka yerlerde de oynamak için hem ellerindeki hisse senetlerini satmak ve hem de nüfuzlarını ve kârdan aldıkları hisseleri muhafaza etmek istiyorlardı.

b) Nisbeten az olan meblağlarla mühim teşebbüslerin kontrolüne imkân veren kombinezonlar bulundu. Meselâ 100 milyon lira sermayeli bir şirketin bir milyonla kontrolüne imkân hâsıl oldu. Bu hal bir çok şirketlerin ihdasına yol açar.

c) Bu nevi senetlerin mevcudiyeti ve sermaye sahiplerinin bu senetlere itibar etmemeleri yeni emisyonları pek cazip kılmamaktadır.

Maamafih bu kombinezonun hukuki temeli gayri kabili itirazdır. Hisse senetleri sahiplerinin rey haklarından kendi rızalarıyla feragat etmeleri ve bu rey hakkının bir kısmını muhafaza etmeleri pek alâ mümkündür. (Daha ilerisine gitmek ihtimal gayri kanuni bir hareket olacaktır.)

Fakat şöyle bir sual hatıra gelebilir: Hisse senetleri sahiplerinin haklarını hiçe indirmek suretiyle âmme nizamına aykırı hareket edilmiş olmayacak mıdır?

Yeni senetler çıkarılması hususundaki müşkülât 1930 dan beri bu gibi senetler ihdasını hemen tamamiyle durdurmuştur. Banque de Bruxelles ve Algemeene Bankverenging gibi şirketler bu nevi senetler çıkarmaktan vaz geçmişlerdir. Şirketlerin sermayelerinin % 20 sine yahut % 30'na ortak olmakla kontrollerinin mümkün olduğu uzun zamandan beri malûm olan bir hakikattir. Bundan ötesine gitmekte bir fayda yoktur.

1958 YILI İKRAMİYELERİ

Apartment Daireleri

ZENGİN PARA İKRAMİYELERİ

675.000 Lira

Yirmi yıl boyunca

500 Liraya kadar
AYLIK GELİR
İkramiyeleri

ÖGRENCİ Hesaplarına..

TAHSİL İkramiyeleri

EMNİYET

SANDIĞI

137

İsviçre Bankalarının Muhtelif Tipleri [*]

H. Baechler - A. Stampfl'den
Economic Bancaire

Çeviren :
Feridun GÖZGÜ

Kanton bankası tâbirine Federal Bankalar Kanununun 3 üncü maddesinin 4 üncü paragrafında tesadüf edilmektedir. Kanton Bankası veya Devlet Bankası ismini taşıyan bütün müesseseler bu kategoriye girer. Kanton Bankaları 22 tane olup Kanton tarafından tahsis edilmiş bir sermayeye sahiptirler ve taahhütleri Kanton tarafından tekfüll edilmiştir. Anonim şirket şeklinde olan ikisi muhtelit tiptendir ki bunlar Kanton tarafından garanti edilen Zoug Kanton Bankası ile, taahhütleri Kanton tarafından garanti edilmeyen Vaud Kanton Bankasıdır.

Hepsi İsviçre Kanton Bankaları Birliğine dahil olan bu 24 bankaya, Kanton Bankası unvanını taşımamakla beraber bu birliğin âzası olarak 3 müesseseyi daha ilâve etmek icap eder ki bunların ikisi Vaud Emlâk Bankası ve Cenevre Kantonu İpotek Sandığı hazine kefaletini haiz değil, fakat Bern Kantonu İpotek Sandığı muhasses sermayeye malik olan hakiki bir Devlet bankasıdır. Birliğin bu 27 üyesi Bankacılık istatîğinin Kanton Bankaları grubunu teşkil eder. Lucerne Kantonundaki Einzinserkasse ve Cenevre Kantonu Tasarruf Sandığı her nekadar federal Bankalar Kanununda tavsif edilen Kanton Bankası tipine uyuyorlar ise de Birliğe dahil olmamaları dolayısıyla Ban-

(*) Geçen sayıdan devam.

kaçılık istatistîği tarafından Kanton Bankası olarak telâkki edilmemektedirler.

Kanton Bankaları herşeyden evvel ipotek kredisi sahasında artan ihtiyaçlara cevap vermek ve emniyet telkin eden tasarruf mevduatı imkânını yaratmak için ihdas edilmişlerdir. Bu iki gayeden birisi ipotek bankaları, diğeri tasarruf sandıkları tarafından esasen karşılanıyordu. Kanton bankalarını herşeyden evvel kantonun iktisadî politikasının âleti olarak telâkki etmek lâzımdır. Kredi, bilhassa ipotek kredisi mevzuunda Kanton bankaları umumiyetle Kanton hudutları dahilinde icrayı faaliyet eylerler. Kanton bankalarının bu hususiyeti üçüncü şahıslara ait mevduatın kabulünde de tezahür eder, şöyle ki kanton haricinden gelen mevduat bazan kaydı ihtirazi ile kabul edilir. Kanton bankalarının kuruluşunda hazine menfaati de bir rol oynamış olabilir. Bu müesseselerin en eskisi, kuruluşu 1833'de kararlaştırılmış ve 1834 de kurulmuş olan Bern Kanton Bankasıdır. Sonuncusu, 1914 de kurulmuş olan Tessin Kantonu Devlet Bankasıdır. Bazı Devlet Bankaları bidayette tasarruf sandığı veya muhtelit bir karakter taşıyan müesseselerdi.

Nadir istisnalarla Kanton bankalarının çeşitli faaliyetleri vardır. İpotek kre-

disi açarlar, tasarruf mevduatı kabul ederler, kasa bonoları ihraç ederler, ticari banka gibi çalışanlar, komün idareleri ve âmme hükmi şahıslarının kredi ihtiyaçlarını temin ederler. Bunların istikrazlarının plâsmanına iştirak ederler. Banknot ihraçının merkezileştirilmesinden evvel kanton bankaları bu sahada çok mühim bir rol oynuyorlardı. Binnetice aktif ve pasifleri yeknesak olmaktan uzaktır, bilâkis müesseseye göre değişir. Meselâ Glaris Kanton Bankası kasa bonusu şeklinde mevduat kabul etmez, Vaud Kanton Bankasında ise tasarruf mevduatı yoktur. Bern Kantonu İpotek Sandığı ve Vaud Emlâk Bankası ipotek müesseseleridir, ve aktif ve pasiflerinde hesabı cari işlerine yer vermezler. Buna mukabil Bern Kantonu Bankası ve Vaud Kantonu Bankasında bu kategori işleri ehemmiyet kesbeder. Kasa bonoları ve tasarruf mevduatı da müesseseye göre farklı rol oynar. Kanton bankalarının bilânçoları tetkik edildiği zaman bu tenevvü gözden kaçmamalıdır. Bern Kantonu Sandığı 1947 yılı sonundan itibaren ipotek işlerine inzimamen mahdut bir nisbette inşaat kredileri küşadına selâhiyetli kılınmıştır.

1948 senesi sonunda kanton bankalarının aktifi aşağıdaki kalemlerden teşekkül ediyordu :

Kanton bankalarını emlâk bankaları olarak telâkki etmek doğru değildir. Bu bankaların üçü ipotek bankası durumundadırlar. Diğerleri muhtelit tipteki emlâk bankalarına benzerler. Bunlar hakiki ipotek işlerinin yanında ticari banka muameleleriyle de meşgul olurlar. Kanton bankalarının ekserisi muhtelit mahiyette ipotek ve ticaret bankası mahiyetindedir. Emlâk bankası bulunan Bern ve Vaud kantonlarında kanton bankalarının ticari karakteri daha barizdir. Kanton bankaları grubunda aktifin diğer kalemlerine nisbetle ipotekli plâsmanlar daha mühim bir mevkî tutar. Maamafih bu nisbet emlâk bankaları grubunda olduğu kadar değildir. Kanton bankalarında âmme hükmi şahıslarına yapılan ikrazat daha yüksektir. Esham tahvilât portföyü ile kambiyo senetleri de kısa vâdeli ikrazattan madut olmak dolayısıyla ehemmiyet arz eder. Kanton bankalarında borçlu cari hesaplar emlâk bankalarına nisbetle daha düşüktür. Umumiyetle kanton bankalarının borçluları, mahallî bankalara nisbetle muhtelif mahiyetteki emlâk bankalarının borçlularına daha çok benzerler. Büyük bankalara nisbetle açık krediler daha nadirdir. Kanton bankalarında köy ipoteklerinin şehir ipoteklerine nisbet emlâk bankalarınınkine yaklaşıp.

	Milyon Frank olarak	Yüzde nisbeti
Kasa, Milli banka ve posta çekleri	218.6	2.26
Bankalardaki vâdesiz mevduat	122.1	1.26
Bankalardaki diğer mevduat	63.5	0.66
Kambiyo senetleri	281.7	2.91
Karşılıksız borçlu cari hesaplar	99.7	1.03
Teminatlı borçlu cari hesaplar	1024.4	10.59
Vâdeli ikrazat ve avanslar	636.6	6.58
Âmme hükmi şahıslarına açılan avanslar..	429.7	4.44
İpotekli plâsmanlar	5653.7	58.43
Esham tahvilât ve iştirakler portföyü	984.7	10.18
Banka gayrimenkulleri	51.4	0.53
Diğer aktif kalemler	109.6	1.13
Y e k û n	9675.7	100.00

1948 sonunda kanton bankalarının pasifi aşağıdaki kalemlerden müteşekkildir :

hesabına esham tahvilât muamelesi de ya parlar ve servet idaresi ile de meşgul olur-

	Milyon Frank olarak	Yüzde nisbeti
Vâdesiz mevduat	133.5	1.38
Bankalardaki diğer mevduat	39.0	0.40
Adi cari hesaplar	934.3	9.66
Vâdeli mevduat	701.1	7.25
Tasarruf mevduatı	3568.2	36.88
Tevdiat cüzdanları	143.2	1.48
Kasa bonoları	2013.9	20.81
Tahvilât makbuzları	495.4	5.12
Rehin mektupları	527.0	5.44
Üçüncü şahısların mevduatı	8555.7	88.42
Diğer pasifler	165.1	1.71
Sermaye	167.0	6.69
İhtiyatlar	307.9	3.18
Y e k û n	9675.7	100.00

Kanton bankalarının pasifi bazı istisnalarla emlak bankalarınınkine müşabihdir. Kanton bankalarında kasa bonolarının nisbeti emlak bankalarınınkine nisbetle daha düşüktür. Rehin mektupları mukabili istikrazlarda da aynı şey variddir. Buna mukabil tahvil ihracı suretile yapılan istikrazlar biraz daha yüksektir zira Vaud Emlak Bankası bu imkânı ipotekli işlerinin finansmanında kullanmaktadır. Kanton bankalarında vâdesiz ve vâdeli alacaklılar emlak bankalarına nisbetle daha fazladır. Vâdeli alacaklar bazan mühim miktarlara balığ olan kantonun mevduatı ile ihtiyarlık ve hayat sigortasının fonundan müteşekkildir. Tasarruf mevduatı her iki nev'i bankada da aşağı yukarı aynı ehemmiyeti haizdir. Birçok kanton bankaları tasarruf mevduatı kabulü ile meşgul olan geniş bir kabul bürosu şebekesine maliktir. 1907 de İsviçre Kanton Bankaları Birliğinin kuruluşundan ve bilhassa kredi müesseseleri karteline bağlandıktan sonra Kanton Bankaları Konfederasyonunun, Federal Şimendifer İdaresinin, Kanton ve Komünlerin istikrazlarına muntazam olarak iştirak ederler.

Kanton ve Komünlerin küçük istikrazları kanton bankaları veya diğer mahallî bankalar tarafından duruhte edilir. Kanton bankaları müşterileri namı

lar. Ticari sahadaki faaliyetlerini geliştirmiş olanlarda muhtelif akreditif şekillerine de tesadüf edilir.

Kanton bankaları bazı sahalarda başta gelir. Filhakika umumî tasarruf mevduatının yarısına yakın bir kısmı kanton bankalarında bulunmaktadır. Kantonun kefaleti bu mevduatın celbedilmesinde mühim bir unsurdur, zira Devlet garantisi, tasarruf erbabı bilhassa küçük mudiler nazârında ehemmiyetlidir. Kanton bankalarında tasarruf mevduatının faiz nisbeti, tasarruf mevduatı bakımından ikinci sırada gelen tasarruf sandıklarınınkine nisbetle umumiyetle biraz daha düşüktür. Kasa bonolarına gelince aşağı yukarı yarısı kanton bankalarına aittir; ikinci ve üçüncü mevkiileri emlak bankalarıyla büyük bankalar işgal ederler. İpotek kredisi hususunda kanton bankaları tefevvuk eder, zira bu sahada bütün diğer bankalara nisbetle daha yüksek rakamlarla çalışırlar. Bu suretle faiz hususunda kanton bankalarının takip ettiği siyaset, ipotekli ikrazlarla meşgul olan diğer müesseseler üzerinde de tesirini gösterir.

İpotek faizi hususunda münakaşa açacak değiliz. Muhakkak ki burada borçlunun menfaati, alacaklının menfaati ile çarpışmaktadır. Eğer borçlu faiz nisbetinin ağır olduğunu ileri sürerse, buna mu-

kabil bankanın alacaklısı da düşük bir nisbetin kendisini tatmin etmediğinden bahsedecektir. Filhakika bankanın borçlularına tahmil ettiği faizle alacaklılarına tediye ettiği faiz nisbeti arasında kuvvetli bir bağ vardır. Çok düşük bir faz nisbeti ihmal edilemeyecek mahzurlar tevliid eder. Faiz nisbetlerinin çok cüz'i oluşu spekü-lasyona ve gayrimenkul fiatlarında fahiş bir yükselmeğe yol açar, tekaüt sandıklarında aidatın artması veya maaşların azalması, sigorta şirketlerinde ise primlerin yükselmesi veya kâra iştirak hissesinin azalması suretile malî muvazenelerini bozmağa sebebiyet verir. Umumiyetle ipotekli borçlunun menfaati faiz nisbetinin mümkün olduğu kadar istikrarlı olmasındadır. Bir kanton bankasının faaliyetlerinin inkişafı, bizatihî kantonun iktisadi bünye ve ehemmiyetine bağlıdır. Diğer taraftan aynı piyasadaki diğer müesseselerin ifa ettikleri muamelelerin de rolü vardır. Bazı kantonlarda kanton bankası tam mânasile bankadır, diğer bazılarında ise banka şebekesi tamamen farklı bir şekilde inkişaf etmiştir. Kanton bankalarının en mühimmi 1948 sonunda 1.800 milyonluk bir bilanço vermiş olan Zurich Kanton Bankasıdır. Bu grupta 44 milyonda en düşük bilanço-yu vermiş olan Appenzell Rhodes-Intérieures kantonudur. Bu mütevazi müesseselere rekabete maruz olmamakla beraber, Zurich Kanton Bankası kantondaki tasarruf mevduatının takriben 3/5 üne maliktir. İpotekli kredileri kantondaki diğer bankalardakinin yarısını biraz tecavüz eder; kasa bonoları ise bu nisbette dahi değildir. Bern Kantonunun her iki müessesesindeki tasarruf mevduatı diğer bankalar nezdindeki mevduatın hemen hemen dörtte birine müsavidir. Aynı nisbette, tahvilât ve ipotek işleri de dahil olmak üzere Argovie Kanton Bankasında da tesadüf edilir. Memleketin umumi vasatisine nazaran bu düşük nisbetler, bu iki kantonda mahallî bankalarla tasarruf san-ıklarının fazlalığına atfedilebilir. Buna mukabil Grisons Kanton Bankası gerek tasarruf mevduatı, gerek tahvilât ve gerekse ipotek işlerinde kantondaki bankaların 4/5 üne maliktir.

Kanton bankasının kuruluşuna ait kanda hazinenin menfaati sarahaten zikredilmiş olmasa dahi, banka yalnız mevcudiyetini idame için çalışmaz. Kanton bütçelerinde daima kanton bankasının net kârına iştirak payı gözüktür. Bu iştirak payları, gerek müessesenin inkişafı, gerekse ihtiyatlardan kısılarak kanton müessesinin tezyidi suretile umumiyetle yükselir. Umumiyetle bu hisse Kanton Sandığına yatırılır. Bu hisseyi, kanton bankalarının birçok hususlarda mazhar oldukları malî imtiyazların bir karşılığı olarak kabul edebiliriz.

Hülâsa olarak diyebiliriz ki kanton bankalarının resmî hüviyeti, muhasses sermaye, Devlet garantisi, banka mes'ullerinin intihabı, malî imtiyazlar ve kantonun net kâra iştirakinden dolaydır.

6 — BÜYÜK BANKALAR

İsviçre küçük bir memleketdir ve büyük bankalar diğer memleketlere nisbetle daha mütevazıdır. Büyük bankalar grubu memleketin bütün mühim bankalarını ihtiva etmediği gibi, bu gruba dahil müesseseler de hakikaten çok mühim bankalar değildirler. Meselâ 1944 sonunda büyük bankaların bilançosunun hiçbirini Zurich Kanton Bankasınıninkine yaklaşmamış ve 1948 sonunda ancak iki büyük banka bu kanton bankasına tefevvuk edebilmiştir. Aynı tarihte kanton bankalarının 16 sı, büyük bankalar grubuna dahil olan S.A. Leu et Cie Zurich'ten daha yüksek bilançolar vermişlerdir. Diğer taraftan bilançoları S.A. Leu et Cie. ye yaklaşan üç emlak bankası vardır. Bankacılık istatistiği, teamüle uyarak, Kanton Bankaları Birliği ile irtibat organı olarak telâkki edilebilen Bern Kantonu Bankası müstesna olmak üzere «İsviçre Bankalar Karteli»ni teşkil eden müesseseleri büyük banka olarak kabul etmektedir. Büyük bankalar grubu bir zamanlar 9 müesseseden müteşkil iken 1945 sonundan itibaren 5 müesseseden ibarettir.

Büyük bankalar diğer mühim bankalardan bilhassa büyük ticari ve sinai finansman ve harici muamelelerdeki kesif

faaliyetleriyle tefrik edilirler. Büyük bankalar emisyon işlerinde de mühim rolü oynarlar. S.A. Leu et Cie. müstesna olmak üzere büyük bankalar gayet geniş muhabir şebekesine maliktirler. Büyük bankaların üçü yalnız İsviçrede şube açmış, halbuki Société de Banque Suisse ve Crédit Suisse'in New York'ta şubeleri vardır; Société de Banque Suisse uzun senelerdenberi Londra'da da temsil edilmektedir. Kooperatif şeklindeki Banque Populaire Suisse müstesna olmak üzere bu gruba dahil müesseseler anonim şirkettirler. Bu bankaların karakteri, yalnız hukuki şekilleri bakımından değil, aynı zamanda faaliyetlerinin nevi dolayısıyla da değişiktir. Banque Populaire Suisse ve S.A. Leu et Cie., bir ticaret bankasının mevzuu dışında kalan ve diğer üç müessesede mütevazı mahiyette olan ipotek işleriyle de geniş mikyasta alâkalanmaktadırlar. Bu bankalarca yapılan ipotek işleri arızidir ve hususile İkinci Dünya Harbi esnasında ticari piyasaya tarafından talep edilmeyen mebalığın plâsmanına matuftur.

XIX uncu asrın ikinci yarısında demiryolu inşaatının ve sanayiinin inkişafı ve el işi sanayiinin fabrika sanayiine inkilâbı neticesinde o zaman mevcut olan bankaların hacimleri ve gayeleri itibarile karşılayamayacakları derecede sermayeye ihtiyaç hâsıl olmuştur. Bu ihtiyacı karşılayacak kapasitede büyük sermayeye malik olan müesseselerin lüzumu, ticari bankaların kurulmasına yol açmıştır. Hali hazırdaki beş bankadan üçü 1856 ile 1872 arasında kurulmuştur. Union de Banque Suisse, ticari mahiyette kredi muameleleriyle iştigal eden ve 1862 senesinde kurulmuş olan Banque de Winterthour ile 1912 senesinde yapılan bir füzyondan doğmuştur. Yalnız S.A. Leu et Cie. daha eskidir, menşei Zurich'te 1755 te kurulan ve bilhassa harici plâsmanlarla meşgul olan bir devlet müessesesidir; 1854 senesinde bir ipotek müessesesi olmuş ve bilâhère 1870 yılında Zurich Kanton Bankasının tesisinden sonra ticari mahiyetteki işlere tevessül edilmiştir. 1856 senesinde 15 milyon sermaye ile Crédit Suisse kurulmuştur. Bu bankanın başında tanınmış iktisatçı Dr. Alfred Escher bulunuyordu. Altı sene sonra Ban-

que de Winterthour kurulmuş ve 1912 senesinde Banque du Toggenbourg ile birleşerek Union de Banques Suisses teşkil edilmiştir. Gene 1862 senesinde Bâle'de Bâle Ticaret Bankası kurulmuş, 1935 senesinde alacaklılarının hiçbir kaybına müncer olmayan reorganizasyondan sonra 1945 senesinde Société de Banque Suisse tarafından ele alınmıştır.

1864 senesinde iki fransız bankasının iştirakile kurulan ve başında, Alfred Escher'in siyasi rakibi olan Federal müşavir Jacques Stampfli bulunan Banque Fédérale S.A. nın da mümasil bir kaderi vardır. 1945 senesinde bir sermaye tenkisinden sonra bu banka Union de Banques Suisses ile birleşmiştir. 1869 senesinde Banque Populaire de Berne kurulmuştur. Diğer 2 müesseseden ayrı olarak bu bankanın mütevazı müşterileri vardı, fakat bilâhère faaliyetini bütün iktisadî sahalara teşmil etmiştir. Bilâhère şube adedini arttırmış olması dolayısıyla bu müessese 1880 de Banque Populaire Suisse (İsviçre Halk Bankası) unvanını almıştır. Bu banka kredi hususunda yalnız İsviçre hudutları dahilinde icrayı faaliyet eder. 1872 senesinde Bâle şehrinde hususi bankaların birleşmesinden meydana gelen Basler Bankverein kurulmuştur. 1895 senesinde Zürcher Bankverein ile birleşerek Schweizerischer Bankverein (Société de Banque Suisse) kurulmuştur. 1855 de kurulan ve ticari bir hüviyete sahip olan Comptoir'd Escompte de Genève Birinci Dünya Harbinden sonra çok çabuk genişlemiştir. Bilâhère Banque'd Escompte Suisse (İsviçre İskonto Bankası) ismini alan mezkur banka 1934 senesinde harici işlerdeki durgunluk sebebiyle girişlerini kapamağa mecbur olmuş ve binnetice tasfiye olmuştur. Başka müesseseler de sermaye hareketlerine ecnebi devletlerin müdahaleleri yüzünden kayıplara uğar olmuşlar ve dolayısıyla sermaye tenkisi veya diğer sağlam tedbirlere tevessül etmek mecburiyetini duymuşlardır.

Bu kısa izahat her ne kadar büyük bankaların hareketli tarihçesini belirtiyor ise de, tekâmüllerinin muhtelif safahatı bilâncolarındaki rakkamların tahlili ile meydana çıkar. Filhakika son 25 sene zarfında

diğer bankalara kıyasen bankaların bilançolarındaki en yüksek ve en düşük rakamlar nazarı itibara alındığı takdirde aşağıdaki tabloyu buluruz :

	Büyük Bankalar	Milyon frank olarak	Büyük bankaların
		Diğer bankalar	yüzde nisbeti
1922	4144	9118	31.2
1930	8578	12952	39.2
1935	4157	13395	23.7
1937	4662	13835	25.2
1939	4280	13440	24.2
1938	7155	17588	28.9

1920 ve 1921 deki büyük iktisadi krizi, büyük bankaların çok istifade ettikleri refah devri takip etmiştir. Tablomuzun da gösterdiği gibi yeni bir buhran harici plâsmanları dolayısıyla büyük bankaların maruz kaldıkları itimad sarsılması neticesinde bilançoların hissedilir derecede sukutunu intaç etmiştir. İsviçre frangının sağlamlığına olan itimatsızlık dolayısıyla yabancı mevduat çekilmeğe başlamıştır. 1936 da İsviçre frangının devalüasyonu neticesinde büyük bankaların bilançoları diğer bankalarinkine nisbetle daha fazla kabarmıştır. 1938 ve 1939 daki siyasi istikrarsızlık diğer bankalara nisbetle büyük bankaların bilançolarına daha fazla tesir etmiştir Harb esnasında ve harbten sonraki senelerde fiatlardaki umumî yükselme yüzünden büyük bankaların bilançoları diğer bankalara nisbetle daha fazla yükselmeğe başlamıştır. Bu müteaddit müşahedeler ve yukarıda zikredilen rakamlar, büyük bankaların iktisadi ve siyasi hâdiseler muvacehesindeki hassasiyetini gayet bariz bir surette göstermektedir.

1948 sonunda büyük bankaların aktifi aşağıdaki kalemlerden müteşekkildi :

	Milyon Frank olarak	Yüzde nisbeti
Kasa, Millî banka ve posta	678.4	9.48
Bankalardaki vâdesiz mevduat	544.5	7.60
Bankalardaki diğer alacaklar	357.2	4.99
Kambiyo senetleri	1429.2	19.97
Açık krediler	625.8	8.75
Teminatlı borçlu hesaplar	1389.0	19.41
Vâdeli avanslar	411.1	5.75
Âmme hükmî şahıslarına ikrazat	160.1	2.24
İpotekli plâsmanlar	657.0	6.39
Esham tahvilât ve iştirakle portföyü	986.9	13.79
Banka binaları ve diğer gayrimenkuller	65.5	0.92
Diğer aktifler	50.8	0.71
	<u>7155.0</u>	<u>100.00</u>

Aktifin en mühim kalemi borçlu cari hesaplardır. Burada kısmen istihsalin devamlığı ve malların tedavülünü temine matuf çevirme kredileri, kısmen de bazı vâdeli ikrazatta olduğu gibi plâsman kredileri mevzuubahistir. Aktif yekûnundaki borçluların nisbeti nazarı itibara alınırsa büyük bankalar grubu «diğer mahallî bankalar» a çok yaklaşır, fakat büyük bankalarda açık krediler daha mühimdir. Diğer taraftan büyük bankalar da mahallî bankalara nisbetle büyük sınaî ve ticarî müesseselere açılmış daha fazla kredi vardır. Meselâ kredileri ehemmiyetine göre tasnif eden Union de Banques Suisses'de 1948 sonunda kredilerin takriben üçte biri 500.000 franktan yukarıdır. Bu ehemmiyetli plâsman ve istihsal kredileri, büyük bankaları bazı sınaî teşebbüslere daimi olarak iştirake sevketmiştir. Kredi sahasındaki bu münasebetlerin artması kambiyo ve akreditif muamelelerinin de çoğalmasını intaç etmiştir. Büyük bankaların diğer mahallî bankalara nisbetle ticarî karakteri ipotekli plâsmanların ehemmiyetiyle ölçülür. Banque Populaire Suisse ve S. A. Leu et Cie. hariç olmak üzere büyük bankalarda ipotekli plâsmanlar müteavazi bir rol oynar. Başka bankalar nezdindeki alacakların fazlalığı, kredi ve tediyat bakımından çeşitli muameleleri mümkün kılan, yerli ve yabancı bankalarla olan münasebetlerin vüsâatini belirtir. Kambiyo senetleri portföyü bakımından aktifin en yüksek nisbetine büyük bankalarda tesadüf edilir. Hazine bonoları, Konfederasyon ve Federal Demiryollarının tediyet, emirleri de mühim yer tutar. Faizi nisbetten düşük olan bu

plâsmanlar bazan mebzul miktarda olan vâdesiz mevduatın kolayca nakde tahvil edilebilir şekilde istimalini temin eder.

Kambiyo senetleri portföyü gibi esham tahvilât portföyü de vâdesiz alacakların tabii karşılığını teşkil eder. Bilhassa iki büyük bankanın hariçte şubeleri olması dolayısıyla esham tahvilât portföyünde mühim miktarda ecnebi tahvilleri de bulunur. Diğer taraftan şunu da ilâve edelim ki büyük bankalar emisyon işlerinde ve müşterileri hesabına tahvil alım satımlarında büyük bir faaliyet gösterirler. Bu muameleler tahvilât deposu ve idaresi ile sıkı sıkıya bağlıdır. 1948 sonunda büyük bankaların pasifi aşağıdaki kalemlerden te-rekküp ediyordu :

	Milyon Frank o l a r a k	Yüzde nisbeti
Vâdesiz banka alacakları	764.6	10.69
Diğer banka alacakları	111.5	1.56
Vâdesiz alacaklılar	3293.5	46.03
Vâdeli alacaklılar	596.3	8.33
Tasarruf mevduatı	257.9	3.61
Mevduat karneleri	461.0	6.44
Kasa bonoları	776.2	10.85
Rehin mektupları	60.0	0.84
Üçüncü şahısların mevduatı	6321.0	88.35
Diğer pasifler	207.4	2.89
Sermaye	465.0	6.50
İhtiyatlar	161.6	2.26
	7155.0	100.00

Çekli ve vâdesiz hesapların kabarıklığı bilânçoya bir hususiyet verir. Filhakika büyük bankalarda ticaret ve sanayi in-lidik imkânları en geniş mikyasta toplanır. İkinci sırada vâdeli mevduattan mütevellit fonların muvakkat plâsmanları da dahil olmak üzere vâdeli alacaklar gelir. Buna mukabil kasa bonoları eskiye nisbetle daha silik bir rol oynarlar. 1935 senesine kadar mevduatın bu kategorisi büyük bankalardaki mevduat yekûnunun dörtte biri veya beşte birini teşkil ediyordu. O tarihtenberi bu nisbet seneden seneye muntazam azalmıştır. Kasa bonolarındaki bu gerileme başka banka kategorilerinde de

görülür, fakat en fazla büyük bankalarda kendini gösterir. Kasa bonolarile temin edilen fon, hesabı carili mevduat ve kısa vâdeli mevduata nisbetle kredi muamelelerine daha iyi tahsis edilebilir. Ticari kredi ihtiyaçları iktisadî konjonktüre tabi olduklarından mühim temevvüçler arzeder. Bu sebeple büyük bankalar bazan faiz nisbetlerini indirmek ve mevduat vâdelerini uzatmak suretile kasa bonoları şeklindeki mevduatın terakümünü güçleştirir, bazan da bu mevduatın celbi için uğraşır. Büyük bankalarda faiz nisbetlerinin ani artışı diğer bankalarda da umumî bir yükselişe işarettir. Büyük bankalar içinde yalnız Banque Populaire Suisse hakiki mânasile tasarruf mevduatı kabul eder. Di-

ğer müesseselerde, hususi plâsmanların teşekkülündeki tadilattan mütevellit muamelelere hadim olan mevduat karneleri kaimdir. Rehin mektupları suretile istikraza, geniş mikyasta ipotek kredisine ile meşgul olan iki müessesede tesadüf edilir.

Kanton bankaları ipotek işlerinde mühim mevki işgal ederler, büyük bankalar ise aktif ve pasiflerinde hesabı cari işlemlerle bu mevki işgal ederler. Banka borçlularının aşağı yukarı yarısı büyük bankalara aittir. Açık krediler de dahil olursa bu nisbet 3/4'e yükselir. Diğer taraftan vâdesiz cari hesaplardaki alacakların 2/3'ü bu grupta temerküz etmiştir.

Bankacılı İstatistikleri ile Tasnif Prensipleri Şümulü Hakkında Tavsiyeler [*]

II

Çevirenler :

Sabahattin ULUKAN
Hamit Belig BELLİ

C. P A S İ F

a) Bankanın Öz Kaynakları.

Bankanın öz kaynakları, sermayeye, ihtiyatlar ve tevzi edilmemiş kârdan teşekkül eder.

18. Ödenmiş Sermaye.

Bu gruba yatırılan fonun menşei ve şekline göre (hisse senetleri, kurucu hisse senetleri, tahviller, yabancı sermaye, millî sermaye gibi) bir tefrik yapmanın lüzumu hissedilmemektedir.

19. İhtiyatlar (Mevzuu ve mahiyetlerine göre).

Bu grup kanuni ihtiyatlardan başka, aktif kıymetlerde ilerde vukuu muhtemel tenezzülü önlemek, gayrimenkullerinin muhafaza ve tamerini sağlamak ve şüpheli alacakları karşılamak maksadile ayrılan âdi ihtiyatları ve— hususi bir maksada tahsis edilen fonlar ile Personel Tekâüt Sandığı hariç — diğer fevkalâde ihtiyatları ihtiva eder. Bazı memleketlerin bankacılık tatbikatında, yukarıda izah edildiği şekilde, aktifler asıl kıymetleriyle kayd edilirken pasifte bu kıymetlerin ilerde vukuu mehtemel tenezzülünü karşılamak için ihtiyatlar ayrılmaktadır. Diğer bir usul ise, sene sonu itibarile, kıymet tenezzülleri düşürüldükten sonra aktifte kayıt yapılır ve pasifte ise bu maksatla ihtiyat ayrılmaz.

Evvelce de izah edildiği üzere, Personel Tekeâüt Sandığı ihtiyatların içine alınmamalıdır. İhtiyat olarak tarif edilen ve bazı borçların itfası için ayrılan meblağın (Vergilerin ödenmesine tahsis edilenler) bu gruba ithal edilmeyip, «Diğer Pasifler»e alınması lâzımdır.

Umumiyetle tatbik edilen tasnif tarzı, ihtiyatları «Kanuni» ve «Diğer İhtiyatlar» grupları altında ikiye ayırır.

Tevzi edilmemiş kârlar da, aşağıdaki şekilde, iki kısma ayrılır :

20. Bir evvelki seneden devredilen zarar (—) veya kâr.

21. Cari senenin sâfi zarar (—) veya kâr.

Umumiyetle, bir evvelki seneden devredilen net zararlar bilançonun aktifinde gösterilmekte ise de, bunları pasifte «Menfi Kâr» olarak belirtmek doğru olacaktır.

b) Müşterilere karşı taahhütler.

Bu grup vâde ve sınıflara göre, aşağıdaki şekilde, tasnif edilmiştir :

- i) Tediye emirleri,
- ii) Bankalara karşı taahhütler,
- iii) Bankalar hariç olmak üzere, müşterilerin mevduatı,
- iv) Müşterilerin nezdinde bankanın istikrazı.

i) Tediye Emirleri. — Bu grup, bankanın çek ve ödenecek havalelerden gayri, kredi mektuplarını ve bunlara benzer

diğer muameleleri ihtiva eder. Cirolardan, kabullerden ve reeskont edilmiş senetlerden doğabilecek borçlar bu kısım altında toplanmayıp bilanço dışında bırakılırlar. («D» bölümüne bakınız.)

ii) **Bankalara karşı taahütler.** — Bu grup, aşağıdaki şekilde tasnife tutulur :

23. Diğer bankaların vâdesiz mevduatı :

- a) Memleket bankaları,
- b) Yabancı bankalar.

24. Diğer bankaların vâdeli veya ihbarlı mevduatı :

- a) Memleket bankaları,
- b) Yabancı bankalar.

25. Diğer bankalar nezdinde istikraz :

- a) Merkez Bankasından,
- b) Millî bankalardan,
- c) Yabancı bankalardan.

iii) **Müşterilerin mevduatı.** — Yapılan tasnifte, esas olarak vâde nazarı itibare alınmıştır.

×) **Cari Hesaplar ve Vâdesiz mevduat.**

Bazı memleketlerde, bankalar müşteriye açtıkları kredinin bütününe aktifte borçlu cari hesapta göstermekte ve pasifte bu kredinin kullanılmayan kısmını vâdesiz mevduata almaktadır. Halbuki evvelce de izah edildiği gibi, bunların bilanço dışında ayrı istatistikler şeklinde gösterilmesi, bankacılık sahasında yapılacak etüdlerin sıhhati muvacehesinde, faydalı olacaktır.

y) **Tasarruf Mevduatı.**

Umumi kaide olarak, hususi teminat altına alınıp bazı şartlara bağlanan bu hesaplar müşteri cüzdanlarına kaydedilirler ve mudi bakımından teker teker ele alındıkları zaman mühim meblâğlar ifade etmezler. Birçok memleketlerde, bu hesap üzerine çek keşide edilmediği gibi tediye için sadece mudi veya yetkili kılınmış bir şahıs tarafından cüzdanın bankaya tevdi edilmesi şarttır. Müddet bakımından bu hesaplar, vâdeli, vâdesiz ve ihbarlı olabilir.

z) **Sabit vâdeli veya ihbarlı mevduat (Mevduat sertifikası, kasa sertifikası ve tahvilleri dahil).**

Cari hesaplar ve vâdesiz mevduat için umumiyetle «Vâdesiz Mevduat» tâbiri kullanılmaktadır. Tâyin edilmiş bir müddet içinde, bu hesaplar ile vâdeli mevduat arasında tesis edilecek nisbetlerde müşahade edilecek tahavvüller, iktisadi hayatın durumunu belirtmeye yardım edecektir. Bu sahadaki nisbi değişmeleri nazarı itibare almak hususu, iktisadi devrevi hareketlerin analizinde mühim kolaylıklar sağlar. Diğer taraftan vâde bakımından, mevduat arasında bir tefrik yapmak, kanunî hükümler ile örf ve âdet bakımından ayrılması lâzım gelen karışıklıkların tesbitine imkân vermektedir. Meselâ, vâdesiz ve sekiz günden bir aya kadar vâdeli mevduatın karşılığı, üç ilâ altı ay vâdeli mevduata nazaran çok daha fazladır. Bu bakımdan, vâdeli, ihbarlı ve tasarruf mevduatının vâdelere göre tasnifi, arzu edilen bir istatistiktir. Diğer taraftan, memlekette memlekete, bankacılık tatbikatına, örf ve âdete ve kanunî müeyyidelere göre, mevduatın vâdeleri değiştiğinden, beynelmil bir vâde kategorisi tanzim etmek imkânsızdır.

Yabancı müşteriler ile dahildekilere ait mevduatın tefriki, umumi olarak bankalar nezdinde bulunan millî ekonomiden ve dışardan temin edilmiş kaynakların kendi aralarındaki nisbetini tâyin etmeye imkân verir. Tediye bilançosu yönünden ehemmiyet kesbeden bu tasnif, müşterinin ikametgâhının bulunduğu memleket bakımından yapılmaktadır.

Ayrıca memleket dahilindeki müşterilerin mevduatını mudi kategorileri bakımından tansif edip âmme müesseselerinin, ticari ve sınaî müesseselerin ve hususî şahısların (ticari ve şahsi mevduat olarak) mevduatını birbirinden ayırmak lâzımdır. Diğer bir sınıflandırma da, bazı memleketlerin bankacılık sahasına tatbik edildiği

gibi, mudilerin faaliyet branşları ile iktisadi kategorilerine göre yapılır. (1)

26. Cari Hesaplar ve Vadesiz Mevduat :

- a) Memleketteki müşteriler :
- i) Âme Müesseseleri,
 - ii) Ticarî ve sınıf Müesseseleri,
 - iii) Hususi şahıslar.
- b) Yabancı müşteriler.

27. Tasarruf Mevduatı (Bu hesaplar için çek istimal edilmeyip umumiyetle cüzdanlar vasıtasile tediyat ve tahsilât yapılır.)

- a) Dahili müşteriler,
- b) Yabancı müşteriler.

28. Sabit vâdeli veya ihbarlı mevduat :

- a) Dahili müşteriler,
- i) Âme Müesseseleri,
 - ii) Ticarî ve sınıf müesseseleri,
 - iii) Hususi müşteriler.
- b) Yabancı müşteriler.

Bunlardan başka, ehemmiyet sırasına göre çeşitli kategorilerin mevduat hesaplarının miktar ve meblâğını gösteren tamamlayıcı istatistikler de hazırlanmak iktisadi bakımdan faydalı olur.

Şunu da belirtmek icabeder ki, hesapların sayısını istatistik halinde ortaya çıkartmak, sadece mevduatın ortalama yekûnunu hesaplamaya yarayacaktır.

IV) Bankalar hariç olmak üzere müşterilerden temin edilen istikrâz.—

Bu grup, tahvilât ihracı veya yollarla (Meselâ, İpotek Bankalarının istikrazı) müşterilerden temin edilen istikrâzı ifade eder. Diğer taraftan, sermaye tahvillerini, rüçhanlı aksiyonlara benzeyen tahvilâtı ve sabit faizli uzun vâdeli mevduat olan kasa sertifikası şeklindeki fonları bu kısma thâl etmemek lâzımdır.

Bu vaziyete göre istikrazın tasnifi aşağıda gösterilmiştir :

29. İstikrazlar : (Bankalarca temin edilen hariç) :

- a) Tahvilât ihracı yolu ile,
- b) Diğer şekillerde.

Ayrıca, dışardan temin edilen istikrazlar ile dahilî istikrazları birbirlerinden tamamiyle ayırmak lâzımdır.

c) Diğer pasifler.

Pasifin diğer kalemlerini ihtiva eden bu grupta,

Bankanın gayrimenkulleri üzerindeki ipotekleri, plâsmanları aktifte gözüken Personel Tekaüt Sandığı ile diğer kaynakları, tefrik etmek lâzımdır.

Bunlardan başka, geriye bankanın dahilî idaresile alâkalı hesaplar (Meselâ, İdari masraflar, vergi, mevduat faizleri, tediyede edilmemiş temettülden doğan hissedarların alacakları) kalmaktadır.

«Diğer Pasif» hesaplarının grupları aşağıdaki şekilde sıralanmaktadır :

30. Bankanın mülkiyetinde olan gayri menkuller ile binaları üzerindeki ipotek :

- a) Dahilde,
- b) Hariçte.

(1) Amerika'da «Federal Reserve Bulletin» de neşredilen vadesiz mevduatın mudilere göre tasnifi aşağıdaki şekildedir :

Memlekette bulunan teşebbüslerin yekûnu

Mâli olmıyan teşebbüsler — Yekûn

Madenler ve sanayi

Âme hizmetleri

Ticaret

Mâli olmıyan diğer müesseseler

Mâli teşebbüsler — Yekûn

Sigorta şirketleri

Diğer mâli müesseseler

Hakikî şahıslar

Ziraatçiler

Diğer hakikî şahıslar

«Trust Funds»

Kâr gayesi gütmıyen teşekküller

Yabancı teşebbüsler — ticarî teşebbüsler ve hususi şahıslar

Yukarıda izah edildiği şekilde, hesapların nevine, mudnün yerli ve yabancı olmasına veya kategorisine göre mevduatın tasnifi şu şekilde realize edilmektedir :

31. **Personel Tekaüt Sandığı vs.**
(plâsmanları aktifte gözükken) :

32. **Diğer pasifler :**

- a) Dahili,
- b) Harici.

Bilânçonun diğer kalemlerine nazaran 32 numaralı kısım miktar bakımından ehemmiyet arz ettiği takdirde, bu grupta, hesapların mahiyetine göre, ayrı bir tasnif yapmak yerinde olur. Müşterilere karşı bir taahhüt olması hasebile, mevduat faizlerini bu grup içerisinde ayırmak lâzımdır. Şu hususu da açıklamak yerinde olur: sene sonunda faizler mevduat hesaplarına ithal edildiğinden, bu kalem sadece aylık ve üç aylık istatistiklerde ehemmiyet arz edecektir.

D. BİLÂNÇO DIŞINDA KALAN TAMAMLAYICI MALÛMAT.

Açılmış kredilerin kullanılmış bakiyeleri, ticari garantiler, cirolar, kabuller ve reeskontların hacminde vuku bulan tahavvüller bakımından malûmat toplamak, mali piyasa hakkında fikir edinmek hususunda ehemmiyetli ve iktisadi durumun tetkiki muvacehesinde faydalı olur.

Bilânço dışında kalan banka hesapları aşağıdaki şekilde üç ana grupta toplanır :

33. **Açılmış kredilerin kullanılmış bakiyeleri.**

Bu grup ayrıca, kredinin tipine, müşterilerin belli başlı kategorilerine, talep edilen kredinin esas gayesine göre sınıflanabilir.

34. **Reeskont edilmiş ticarî senedât :**

- a) Merkez Bankasına,
- b) Diğer kredi müesseseleri-

ne :

- i) Memlekette,
- ii) Hariçte.

35. **Ticari garantiler, vesikalı krediler, vâdeli kambiyo muameleleri, cirolar ve kabuller.**

Vâdeli kambiyo muameleleri, vesikalı krediler ve ticari garantilerin ciro ve ka-

bullerle beraber gruplaşmasının sebebi, hepsinin otomatik olarak tasfiye olabilmesidir.

II. GELİR, GİDER VE KÂRIN TEV- Zİİ HAKKINDA İSTATİSTİKLER

Mahiyeti bundan evvelki kısımlarda izah edilmiş olan aktif ve pasif istatistiklerinin modeli, bankacılık istatistikleri sahasında, tekâmül etmiş memleketlerin istatistik müesseselerinin tatbikatından ilham alınarak tanzim edilmiştir. Ancak, sâfi kârın tahsis şekli, aktiflerin kıymet fazlası veya tenezzülü hakkında malûmat ihtiva eden kâr ve zarar hesapları ile bunlara bağlı diğer hesapların umuma arz şeklinde ise ya yeknasak bir tatbikat yoktur veyahut çok noksan bir şekilde mevcuttur. Böylece bütün memleketlerin kâr ve zarar hesaplarının muhasebesini ayrı ayrı incelemek mecburiyeti, bu sahada beynelmilel ve müfredatlı bir model hazırlamayı güçleştirmektedir. Bununla beraber, ileride taksim edilecek muhtasar bir model, prensip itibarıyla, bu çeşit istatistiklerde bulunması icabeden başlıca grupları ihtiva etmektedir. Muhtasar bir mahiyet arz etmesine rağmen bu tasnif, kâr ve zarar istatistiklerinin inkişafında rehber vazifesi görmeye yarayabilir.

Kâr ve zarar istatistiklerinin gayri sâfi kâr ile sâfi kârı birbirinden sarıh olarak ayırması lâzımdır. Gayri sâfi gelirin (alınan faiz ve komisyonlar, kıymet fazlasının temin ettiği kazançlar vs.) verilen faiz ve komisyonlar çıktıktan sonra kalan kısım, burada «Gayri Sâfi Kâr» olarak ifade edilmektedir. «Sâfi Zarar» veya «Sâfi Kâr» ise — Gelir Vergisi hariç olmak üzere amortismanlar, harç ve vergiler ile idari masraflar çıktıktan sonra kalan borç veya alacak bakiyesini ifade etmektedir.

Yukarda zikredilen hususların nazarı itibare alınmasale yapılacak tasnif, bankacılık muamelelerinden doğan kâr ile aktifin kıymet fazlasından mütevellit veya aktiflerin satışından meydana gelecek kazançların birbirlerinden tefrikini sağlayacaktır.

Üçüncü bir tasnif şekli de, memleket dahilinde yapılan muameleler ile hariçtekilerin sağladıkları kârı tefrik etmektir. Müfredatlı bir iktisadi tahlil yapabilmek için, amortismanları ve gelirleri başlıca aktif tiplerine göre ayırmak lâzım gelir. (Meselâ, iskonto, cari hesaplar, avanslar, esham ve tahvilât ve iştiraklerin gelirleri için olduğu gibi.)

Netice olarak, şimdiye kadar izah edilen hususları birleştirerek muhtasar bir modelin takdim edilmesi faydalı olacaktır.

Gelirler, Giderler ve Amortismanlar ile Sâfi ve Gayri Sâfi Kâr veya Zararı gösteren İstatistik'in Şeması

B. Giderler	A. Gelirler
I. Verilen faiz ve komisyonlar :	I. Alınan faiz ve komisyonlar :
a) Bankalar hesabına	a) Bankalar hesabından
b) Mevduata	b) Iskonto, ikrazat ve avanslardan
c) İstikrazlara	c) Esham ve tahvilâtın
d) Diğer hesaplara	d) Diğer hesaplardan
	e) İştiraklerden
II. İdari Masraflar :	II. Aktifteki kıymet tezayütlerinden doğan kazanç, amorti edilmiş aktiflerin bilâhare iktisap ettikleri kıymet farkı ve aktif satışı
a) Ücretler ve tahsisatlar (Memurlara verilen temettü ikramiyesi hariç)	
b) Diğer idari masraflar	
III. Vergiler ve Harçlar (Gelir Vergisi hariç)	Gayri Sâfi Gelirler — Yekûn Verilen faiz ve komisyonlar tenzil edilecektir.
Gider Yekûnu	Gayri Sâfi Kâr Bakiyesi İdari masraflar, Vergiler ve Harçlar (Gelir Vergisi hariç), Amortismanlar, tenzil edilecektir.
C. Amortismanlar vs. Aktiflerden tenzil edilecek meblâğlar ve aktif satışlarından doğan zararlar : A. İ'e tatbik edilen usul dairesinde ayrı bir tasnif yapılabilir.	Sâfi Kâr (+) veya Sâfi Zarar (—) Bakiyesi.

Yukarıda takdim edilen şemayı muhtasar hale getirebilmek için, alacaklıların ve borçluların dahilde veya hariçte bulunmalarına göre yâni hariçteki hesaplar ve dahildeki hesaplar bakımından bir tasnif yapılmamıştır.

Milli bankacılık istatistiklerinde, bazen alınan faiz ve komisyonları — öde-

nen faiz ve komisyonlar tenzil edildikten sonra — «Sâfi» olarak gösterilir. Bu metod, umumi bir yekûn verdiği için tavsiyeye şayan değildir. Beynelmîl mukayeseleri sağlayan «Gayri Sâfi Kâr»ın belirtilmesi usulü bazı memleketlerin bankacılık istatistiklerinde tatbik edilmektedir.

Yukarıda arz edilen muhtasar şemanın C grubuna gelince, kâr ve zarar hesabı istatistiklerinde, sıhhatli bir etüd yapabilmek için, amortismanları maliyet unsuru olarak kabul etmek ve idari masraf-

larla beraber, gayri sâfi kârdan tenzil etmek lâzımdır.

Kâr ve zarar hesaplarında tetkik edilecek son mevzuu da, mevzuubahis hesap devresinde elde edilmiş veya bir evvelki seneden devredilmiş kâr bakiyesinin kanunî mevzuat ve statu hükümleri dahilinde tevzi şeklidir. Bu hususta verilecek malûmât aşağıdaki şekilde olmalıdır.

Sâfi Kârın Tevzii

A. Emre Amade tutulan Meblâğın Menşei :

I. Sâfi Kâr

(Sâfi Zarar burada menfi kâr olarak gösterilir).

II. Bir evvelki seneden devreden fazlalık

(Açık burada menfi kıymet olarak gösterilir.)

III. Sermaye ile ihtiyatların azalması sebebiyle meydana gelen kıymet fazlası

Tevzi için emre amade tutulan yekûn

B. Emre Amade Tutulan Mebalığın Tevzii :

- a) Gelir Vergisi
- b) İhtiyatlar (İhtiyatlar, mahiyet ve mevzularına göre tasnif edilmelidir.)
- c) Sermayenin tezyidi
- d) Hissedarlara dağıtılan temettü
- e) İdareciler ile memurlara verilen kâr hissesi
- f) Personel Tekâüt Sandığına hususî te diyeler (İdari masraflarda görülen bu mevzu- daki normal tediyat hariç)
- g) Diğer hususî mevzulara tahsis edi len fonlar (mevzua göre tefrik edilmelidir.)
- h) Yeni seneye devredilecek bakiye

Tahsis Yekûnu (A yekûnuna müsavidir.)

1920-1930 devresinin başında ve 1930 bûhranı içinde bazı memleketlerde büyük kayıplara uğrayan bankalar, yukarıda takdim edimiş tablonun A.I ve A. II gruplarını menfi olarak göstermek mecburiyetinde kalmışlardır.

Yukarıdaki tabloyu, ihtiyat akçelerinde ve ödenmiş sermayede vuku bulan değişiklikleri gösteren istatistikler ilâve etmek, faydadan hali değildir. Bu istatistikler ayrıca, her sene içinde yeniden talep edilen sermaye ve ihraç edilen aksiyonlar hakkında malûmat ihtiva edecektir.

III. BANKA MUAMELELERİNİN HACMİ HAKKINDA MALÛMAT

Tâyin edilmiş bir müddet dahilinde bir banka hesabı üzerinde yapılmış muamelâtin hacmini gösteren müfredatlı bir şema-

nın hazırlanabilmesi için aşağıdaki malûmatın toplanması elzemdir.

- a) Bir evvelki devre sonu itibarile bakiye,
- b) Devre içinde kaydedilen zimmet ve kûnu,
- c) Devre içinde kaydedilen matlup yekûnu,
- d) Devre sonu itibarile elde edilen bakiye.

Bilhassa, zimmet muameleleriyle alâkalı malûmat, mukrizlerin başlıca sınıfları Meselâ, müstehlik hesapları, ticari hesaplar, resmî daireler hesabı) ile vâdelere göre ayrılmış aşağıdaki hesaplar için, toplanmalıdır.

Cari hesaplar ve Vâdesiz Mevduat,

Tasarruf Mevduatı,

İhbarlı veya Sabit Vâdeli Mevduat.

Netice olarak, iktisadi bir barometre kıymetinde olan, banka muamelâtının hacmine ve mevduat hesaplarına ait istatistikler hiç olmazsa aydan aya neşredilmelidir.

EK LİSTE

BANKA BİLÂNÇOLARI İSTATİSTİKLERİNDE AKTİF VE PASİF KALEMLERİN TASNİFİ

A. AKTİF

1— Ankes

- a) Altın (Sikke ve Külçe).
- b) Gümüş ve Ufaklık.
- (+) c) Merkez Bankası veya Millî Bankalar tarafından ihraç edilen Banknotlar.
- (+) d) Kâğıt para.
- (+) c) Merkez Bankası nezdinde emre amade kıymetler.
- (+) f) Posta çekileri ofisinde »
- » »
- (+) 2— Çekler, ibrazında ödenecek senetler, günü gelmiş kuponlar :
 - (+) a) Memleket dahilindekiler.
 - (+) b) Hariçtekiler (Yabancı memleket paraları dahil).
- (+) 3— Çok kısa vâdeli ikrazat (Talep vukuunda tahsili icabeden kıymetler).
- (+) 4— Bankalar nezdinde emre amade kıymetler :

- (+) a) Memleket bankaları.
- (+) b) Yabancı bankalar.
- (+) 5— Bankalara verilen ikrazat ve avanslar (Vâdeli veya ihbarlı) :
 - (+) Memleket bankaları.
 - (+) Yabancı bankalar.
- (+) 6— Kısa vâdeli Devlet tahvilâtı ve hazine bonoları :
 - (+) a) Memlekette.
 - (+) b) Hariçte.
- (+) 7— Diğer senedat (Bilhassa ticari) :
 - (+) a) Memlekette.
 - (+) b) Hariçte.
- (+) 8— Cari hesaplar şeklinde ikrazat ve avanslar :

- (+) 1) Devlet esham ve tahvilâtı.
(Belediye veya Devlet tahvilâtı ve âmme hizmetleri ifa eden teşebbüslerin esham ve tahvilâtı dahil)
- (+) II) Diğer tahvilât (İpotekli tahvilât dahil).
- (+) III) Esham.
- IV) Muhtelif teminat.
 - b) Ticari senedat.
 - (+) c) Emtea, varant, umumî mağazalar sertifikaları.
 - (+) d) İpotek (bilhassa gayrimenkuller).
 - (+) e) Kefalet.
 - (+) f) Diğer terhin ve teminat şekilleri.
- (+) B — Açık krediler.
- (+) 8/9 — İkrazat ve avanslar :
 - (+) a) Sanayi ve ticarete.
 - (+) b) Ziraate.
 - (+) c) Gayrimenkullerin tamiri muhafazası veya mübayaası için müstehtlike.
 - (+) d) Amme idarelerine veya benzerlerine.
 - (+) e) Diğer branşlara.
 - (+) 10) Milli Esham ve Tahvilât ve aynı mahiyetteki plâsmanlar :
 - (+) a) Devlet tarafından ihraç edilen tahvilât.
 - b) Mahallî idareler ile diğer âmme idareleri tarafından çıkarılan esham ve tahvilât.
 - c) Amme hizmetleri gören müesseseler ile Demiryolları tarafından ihraç edilen tahvilât.
 - d) İpotekli tahvilât hariç olmak üzere Banka tahvilleri.
 - e) İpotekli tahvilât.
 - f) Diğer tahviller.
 - g) Bankalar aksiyonları.
 - h) İnşaat şirketlerinin aksiyonları.

- (+) a) Memleket dahilindeki müşterilere.
- (+) b) Yabancı müşterilere.
- (+) 9— Diğer ikrazat ve avanslar :
 - (+) a) Memleket dahilindeki müşterilere.
 - b) Yabancı müşterilere.

İKRAZAT VE AVANSLARIN İLÂVE TASNİFİ

(Grup 8 ve 9)

- (+) 8/9—İkrazat ve avansların yekûnu .
- (+) A Teminat karşılığında verilen ikrazat ve avanslar.
- Teminatı ile rehnin mahiyeti :
 - (+) a— Esham ve Tahvilât :

- 1) Diğer teşebbüslerin aksiyonları (Ticaret, sanayi ve nakliyat).
- (+) 11 — Yabancı Esham ve Tahvilât :
- a) Yabancı Devletlerin ihraç ettiği tahvilât.
- b) Diğer tahvilât.
- c) Esham

ESHAM VE TAHVİLÂTIN İLÂVE TASNİFİ

(Grup 10 ve 11)

- 10) Millî Esham ve tahvilât ile buna benzer plâsmanlar :
- a — Bankaların serbestçe ellerinden çıkarabildikleri.
- b — istikraz karşılığı olarak banka tarafından terhin edilenler.
- 11 — Yabancı esham ve tahvilâtı :
- a — Bankaların serbestçe ellerinden çıkarabildikleri.
- b — İkrazat karşılığı olarak banka tarafından terhin edilenler.
- 10 — Millî esham ve tahvilât ile buna benzer plâsmanlar :
- a) Merkez Bankasına terhin edilebilenler.
- b) Piyasada alış ve satışı yapılan ve fakat Merkez Bankasına terhin edilemeyenler.
- c) Diğer esham ve tahvilât :
- 11 — Yabancı esham ve tahvilât :
- a) Merkez Bankasına terhin edilebilenler.
- b) Piyasada alış ve satışı yapılan ve fakat Merkez Bankasına terhin edilemeyenler.
- c) Diğer esham ve tahvilât.
- (+) 12 — Millî teşebbüslere iştirakler :
- a) Bankacılık tesisleri.
- i) Esham.
- ii) Diğerleri
- c) Sair teşebbüsler.
- i) Esham.
- ii) Diğerleri
- (+) 13 — Hariçteki iştirakler.
- a) Esham.
- b) Diğerleri
- 14 — Gayrimenkuller (banka tarafından kullanılan gayrimenkuller Hariç).
- a) Memlekette.
- b) Hariçte.
- 15 — Bankanın tesis ve gayrimenkullerin :
- a) Binalar ve arazi.
- b) Tesisler ve demirbaşlar.

- 16 — Hususî mahiyet arzeden fonların plâsmanları (Meselâ : Personel Te-
kaüt Sandığı) :
- a) Memleketteki aktifler.
 - b) Hariçteki aktifler.
- 17 — Diğer aktifler.
- a) Memlekette.
 - b) Hariçte.
- 17/1 — Aktif yekûnu

B. PASİF

- 18 — Ödenmiş sermaye.
- 19 — Mevzu ve mahiyete göre sınıflandırılacak ihtiyat akçeleri.
- 20 — Bir evvelki seneden devredilmiş kâr veya zarar (—).
- 21 — Cari hesap senesinin safi kârı veya zararı (—).
- (+) 22 — Tediye edilmemiş çekler ve poliçeler.
- (+) 23 — Diğer bankaların mevduatı :
- (+) a) Memleket bankalarının.
 - (+) b) Yabancı bankaların.
- (+) 24 — İhbarlı veya sabit vadeli diğer bankalar mevduatı.
- (+) a) Memleket bankalarının.
 - (+) b) Yabancı bankaların.
- (+) 25 — Diğer bankalardan temin edilen istikraz :
- (+) a) Merkez Bankasından.
 - (+) b) Diğer millî bankalardan.
 - (+) c) Yabancı bankalardan.
- (+) 26 — Vâdesiz mevduat ve cari hesaplar.
- (+) a) Memleket dahilindeki müşterilerin.
 - (+) i) Âmme idareleri.
 - (+) ii) Ticarî ve sınai teşebbüsler.
 - (+) iii) Hususî şahıslar.
 - (+) b) Hariçteki müşterilerin.
- (+) 27 — Tasarruf mevduatı :
- (+) a) Memlekette müşterilerin
 - (+) b) Yabancıların.
- (+) 28 — İhbarlı ve sabit vâdeli mevduat (Mevduat ve kasa sertifikaları dahil) :
- (+) a — Memleketteki müşterilerin.
 - (+) i) Âmme idareleri.
 - (+) ii) Ticarî teşebbüsler.
 - (+) iii) Hususî şahıslar.
 - (+) b) Yabancıların.

- (+) 29 — İstikraz.
a — Tahvil yolu ile.
b — Diğerleri.
- 30 — Bankanın mülkiyetinde olan gayri menkuller ile binalar üzerindeki ipotek :
a) Dahilde.
b) Hariçte.
- 31 — Personel Tekaüt Sandığı v.s.
(Plâsmanları aktifte gözüken).
- 32 — Diğer pasifler :
a) Memlekette.
b) Hariçte.
- 18/32 — Pasif yekûnu.
c — Aktif ve pasif kalemler hakkında tamamlayıcı malûmat.
- (+) 33 — Kredilerin kullanılmış bakiyeleri.
- (+) 34 — Reeskont edilmiş ticarî senedat :
(+) a) Merkez Bankasına.
(+) b) Diğer bankacılık müesseselerine.
(+) i) Memlekette.
(++) i) Hariçte.
- (+) 35 — Cirolar ve kabuller(Ticarî garantiler, vesikalı kredilerle alâkalı muamelât ve vâdeli kambiyo muameleleri).

N O T : Yukardaki tabloda bulunan bütün kalemlerin sene sonu itibariyle neşredilmesi lâzımdır, yanlarında (+) işareti bulunanlar ise aydan aya neşredilmelidir.

Kredi ve Bankalar

BANKALAR

Yazan : Ishak TURNAOĞLU

Tevdiatın artması ve kredinin inkişafı imkânlarının hududu

Tediyelerin çekle yapılması bankaların kredi imkânlarını büyük bir nisbette artırmıştır. Hattâ para sisteminde nakdi para ortadan kalkarak kredinin hudutsuz bir surette inkişaf etmesi mümkündür.

Bütün tekiye muameleleri çekle cereyan ettiği ideal bir banka sisteminde para, arz ve talebi bertaraf edileceği cihetle, esasen müstakil bir faktör addedilemez. Bankalardan pek az nakdi para istenir. Bankalar daimî surette lüzumlu garantileri verdikleri takdirde tüccarlara para verirler. Bankalar, verdikleri krediler için kayıtlarında rakam yazmaktan başka birşey yapmazlar. Neticede bir çek bankaya ibraz edilirse, bankalar çek hâmilinin hesabını çek bedeli kadar alacaklandırır, buna mukabil çek keşidecinin hesabını aynı miktarda borçlandırır. Ödenen para yine aynı paranın tahsili suretiyle temin edilmiş olur.

Bununla beraber, bir memlekette bütün tediyeler çekle yapılsa bile, bankalar müstakrizlerin ödeme imkânlarını arama mecbur olduklarından kredi imkânları hudutsuz olmayıp müesseselerin gösterecekleri garantilerle mukayyettir.

Bir memlekette, nakdi tekiye fiilen ve tamamen ortadan kalkmaz. Bankalar ihtiyaten taahhütlerine mukabil bir miktar nakdi para veyahut, merkez bankasındaki alacaklı hesaplarında bakiye bulundurmamak mecburiyetindedirler. Bankaların kâfi miktarda para veya hesap bakiyeleri

bulunmadığı takdirde ekseriyetle vukubulacak fazla tediyeleri ödeyememek tehlikesine maruz bulunurlar. Bundan başka bilâncolarında kasa mevcutlarının pek az görünmesi müşterilerinin itimadını sarsar ve binnetice tevdiatın azalmasına sebebiyet verilmiş olur.

Kasa mevcudu ile vâdesiz taahhütler arasındaki asgari nisbet, bu hususî kanunla tespit edilmemiş ise, her bankanın idarecileri tarafından umumî ekonomik duruma göre, tâyin ve tespit edilir. Bankalar, iktisadî kalkınma ve refah devrelerinde, bu nispetin düşürülmesi temayülünü hissederler. Çünkü; işlerin iyi gitmesi umumî itimat hissini kuvvetlendirir. Billâkis malî bir buhran esnasında, kuvvetli bir kasa mevcudu muhafaza ederler. Çünkü, mudilerine bir panik yaratarak fazla miktarda tediyatta bulunmak tehlikesine maruz kalacaklarını hissederler.

Fakat, refah devrelerinde bile emniyetinden şüpheli olan bankalar, ibrazlı tekiye taahhütleriyle mütenasip olarak ihtiyat bulundurmamak mecburiyetindedirler. Bankaların bir çoğu umumiyetle kabul edilmiş olan bu esas prensibe riayet ederler.

Binaenaleyh, bankalar tarafından açılmış olan kredilerin artırılması kasa durumlarını zayıflatır, çünkü kasa mevcutlarının azalmasına mukabil taahhütleri çoğalır.

Eğer A ve B namıyla iki bankadan müteşekkil bir grup mütalâa edilir ve aynı günde her ikisi müşterilerine aynı miktarda kredi açtığı farzedilirse, bu avans-

lar her iki bankanın kasa durumunu zayıflatır. A bankasının müşterisi kendisine açılan kredi miktarı kadar bir çek keşide eder ve bu çeki alacaklısına tevdi eder ve bu hâmil çekini B bankasına teslim eder, aynı zamanda, B bankasının müşterisi de, kendisine açılan krediye mukabil çek keşide eder ve bu çek de A bankasına tevdi edilir. Bu iki bankanın müteakıl ikrazları mahsup suretiyle itfa edilmiş olur. Eğer aynı günde hiç bir muamele yapılmazsa bu bankaların kasa mevcutları bir evvelki günün aynı olarak kalır. Fakat her iki bankanın tevdiatı açılan bu karşılıklı kredilerine istinaden çekilen çeklerin tevdiat hesaplarına intikali dolayısıyla aynı miktarda artmış olur. Bu durumda, alacaklı hesaplarla kasa mevcutları arasındaki nispet düşer.

Normal zamanlarda bankalar hep birden kredilerini artırdıkları takdirde tevdiat miktarı artar, buna mukabil para ihtiyatları azalır. Gerçekten kredinin genişlemesi ile piyasadaki hazır sermaye miktarı artar. Eğer, kül halinde, eşhas ve müesseseler, bankalardaki alacaklarını ve kasalarındaki paralarını aynen muhafaza ederlerse, tevdiatın artması nispetinde piyasada fazla para tedavül etmiş olur. Bankaların taahhütleri arttıkça kasa mevcutları azalır ve vadesiz tevdiata nazaran kasa mevcutları zarurî addedilen nispetin altına düşünce de avans muamelelerini kısmak mecburiyetinde kalırlar. Bu durumda bankalar, müstakrizlerin cesaretlerini kırarak derecede ikraz faiz nispetlerini yükseltirler veyahut yeni ikraz muameleleri için azamî titizlik gösterirler. Bu suretle kredinin inkişafı kısmen önlenmiş olur.

Ekonomik refah arttığı ve bankalara karşı itimat tam bulunduğu takdirde çekle tediyeler nakten tediyelere nazaran büyük bir inkişaf gösterir. Bu suretle kredi miktarı mübadele ve istihsalin büyümesiyle mütenasip olarak tezayüd eder.

Fakat büyük bir iktisadî buhranı takip eden zamanlarda borçlular ödeme kabiliyetlerini kaybederler, bir çok bankalar iflâsa sürüklenir ve mudilerin itimadı sarılır. Mudilerin birçoğu endişeye kapı-

larak altun veya banknot olarak saklamak üzere bankalardaki tevdiatlarını çekerler, bu suretle kredinin işlemlerini felce uğratırlar. Bankalar, büyük miktardaki çeklişlere karşı koymak için mustakrizlere rücu ederler. Bunlar da, ellerindeki emtea, senet ve gayrimenkullerini satmak mecburiyetinde kalırlar. Bu mecburi tasfiye, kredilerin de tasfiyesi sırasında ansızın meydana geleceğinden, sermaye mevcudu nedret peyda eder, fiyatları düşürür ve buhranın şiddetini artırır. Bu halde nakitsiz tediye şeklinde ilerleme artık devam etmez, ekonomik hareket ve faaliyetlerde bir gerileme başlar.

Vadesiz alacaklara ait bulundurulması gerekli kasa mevcudunun nispeti ekseriyetle hükümetler tarafından tesbit edilmiştir. Fakat bazı memleketlerde, tevdiat bankaları taahhütlerine karşı kasalarında bulunduracakları paranın nispetini tâyin hususunda henüz serbesttirler. Bu durumda olan bankaların, bilhassa uzun vadede krediler tehlikeli bir şekilde inkişaf ettiği zamanlarda gayet sıkı kaideler vazetmeleri lâzımdır.

Mevduat bankaları yeni kredi vermek için malik oldukları tevdiatın azaldığını hissettikleri zaman memba temini için merkez bankalarına müracaat ederek avans talep etmek suretiyle kasa durumlarını ıslah ederler. Bütün memleketlerdeki merkez bankaları, bankaların bankasıdır ve diğer bankalara yaptığı ikrazlarla kredi muamelelerini kontrol eder.

Merkez bankaları diğer tevdiat bankalarına verdiği avanslarla kasa mevcutlarını takviye ederek, onlara yeni kredi açmak imkânını bahşeder. Fakat bu imkân hudutsuz değildir. Çünkü avans verdiği veya bankaların senetlerini reeskont ettiği zaman, piyasaya çıkardığı yeni banknotlar veya müstakriz bankaların tevdiat bakiyelerinin artması dolayısıyla ibrazında tediyesi gereken borç miktarı yükselir. Hattâ bu halde merkez bankasının ihtiyat altun mevcudunun azalması ihtimali de vardır. Zira bir memlekette kredi inkişafı hudutsuz olursa dahilî fiatlar haricî memleket fiatlarına nazaran yükselir. Bu gibi hallerde ve eğer haricî memleketler-

den sermaye celbedilerek tediye muvazenesi açığı kapatılmazsa harice altın ihracı zarurî olur.

Gold standart rejimi hâkim olan bir memlekette merkez bankaları gibi tevdiata bankaları da vâdesiz tevdiatları ile ihtiyatları arasında muayyen bir nispeti muhafaza etmek mecburiyetinde olduklarından, vukubulacak istikraz taleplerini is'af edemezler. Etalon d'or rejimi dahi kredi inkişafını tahdit eder.

Bankalardaki mevduatın para sahasındaki rolü

Tediyelerin ekseriyetle çekle yapıldığı memleketlerde, bankalar açtıkları kredilerle tevdiatın artmasını tmin ettiklerinden itibari yeni bir para yaratmış olurlar.

Banknot, nakdi-maddi bir paradır. bankalardaki tevdiat ise itibari bir hesap parasıdır; fakat bu fark iki nev'i para arasında bazı noktalardan müşahabet olduğuna delâlet etmez.

I — Banknot ve tevdiat arasındaki farklar :

Banknot, hâмили tarafından doğrudan doğruya kullanılır. Halbuki tevdiat çek marifetiyle harekete getirilebilir. Çek istimalinin bazı mahzur ve müşkülleri mevcut olduğundan alacaklının çek yerine banknot kabulünü tercih edeceği şüphesizdir.

Banknot meşru ve normal bir paradır, altın paraya tahvili veya ademi tahvili okadar haizi ehemmiyet değildir, meşru şekilde tedavül ettiği müddetçe hiç bir alacaklı bu para ile vukubulacak tediye-yi reddedemez. Çünkü herkes icabında aynı para ile kendi borcunu tediye edebileceğinden emindir, çek ise ancak keşidecinin çektiği çekin karşılığı olup olmadığı hususunda âmilin itimadına dayanır. Bir çeki para yerine kabul edebilmek için, yalnız üzerine çekildiği müessesenin tediye kabiliyetini değil, aynı zamanda keşidecinin ahlâkına da itimat etmek lâzımdır. Bu itibarla tevdiatın tedavülü daima banknot gibi kolay değildir.

Bununla beraber, yakın bir gelecekte, alacakların hesaplardan mahsup suretiyle

yapılacağı ümit edilebilir. Şimdiden, bazı memleketlerde müteahhitlere ve aylıkları muayyen meblâğdan fazla olan memurlara şu şekilde tediye yapılmaktadır: Bu usule nazaran mahsup parası nizâmî bir paradır; kanun, muayyen bir miktardan yukarı olan tediyeler için bankalarda birer hesap açılmasını ve bu hesapların mahsuben matluplandırılması suretiyle tediye-yenin yapılmış olacağını mecburî kılar.

Bu suretle muamele yapılmış olmasının vazii kanun tarafından kabul edilmiş olması kâfidir. Bilnazariye bu mecburî tedavül sistemi banknotlarda olduğu gibi hesap paraları için de tatbik edilebilir. Şüphesiz, bu iki şekil tediye vasıtasına ekonomik inkişafın derecesine göre müdahale edilebilir. Çekle tediye ancak aynı memlekette bütün halkın bankalarda birer hesapları bulunduğu takdirde taammüm eder. Halk, günlük tediyelerini nakit olarak yapmaz, perakendeci tacirler müşterilerine kredi ile mal vererek çekle tahsilât yaparlar, amele ve memurların aylıkları aynı şekilde tediye edilirse çekle tediye taammüm eder ve madenî paranın tedavülü ortadan kalkmış olur. Mübadelede madenî paranın ortadan kalkması, zamanımızda ekonomik inkişafın bir gayesi olarak telâkki edilmektedir. Fakat bu ancak, uzun bir müddet ekonomik, sosyal ve siyasal refah ve huzur sayesinde mümkün olabilecektir.

II — Banknot ile tevdiat arasındaki müşahabet :

Banknot ve alacaklı cari hesapların her ikisi de ilk talep anında ödenmesi lâzım gelen birer alacaktır. Banknot, muayyen bir meblâğ karşılığının hâmiline madenî para ile ödenmesini temin eden taahhütname veya tahvildir. Aynıyle alacaklı hesabı cari de bankayı, hesap sahibine istediği anda hesap bakiyesini meşru para ile ödemeğe mecbur kılar.

Aslında, banknotun kabulü ve tevdiatın teşekkülü, banka müşterileri bakımından, bir itimat mukavelesine delâlet eder. Madenî para yerine, bir tediye vadini tazammundan başka bir şey olmıyan bir banknotu kabul etmek, bu banknotu ih-

raç eden bankaya kredi vermek demektir. Bankadaki tevdiat hesabına yatırdığı parayı uzun müddet istemeyen bir mudi de aynı şekilde bankaya itimadını gösterir.

Bankalar yalnız aştın mukabili banknot ihraç etmezler, kısa vâdeli ikrazat yapmak veya ticarî senetleri iskonto etmek suretiyle de banknot ihraç ederler. Bankalardaki tevdiat, münhasıran mudilerin tevdi eyledikleri nakti paralardan teşekkül etmez, bankalar açtıkları kredilere mukabil müstakrizlerin aynı banka üzerine çekip diğer bankalara tevdi eyledikleri çekler sayesinde de tevdiat yaratmış olurlar.

Prensip itibariyle banknot ve tevdiatın piyasada tedavülü aynı elâstikiyetle ve mübadele ihtiyaçlarına göre değişir.

Eğer emisyon bankaları yalnız tüccar ve sanayicelerce kısa vâdeli ikrazat için banknot ihraç ederlerse piyasaya intibak normal vukubudur. İşlerin inkişafı piyasaya yeni para çıkmasını, bilâkis işlerin gevşemesi de merkez bankaları kasalarına ihraç ettikleri banknotlardan fazla para girmesini intaç eder. Bir memlekette tedavül sürati artar ve tediyeler ekseriyetle çekle yapılırsa, bankalardaki alacaklı cari hesapların bakiyeleri yükselir ve bunun tabii neticesi olarak da kısa vâdeli kredi küşadı fazlaşır. İşler hafiflediği zaman bankalar krediyi kısacaklarından tevdiat miktarında azalma vukubudur.

Tevdiat bankalarının kredi imkânları, emisyon bankaları gibi, kasa mevcutlarıyla mukayyettir. Merkez bankaları ihraç ettikleri banknot karşılığı olarak muayyen bir nisbette altın saklamak mecburiyetindedirler. Tevdiat bankaları, aynı hükme tâbi olmadıkları halde vâdesiz borçlarını karşılamak üzere kasalarında asgarî nispette banknot veya diğer tediyevası muhafaza ederler.

Banknot ihracı çok sıkı kaidelere tâbi olan memleketlerde piyasada banknot miktarı mübadele ihtiyacına kifayet etmeyebilir. Bu gibi hallerde çekle tediyat zarurî olarak büyük bir gelişme gösterir. Tevdiat banknot yerine kaim olur, bu su-

retle nakti paranın temin edemediği elâstikiyet temin edilir. İngiltere'de de böyle olmuştur: 1844 denberi İngiltere Bankası prensip itibariyle karşılığı altınla temin edilmeden banknot ihraç etmez. Altın ithali ise, mübadeleden inkişafı ile mütenasip olarak, yeter derecede mümkün olamadığından, eğer çek tedavülü de sürat ile inkişaf etmemiş olsaydı İngiltere'nin iktisadî hayatı sekteye uğrardı. Naktisiz tediyevası itiyadının kökleşmesi banknotların bankaya geri gelmesini ve dolaşısıyla halkın madenî paraya olan ihtiyacının azalmasını intaç etti, bu suretle nispeten az bir kasa mevcuduna dayanılarak geniş mikyasta kredi tevziine imkân bulunmuş, aynı zamanda tevdiat da büyük mikyasta artmıştır. Çek istimali sayesinde tevdiat hesapları hemen tamamıyla madenî para yerini tuttu, bankalardaki alacaklı cari hesaplar, İngiltere'de umumî para mevcudunun 4/5 inden fazla miktara yükseldi.

Tevdiatın tezayüd veya tenakusu, piyasada umumî fiatlar üzerinde banknot miktarının değişmesiyle hâsıl olan tesiri yapar.

Bilhassa, merkez bankasının muhtelif sebeplerle avanslarını artırdığı zaman para mevcudu fazlaşacağından halkın suni olarak artan iştira kuvveti fiatların yükselmesine âmil olur. Çünkü istihsal sabit kaldığı halde bütün istihsal maddelerindeki talep artar. Fakat bu artan iştira kuvvetinin banknot veya tevdiat şeklinde meydana gelmesinin bir ehemmiyeti yoktur.

Bununla beraber, mevduat miktarının artması, piyasada banknotun artması kadar fiatlar üzerinde tesir etmediği vâkidir. Banknot hâmillerinin paralarını ne-relerde kullandıklarını kontrol etmeğe imkân yoktur. Fakat bankaca verilen kredilerin normal olarak istihsale sarfedilmiş olacağını prensip itibariyle kabul etmek lâzım geldiğinden, mevduat artışının istihsali artıracağı neticesini çıkarmak lâzım gelir. Piyasada banknotun çoğalması, istihsalî tahrik ve teşvik edeceğinden fiatlar yükselir. Aksine olarak artan mevduat ekseriyetle iktisadî faaliyete iştirak

ederek emtianın arz ve talebi müsavi nispette artacağından fiatlar aynı seviyeyi muhafaza eder.

Bazı hallerde bankalar tarafından açılan krediler ve ihraç edilen banknotlar gayri iktisadî işlerde kullanılarak memleketin itibari gelirinin sun'î olarak artırıldığını ve bunun neticesi olarak da fiatların yükselmiş olduğunu tecrübeler göstermiştir.

Nitekim bankalar sipekülâtorlere geniş krediler açtıkları zamanlarda da emtia ve menkul kıymetlerin fiatları yükselmeye temayül eder. Halkın mühim bir kısmı borsada spekülasyon yapmak itiyadında olan bir memlekette spekülâtorlerin gelirleri zaman zaman umumî iştirâ kabiliyetini yükseltir ve kısa bir zamanda birçok istihlâk maddelerine sirayet eder. Filhakika, alacaklı cari hesap sahipleri banknot hamilleri kadar gelirlerini sarfa mütemayil değillerdir. İstihsalı artırmağa masruf olmiyan krediler fiat yükselişini tahrik eder ve bu temayül halkın paraya karşı itimadı sarsıldığı zaman bilhassa çok şiddetli olur. Bu itibarla kredi enflasyonu, para enflasyonundan daha az muhlik değildir.

Kredi enflasyonu neticesi olarak bankalarda biriken tevdiat, aynı zamanda, normal olarak yeni banknot ihracını inaç eder. Çünkü çekle tediye ve nakti tediye arasındaki nispet de sabit kalırsa, bankalar, ibrazında ödenecek taahhütlerinin arttığını görerek, kasa mevcutlarını kuvvetlendirmek mecburiyetinde kalırlar, bu vaziyette, bankalar iskonto senetlerini merkez bankasına reeskont ettirmek ve tevdiatlarının bir kısmını nakit olarak çekmek suretiyle merkez bankasının banknot ihraç etmesine âmil olurlar.

Gayrinakti para tedavülünün tezayüdü, hükümetlerin para ihtiyacını karşılamak için veya bankaların tehlikeli kredi politikalarının bir neticesi olmazsa, fiatlar üzerinde hiç bir tesir icra etmez. Eger gayrinakti paranın tezayüdü, ecnebi sermayenin memlekete akması neticesi olarak altun ithali dolayısıyla vukubulursa, gelirin artmasına âmil olmadığı gibi istih-

lâki de tahrik ve teşvik etmez. Bu halde, tevdiatın artması ve yeni emisyonun ithal edilen altınla karşılanması ehemmiyeti haiz değildir. Eger banknotların piyasaya çıkmalarına haklı bir sebep yoksa, tevdiatın kullanılmadan banka hesaplarında kaldığı, fazla banknotların da merkez bankası kasalarında biriktiği görülür.

Netice itibariyle para mevcudunun azalması veya çoğalmasının fiyatlar üzerinde tesir etmesi milli gelir üzerine ak-seden sebeplere istinat eder.

III — Para sisteminde banknot ve tevdiatın mahiyeti ve rolü :

Alacaklı cari hesaplar banknot gibi tediye vasıtası karakterini haizdir. Fakat, para sistemi teşkilâtında para ve tevdiat ayrı ayrı mevki işgal ederler.

Merkez bankalarının kasa mevcutları altun para ve altun külçelerden terekkül ettiği gibi diğer bankaların alelade kasa mevcutları da banknotlardan teşekkül eder. Binaenaleyh merkez bankaları tarafından ihraç edilen banknotlar, tevdiatın karşılığı ve desteğidir. Bu suretle bankalardaki alacaklı cari hesaplar birinci derecede banka kasalarındaki banknotlarla, ikinci derecede merkez bankasındaki altunlarla garanti edilmiş olur. Bankalardaki mevduat çekle harekete getirilmiş ve banknottan neşet etmiş bir tediye vasıtası olduğu halde, banknot doğrudan doğruya altundan neşet etmiştir.

Tevdiat bankaları ile merkez bankalarının bu vaziyeti para sistemine azamî elâstikiyet temin eder. Gerçekten, banknotların piyasadaki miktarı merkez bankasının altun mevcudu ile tahdit edilmiştir. Normal olarak bu kaide mutlak olmakla beraber, ihraç edilen banknot miktarına karşılık olmak üzere muayyen bir nispette altun mevcudu bulundurulması zaruridir. Bankalardaki tevdiat miktarı da aynıyle kasalarında mevcut banknotlarla mukayyettir. Çünkü kendi emniyet ve itibarını daima göz önünde bulundurması lâzım gelen bankaların da ani tediye için kasalarında ihtiyat para bulundurmaları icap eder. Normal zaman-

larda, bankaların vâdesiz taahhütlerinin % 10-12 miktarında bir kasa mevcudu bulundurmaları kâfi geldiği tecrübelerle sabit olmuştur. Bu suretle çek istimalinin fevkalâde inkişaf ettiği memleketlerde banknotların mühim bir kısmının banka kasalarında kalması mümkün olduğundan nisbeten zayıf bir altın mevcudu ile geniş nispette kâğıt paranın mübadelesi temin edilmiş olur. Eğer bir emisyon bankası on milyon liralık altına mukabil otuz milyon liralık banknot ihraç ederse, bunun onbeş milyon lirası kredi müesseselerine intikal eder. Bu durumda tevdiat yekûnu (para mevcudu ibrazlı taahhütlerin % 10 unu teşkil ettiği kabul edildiğine göre) 150 milyona yükselir. Merkez bankasının da kasasında mevcut madenî ihtiyatı 10 milyon olduğuna göre halkın elindeki tediye vasıtası yekûnu 150 milyon tevdiat + 15 milyon banknot olmak üzere cem'an 165 milyona balığ olur. Bu da altın para mevcudunun tahminen % 6 sına tekabül eder. 1930 krizinden evvel İngiltere ve Amerika bankalarındaki madenî para ile piyasadaki banknotlar arasında nispet takriben bu idi.

Binaenaleyh, nakitsiz tediyeinin tezayüdü, bankalardaki altın stokunun mühim bir yekûn teşkil etmesine âmil olmaktadır.

Bununla beraber zayıf bir altın mevcuduna istinat ederek fazla banknot ihracı tehlikesiz değildir. Eğer bankalara karşı itimat sarsılır ve mudiler de bankalardaki paralarını çekerlerse, kredi müesseseleri emisyon bankasına müracaat ederek merkez bankasına piyasaya fazla para sürmeğe mecbur eder. Bu ansızın ve şiddetli para talebinin tezayüdü, mühim mahzurlar tevhit edebilir. Piyasaya çıkarılan banknota nazaran ihtiyat altın pek zayıf olursa, paranın istikrarı tehlikeye düşmüş olur. Sermayelerin ihracı serbest olduğu takdirde, ecnebi döviz mübayaası artar ve merkez bankasının kasa mevcudunu vikâye için hükümet altın ihracını meneder. Bu durumda para kıymeti sarsılır ve ecnebi döviz fiyatları, hesap mu-

vazenesine ve sermaye hareketlerine tâbi olarak, mühim değişikliklere maruz kalır.

Sermaye bir memlekette kendini emniyette hissetmezse harice kaçır, tevdiat miktarı ihtiyat altın mevcuduna nazaran ne kadar yüksek olursa paranın istikrarı da o derecede kararsız olur. Bilnazariye bütün mevduat sahipleri paralarını ecnebi döviz kalbederler. Çek istimali ve tevdiatın tezayüdü sayesinde para ihdası mekanizması tekemmül etmiş ve fakat pek de nazikleşmiştir. Binaenaleyh kredi fevkalâde ihtiyatla kullanılmalıdır. Zira, hatalar, bankaları felâkete ve dolayısıyla parayı sükûta sürükler.

1958 Yılında

2 Milyon LIRALIK İKRAMİYELER

38 Apartman dairesi 30'u Kredili

zengin para ikramiyeleri

10000 kişiye kazanma şansı

GARANTİ BANKASI

Yeni Ticaret Kanununa Göre Ticari Defterler

Yazan :
Hikmet KEYMAN

Ticaret Kanunumuzun ticari defterlere ait hükümleri, BANKA'nın 15 ve 16 ncı sayılarında o zaman mer'i bulunan 1926 tarihli mülga Ticaret Kanununa göre tetkik ve izah olunmuştu. Şimdi de mevzuumuzu 6762 sayılı Yeni Ticaret Kanununa göre tetkik edeceğiz.

Ticari defterlere ait mevzuatı 66 - 86 ve 1465 inci maddelerinde tedvin ve tanzim eyilinen Yeni Ticaret Kanunumuz, eskisine nazaran oldukça geniş bir tadil ve yenilik getirerek evvelâ sistemde bir değişiklik yapmış, sonra da muhasebe tatbi-katına ait mufassal hükümler vazeylemiştir.

Okurlarımız aşağıdaki satırlarda Yeni Ticaret Kanununun ticari defterlere ait hükümlerini, eski etüd ve makalemize muvazi olarak aynı başlıklar altında bulacaklardır. Böylece eski hükümleri müteakip yeni hükümleri okuyup inceledikleri vakit, mevzuu, hem eski, hem yeni Ticaret Kanunlarına göre mukayeseli olarak tetkik ve mütalâa eylemiş olacaklardır.

Bu suretle ticari defterlere ait uzun senelerden beri alışılmış mevzuatın, nerelerinin, ne yolda değişmiş olduğu ve ne gibi yeni hükümler getirmiş bulunduğu, mukayeseli ve açık olarak gösterilmiş ve anlaşılması olacaktır.

1 — Defter tutmağa mecbur olanlar :

Yeni Ticaret Kanununun 66 ncı maddesi mucibince, tüccar sıfatını haiz olan herkes bu kanunda tahmil edilen muhasebe kayıt ve defterlerini tutmağa mecburdurlar. Bu mükellefiyet tüccar sıfatının edinilmesiyle başlamakta ve sona erme-

siyle bitmektedir. Yalnız saklama mükellefiyeti tacir sıfatı zeval bulsa bile süresince devam edecektir.

Kanunumuz; bir ticari işletmeyi kısmen dahi olsa, işleten hakiki şahıslarla (m. 14 — ?) hükmi şahıslardan; ticaret şirketlerini, gayelerine varmak için bir ticari işletme işleten dernekleri ve kredi kuruluş kanunları gereğince hususi hukuk hükümleri dairesinde idare edilen veya ticari şekilde işletilmek üzere devlet, vilâyet, belediye gibi âmme hükmi şahısları tarafından kurulan teşekkül ve müesseseleri (Madde : 18) tacir saymış ve ayrıca donatma iştirakini de tacirler hakkındaki hükümlere tâbi tutmuştur (Madde : 19). Bu hükme göre kanunun tacir saydığı hakiki ve hükmi şahıslarla donatma iştirakleri, defter tutma mükellefiyetinin şümülü dahiline girmekte olup bunlar defter tutmağa mecburdurlar. Yalnız tacir sıfatını haiz olmıyan şahıslarla esnaf sayılan kimseler defter tutma mükellefiyetinin şümülü dışındadırlar yani defter tutmağa mecbur değildirler.

Tüccar, ticari defterlerini bizzat tutmağa mecbur değildir. Esasen bu günün iş aleminde tacirlerin imkânsızlık ve bilgisizlik gibi türlü sebeplerle muhasebe defterlerini bizzat tutmalarına fiilen ve maddeten imkân da yoktur. Bu itibarla bugün bu iş bu işi sanat ve meslek edinmiş kimselere yaptırılmaktadır. Bununla beraber bir tacirin defter tutma mükellefiyetini yerine getirmeğe selâhiyetli kıldığı kimsenin bu defterlere geçirdiği kayıtlar, o tacirin kendisi tarafından tutulmuş kayıtlar hükmündedir (I. K.M. 67). Tutulması mecburi

olan ticari defterlerin kısmen veya tamamen mevcut olmamasından veyahut kanuna uygun surette tutulmamasından veyahut saklanması mecburi olan defter ve kâğıtların gereği gibi saklanmamasından doğan mes'uliyet doğrudan doğruya işletme sahibine ve hükmi şahıslarda idare organının azalarına veya idare işlerine selâhiyetli olan kimselere ve hükmi şahsiyeti olmayan ticari işletme ve teşekküllerde onları idareye selâhiyetli olan kimselere aittir. Bunlar kusuru memur ve müstahdemlerine yükleterek bu mes'uliyetten kurtulamazlar (T. K. M. 67, F. 2).

Diğer taraftan tatbikatta muhasebeci, muhasip ve defter tutucuların cehaletleri, ihmal ve kusurları, suiniyet ve kasıtları gibi çeşitli fiil ve hareketleriyle tacirleri ve bilhassa muhasebe işlerinden anlamayan kimseleri zor ve mes'uliyetli durumlara sokabileceklerini derpiş eyleyip vazı kanun, bu gibi hallerde işletme sahibinden maada muhasebe kayıt ve defterlerini tutmakla vazifelendirilen kimseleri de mes'ul tutmuştur (T. K. M. 67, F. 3).

Bu durumda tacirlerin mes'uliyete düşmemeleri için memur ve müstahdemlerini ehil kimselerden seçmeleri, muhasebe defterlerini kanuna uygun bir şekilde tutup tutmadıklarını araştırmaları, kendileri bu hususa muktedir değil iseler ehliyetli kimselere tetkik ettirmeleri kendileri için lüzumlu ve faydalıdır.

2 — Tutulması mecburi olan defter ve kayıtlar :

Yeni Ticaret Kanununun 66ncı maddesi mucibince, her tacir; ticari işletmesinin mali ve iktisadi durumunu, borç ve alacak münasibetlerini ve her işıylı içinde elde edilen neticeleri tesbit etmek maksadıyla, işletmenin mahiyeti ve öneminin gerektirdiği bütün defterleri ve bilhassa diğer kanunların hükümleri mahfuz kalmak üzere, yevmiye defteri, defteri kebir ve envanter defterini tutmak mecburiyetindedir.

Vazii kanun; gerek yukarıki maddesiyle gerek bilânço (aktif tablosunda; mevcutlarla alacaklar ve varsa zarar, pasif taplosunda borçlar gösterilir, aktif yekü-

nu ile borçlar arasındaki fark tacirin işletmeye tahsis ettiği ana sermayeyi teşkil eder. Ana sermaye de pasif tablosuna kayıt olunur. Bu suretle aktif vepasif tablolarının yekünleri denkleştirilir) tarif eyliyen 74 üncü maddesiyle ticari işletmelerde muhasebe tesirinden beklenen maksat ve gayeyi ve bu hususu teminen tutulmasını düşündüğü muhasebe kayıt ve defterleri hakkındaki umumi prensip ve kaideleri çizmiş bulunmaktadır.

Kanunun; gerek bu maddelerinde gerekse bu mevzua müteallik muteakip maddelerinden umumi kaide olarak ister hakiki ister hükmi şahıs olsun bütün tacirler tarafından tutulacak kanuni defterler :

- a) Muayyen mecburi defterler :
Yevmiye defteri, defteri kebir ve envanter defteri;
- b) Diğer defterler veya gayri muayyen defterler;

Ticari işletmenin mahiyeti ve öneminin gerektirdiği diğer bütün defterler olmak üzere iki kısma ayrılmıştır. Birincinin neveleri ve şekilleri de tatad ve tâyin olunmuş; ikincisinin ise neveleri ve şekilleri tatad ve tâyin olunmuş olarak işletmenin ve öneminin gerektirdiği kaydına bağlanmıştır.

Kanunun kabul ve talep ettiği işbu defter teşkilâtı bir bütün olarak mütalâa edildiği zaman;

Muayyen mecburî defterler; klâsik sistemin kabul ve tâyin ettiği yevmiye, defteri kebir ve envanter defteri olmak üzere ana kayıt defterleridir.

Gayri muayyen mecburi defterler de; ticari işletmenin mahiyet ve önemine intihap ve tatbik edeceği defter sistemine göre tutulacağı bilûmum yardımcı defterlerdir.

Yukarıdaki açıklamalardan anlaşılıyor ki vazı kanun; tarif ve adını zikir ve tasrih etmemekle beraber muhasebe kayıt sistemi itibariyle bilânço esasına dayanan muzaaf kayıt sistemini ve defter teşkilâtı itibariyle de yardımcı kayıt ve defterlerle işliyen yardımcı kayıt ve defter teşkilâtı sistemini kabul etmiş bulunmaktadır.

Diğer taraftan vazı kanun Ticaret Kanununun 69 uncu maddesinin ikinci paragrafında, her tacirin; tutmağa mecbur olduğu defterlerle tutmak istediği defterlerin her birinin nevi ve mahiyetleriyle sahife sayılarını gösteren iki nüsha bir beyannameyi bu defterleri kullanmaya başlamadan önce sicil memuruna vermeğe mecbur olduğunu tasrih eylemiştir ki, bu hükümlerle her taciri işe başlarken esas ve yardımcı defterlerini, hattâ varsa ihtiyari defterlerini tâyin ve tesbit edip kendi tabiriyle muhasebe defter teşkilâtını plânlayıp beyan eylemek mecburiyetiyle de bağlamıştır.

Bu hususta şu nokta da mühimdir. Muhasebe sistem ve teşkilâtı bakımından serbesti esasını kabul eyliyen eski Ticaret Kanununu ve buna göre öteden beri yerleşen tasnif şekline nazaran muhasebe defterleri, kanunî defterler ve ihtiyari defterler olmak üzere iki kısma ayrılmıştı. Kanuni defterler kanuna göre tutulması mecburi olan defterler, ihtiyari defterler ise tacirin kanunen tutmağa mecbur olmayıp intihap ve tatbik eylediği muhasebe sistemine göre kendisinin ihtiyariyle tuttuğu bilumûm muhasebe defterleri idi. Eski kanunumuz esas kayıt defterlerinden yalnız yevmiye ve envanter defterinin tutulmasını mecburi kılmış olduğundan, tacirin hemen hemen tutacağı muhasebe defterleri ihtiyari defterler mahiyetinde idi. Acaba yukarıda açıklanan yeni mevzuat muvacehesinde bu yerleşmiş klâsik tasnif ne olmuştur? Gerçi yeni Ticaret Kanununun 69 uncu maddesinin «her tacir, tutmaya mecbur olduğu diğer defterlerle tutmak istediği defterleri» kelime ve tâbirinden ihtiyari defterlerin kasid olunduğu anlaşılıyor ise de, yeni Ticaret Kanunumuz işletmenin mahiyet ve öneminin gerektirdiği bütün defterler (yardımcı) in tutulmasını da mecburi kılmakla, bu günkü mevzuat itibarıyla muhasebe defter teşkilâtında da «ihtiyari defter» mahiyetinde bir defter hemen hemen kalmamıştır desek caizdir. Bu durumda kanuni ve ihtiyari defterler şeklindeki klâsik tasnifin de muhasebedeki mevki ve kıymeti kaybolmuştur diyebiliriz.

Netice olarak eski kanunumuz; muayyen defterlerin tutulmasını mecburi, diğer defterlerin tutulmasını da ihtiyari kılan serbesti sistemini kabul etmişti. Bu sisteme göre de tacir yalnız kanunda sayılan defterleri tutacak, diğer muhasebe defterlerini de kabul ve tatbik ettiği muhasebe sistemine göre kendisi seçecektir. Yeni kanunumuz ise hem muayyen hem de gayri muayyen olarak aşağı yukarı bütün muhasebe defterlerinin tutulmasını mecburi kılan muhtelif sistemi kabul eylemiştir. Bu sisteme ve yukarıda yapılan umumi esaslarının açıklanmasına göre hem muayyen mecburi defter (yevmiye, defteri kebir ve envanter) leri kanundaki usul ve şekile uygun olarak tutacak, hem de ticarî işletmenin mahiyet ve önemi başkaca defterler tutulmasını gerektiriyorsa bunları da tutacaktır. Kısacası muzaaf ve yardımcı defter usulü tatbik edecektir. Bu sistemle tutulması mecburi olan defterlerin adedini artıran kanun vazii, aşağıda açıklanacağı üzere, sistemin tatbikatına ait mufassal şekli hükümler de koymuş ve ayrıca bu hükümlerin kat'iyet ve tamamiyle tatbikini temin için de 1405 inci maddesinde «bir ticarî işletmenin mahiyet ve öneminin gerektirdiği bütün defterleri tutmamış olduğu takdirde, 66ncı maddenin 1-3 üncü bendinde yazılı defterleri tutmuş olsa bile, fiilen tutmuş olduğu defterlerin kayıtları, ancak aleyhine delil olabilir» yolunda sert bir hükme bağlamıştır.

Vazı kanun 66ncı maddenin 3 üncü fıkrasında umumi kaide olarak kabul ettiği işbu sisteme ve buna göre tutulmasını mecburi kıldığı kayıt ve defterlere bir de istisna kabul ve vazıylenmiştir. Bu maddeye göre tacir hakiki şahıs ise, karar defteri hariç olmak üzere 66ncı maddenin birinci bendinde yazılı defterleri veya işletmenin mahiyet ve önemine göre sadece işletme defteri tutabilecektir. Vazı kanun bu hükmiyle hakiki şahısların, yukarıda sayılan defterler yerine Vergi Usulü Kanununun kabul ve tatbik eylediği işletme defteri tutmalarına cevaz vermiş; ancak bu müsaadeyi de ticarî işletmenin mahiyet ve öneminin gerektirmesi gibi bir şartla bağlamıştır.

Birleşik Amerika'da Banka Memurları Nasıl Yetiştirilir

«La Revue de la Banque» dan

Yunus KURTBAY

Bankalar ve ticari müesseseler personelinin mesleki ve ilmi bakımdan eğitim ve tekâmülleri bu müesseseler için ötedenberi üzerinde ehemmiyetle durulan bir mevzu olmuştur.

Birleşik Amerika'da Amerika Bankacılar Derneği (American Bankers Association) 28 sene evvel daha kurulduğu sıralarda, kurucular banka memurları ve idarecilerinin yetiştirilmesine, gerek hal ve gerekse istikbal için, ne derece önem verilmesi lâzımgeldiğini anlamışlardı.

O devirde, hattâ Amerika'da bile bir üniversitede organik bir kül halinde Maliye veya Bankacılık öğretimi mevcut de-dildi.

Bu boşluğun doldurulması gerekiyordu. Bu sebeple, Cemiyet'in kurulmasından 9 sene sonra 1884 de Cemiyetin Umumi Heyeti Londradaki meşhur Institute of Bankers'den mülhem olarak, bir Bankacılık Enstitüsü kurmağa karar verdi.

Mamafih, Cemiyetin İcra Konseyi, maksadın temini için hususi kurslar açılmasını, hattâ mevcut üniversiteler içinde tam teşkilâtli okullar vücuda getirilmesini tercih ettiğinden, Umumi Heyet tarafından verilen bu kararın tatbiki gecikti. Bununla beraber 1884 de, takibi kararlaştırılan yolun maksada daha uygun olacağı çok geçmeden anlaşıldı. Filhakika, üniversitelerde açılan kurslara devam etmek gerek mesafe ve gerek zaman bakımından banka memurları için çok güç olduğu gibi ayrıca, bu üniversite kursları memuru bankacılık sanatına her zaman pratik bir şekilde de hazırlamıyordu.

Amerikan mahalli bankalarından birinin idarecisi olan Joseph Chapman Jr. tarafından 1898 de kurulan Minneapolis Bank Clerks Association bu hususta aynı güçlüklerle karşılaşmıyordu. Minneapolis Üniversitesinden çıkmış olan bu zat, sisteli teknik bir üniversite eğitiminden faydalanmamış olan meslektaşlarının mesleki bakımdan yetersizlik içinde buldukları anladığı için Minnesota Üniversitesi Profesörlerinin banka elemanlarına haf-tada bir defa konferans şeklinde dersler vermelerini teklif ve temin etti.

Bu kurs ve konferansların başarılı neticeleri Amerikan Bankacılar Cemiyeti Eğitim Komitesinin alâkasını çekti. Cemiyet, İcra Konseyinin bulduğu formüle göre tâkip edilen usulün verimsizliğine kanaat getirmişti. Üstelik, bankacılık öğretimi için kendilerine lâıyk müstakil bir tahsil müessesesinin kurulması yolunda banka memurlarından bir sürü müracaatlar da alıyordu.

İşte, Amerikan Bankacılık Enstitüsü böyle doğdu. Enstitü halen, Cemiyetin selâhiyetli komisyonu tarafından tâyin edilen ve fakat Cemiyetten ayrı olarak Enstitü Umumi Heyetince seçilen 15 üyenin nezaretinde bir öğretim müdürünün idaresi altındadır.

Enstitü, kurs ve seminerlerin teşkili için vücutlarına mutlak zaruret bulunan profesörlerin daimî şekilde yardımını temin edebileceği ve yeter miktarda talebe adayı bulabileceği her yerde muhtar bölge teşekkülleri ile faaliyet göstermektedir. Böyle bir bölge teşkilâtının kurulması

mümkün görülmeven yerlerde ise Etüd Grupları vücuda getirmeğe çalışmaktadır. Ayrıca, bu öğretim müesseselerinden doğrudan doğruya faydalanamıyanlar için de muhabere yoluyla ders verme sistemi tesis etmiştir.

Başlangıçta kurslar için sistemli bir program mevcut değildi. Eğitim Komitesinin tatbik ettiği ilk program, okuma ve gramerden başlayarak Maliye ve Ticaret kanunları öğretimine kadar giden kursları ihtiva ediyordu. Mamafih, çok geçmeden, Enstitü, faaliyetini, öğrencilerin umumî malûmat sahasındaki bilgilerini artırmak vazifesi bu işlerde daha tecrübeli ve daha mücehhez diğer enstitülere bırakarak doğrudan doğruya bankacılıkla alakalı mevzulara inhisar ettirmek yolunda akıllıca bir karar aldı.

Müessese, o zamandanberi aşağıdaki gayelerine sıkı bir surette bağlı kalmıştır :

- 1) Öğrencilerini pratik bankacılık sahasında yetiştirmek,
- 2) Onların mesuliyet hislerini ve idare kabiliyetlerini geliştirmek ve bunun için de öğrencilerin entelektüel görüşlerini genişletmek gayesile münazaralar tertip etmek ve kalabalık karşısında münakaşaya alıştırmak,
- 3) Banka faaliyetlerine iştirak eden bütün elemanlar arasında meslektaşlık bağları tesis etmek ve bu bağları kuvvetlendirmek.

Hali hazırda, program amelî ve nazarı bankacılık, iktisat, banka hukuku gibi dört temel kursu, bunlara hazırlayıcı beş kursu ve on da tekâmül kursunu ihtiva etmektedir. İster bir Bölge Enstitüsüne, ister bir Etüd Grubuna mensup olsun, yahut kursları muhabere yoluyla takip etsin, her talebe, herbiri nazarı olarak asgarî 42 saat devam edecek 8 kursu seçerek bunları takip etmek mecburiyetindedir. Profesörler Enstitü tarafından bastırılmış olan hususi ders kitaplarına göre öğretim yapmağa ve kursların idare usulüne ait bazı umumî kaidelere riayete mecbur tutulmuşlardır.

Bahsi geçen bu ders kitapları, American Institute of Banking'in öğretim sisteminin

başlıca hususiyetlerinden birini teşkil eder. Bunlar umumiyetle üniversite ve yüksek okullarda okutulan benzer eserlere nazaran daha pratik bir zaviyeden mevzuun hakkıyla ehli olan mütehasıslara hazırlanmaktadır.

Kurs müddetinin hitamında öğrenciler bizzat Enstitü tarafından tertip edilen bir imtihana tâbi tutulurlar ve imtihanda başarı gösterenlere Enstitü sertifikası verilir. Bu kursları bitiren öğrencilerin, tekâmül kurslarından en az dördünün de imtihanlarını muvaffakiyetle verdikleri takdirde daha yüksek dereceli bir diplomaya hak kazanmaları mümkündür.

Halen, Enstitüye bağlı 400 bölge okulu ve Etüd Grubu mevcuttur. Çoğu banka idarecileri, üniversite profesörleri ve hukuk müşavirlerinden mürekkep 1200 kişilik bir öğretim kadrosu vardır. Bu öğretim personelinin bir kısmı hiç para almadan vazife görürler. Tedris heyetinin yüksek vasıf ve seviyesini muhafaza etmek maksadıyla bunların seçilmesi hususunda âzami titizlik ve ihtimam gösterilir.

Diğer taraftan, Enstitünün halen 122.000 üyesi vardır. American Institute of Banking, bugün için, Amerikanın ilk meslekî öğretim teşekkülünü ve aynı zamanda — selâhiyetli mütehasısların fikrine göre— muayyen bir meslek sahasında ilmi ve meslekî eğitimin ortaya koyduğu dâvaları en çok dikkat ve muvaffakiyetle etüd eden bir müessesesini teşkil etmektedir.

Amerikan Bankacılar Cemiyetinin günden güne artan muvaffakiyetleri dolayısıyla Enstitünün eğitim müdürü H. Stonier 1932 yılında, Enstitüden mezun olanlara bilgilerini geliştirmek ve üniversiteler çevresinde olduğu gibi, ilmi araştırmalarına devam etmek hususunda imkân verilmesini Cemiyete teklif etti. Profesöre göre, American Institute kendisine düşen esaslı vazifeyi yerine getirmiş v v getirmekle devam eylemekle beraber Enstitüden evvelce mezun olmuş bulunanlara da bu imkânın bahşedilmesi lâzımdır.

Üç sene kadar süren müzakere ve münakaşalardan sonra yeni bir okul açılmasına ve (Graduate School of Banking and

Trust Research) ve kısaca (G. S. B.) adını taşıyacak olan bu okulun New - York'taki meşhur (Rutgers University) nin bünyesine katılmasına karar verildi.

Takip edilen gayeye göre yeni okulun programı umumi olarak banka idaresi, Banka yatırımları, ve envestisman ve kredi işleri ölmak üzere başlıca üç gruba ayrılmış bir seri kursları ihtiva etmektedir. Bundan başka, her talebe umumi iktisat kurslarına da devam etmekle mükelleftir.

Bu program maharetle hazırlanmış bir sisteme göre tahakkuk ettirilmektedir. Nazari dersler, herbiri onbeş gün süren üç devrede Rutgers University'de verilmektedir. Arada, her talebe derslerin mufassal bir çalışma programını hazırlamağa ve bunu bir raporla akademik makamlara tevdi etmeğe mecbur tutulmuştur. Bundan başka, öğrencilerden herbiri seçtiği başlıca ilgili bir mevzu üzerinde bir tez hazırlayarak bunu okul profesörlerinden müteşekkil jüri huzurunda müdafaa edecektir.

Daima en seçkin profesörler heyetine sahip olarak öğretim sisteminin yüksek seviyesini muhafaza ve inkişaf ettirmek gayesini güden bu okuldan bankalarda en büyük makamları işgal eden bir çok idareciler mezun olmuşlardır.

Bankalardan birçoğu bu okuldan çıkan en iyi elemanları kadrolarına alarak

bunlardan faydalanmaktadır. Okulun öğretim devrelerine kabul edilen kendi memurlarının New - York'a kadar olan seyahat ve buradaki ikâmet masraflarını bu sebeple isteyerek üzerlerine almaktadırlar. Hattâ, bazı bankalar bu personele okul programının icabı olarak yapacakları etüd ve araştırmaları kolaylaştırmak maksadiyle izin dahi vermektedirler.

Fakat, Cemiyet ile Enstitü daha da ileri giderek, iktisadi araştırmalarda bulunmak ve bu suretle bankacılığı ilgilendiren meseleler ile bunların memleket refahı üzerindeki akislerini sıhhatli bir şekilde anlamak hassasını inkişaf ettirmek amacıyla ile 1925 de bir fon tesis etmişlerdir. Bu fon, iktisat ilmi sahasında selâhiyet sahibi üniversite mensubu araştırmacılara açılan (Educational Foundation of Economics) tir.

Mezkûr fon, halihazırda miktarı 600.000 dolara balığ olan kaynaklara maliktir ve 264 muhtelif üniversite ve yüksek okula mensup araştırmacı, araştırmalara girişmek ve bunlara devam ettirmek için bu kaynaklardan istifade etmektedir.

Amerikan Bankacılar Cemiyetinin faaliyetini hakkında ay ettiğimiz malumat kısa ve kifayetsiz olmakla beraber cemiyet üyelerimizin yetiştirilmesi hususunda başarılar eserin vüsati hakkında yinede bir fikir vermektedir.

Türkiye'de ve Dünyada Bankacılığı İlgilendiren Haberler

Derleyen : Hikmet KEYMAN

Bir yıl müddetle yeni banka açılmıyacak

Son yıllar içinde banka sayısının süratle artması karşısında Hükümet yeni bir karar almıştır.

Bu karara göre, yeni bankalar kurulması için müsaade talepleri, bugünden itibaren bir yıl müddetle is'af edilmeyecektir. Yalnız bu karar halen çalışmakta olan bankaların yeni şubeler açmasına teşmil edilmeyecektir.

Karar, Türk parasını kıymetini koruma hakkındaki 14 sayılı karara ek olarak verilmiştir ve şöyle ki :

1 — 6762 sayılı Türk Ticaret Kanununa muvazi olarak hazırlanmış bulunan yeni Bankalar Kanunu lâyihasının henüz kanuniyet kesbetmemiş olması dolayısıyla mer'î Bankalar Kanunu ile Türk Ticaret Kanunu arasında bazı boşlukların tahassül etmiş bulunması ve halen bankacılığımızın, memleket ekonomisinin bugünkü ihtiyaçlarına kifayet edecek bir inkişaf merhalesine ulaşmış olması nazarı dikkate alınarak, yeni bankalar kurulmasına müteallik müsaade taleplerinin, işbu kararın neşri tarihinden itibaren bir sene müddetle is'af edilmemesi uygun görülmüştür.

2 — Bu karar neşri tarihinden meriyete girer.

3 — Bu karar hükümlerini icraya Maliye Vekili memurdur. >

Verilen malûmata göre, halen Türkiye'de, mahalli iş gören ve şubeleri bulunmayan bankalar hariç, büyük, küçük 28 banka vardır. Ayrıca bazı vilâyetlerimizde de mahalli olarak 10 dan fazla bankanın bulunduğu bilinmektedir. Bunlara ilâve olarak son zamanlarda alakâlılara yapılan banka kurulmasına müteallik taleplerin sayısı 15 e yaklaşmıştır.

Müsbet karşılandı

Türk parasının kıymetini koruma hakkında-ki 14 sayılı karara ek olarak kabul edilen yeni karar banka mütehassısları tarafından müsbet karşılanmıştır.

Bankacıların ifadesine göre, memleketimizde kâfi miktarda banka bulunmaktadır. Mer'î Bankalar Kanunu ile Türk Ticaret Kanunu birbirleriyle intibak halinde olmadığndan, şimdilik yeni bankaların kurulmasına lüzum görülmemektedir. >

Tütüncüler ve Öğretmenler Bankası

Bu duruma göre, halen hazırlıkları devam eden Tabibler Bankasının kurulması bir yıl müddetle tahakkuk edemeyecektir. Buna mukabil, kuruluş kanunları halen Meclisin ilgili komisyonlarında müzakere edilmekte olan Öğretmenler ve Tütüncüler bankaları bu tasarılar Meclisce kabul edildiği takdirde faaliyete geçebileceklerdir. Zira bu bankalara ait talepler daha evvel kabul edilmiş bulunmakta idi.

Ziraat Bankası, Ziraî Kredi miktarını arttırdı

T. C. Ziraat Bankası, ziraî kredi sahasında, yepyeni bir programla çalışmalarına başlamıştır. Kasım 1957 sonu itibarıyla yalnız ziraî kredi olarak müstahsil ve köylüye 2.025.000.000 lira temin etmiş olan Ziraat Bankası, 1958 senesi programına nazaran, her türlü plâsman ve kredi miktarını 3.141.250.000 liraya çıkarmıştır. Bu rakam geçen seneye nisbetle 487 milyon küsur liralık bir artış ifade etmektedir.

Diğer taraftan, şimdîye kadar el atılmamış ziraî kredi mevzularında da 1958 programına alınmıştır. Ayrıca, yoncalık ve korungalık ile narençiyeye bahçesi tesis edenlere de kredi verilecektir.

BANKA

Bankalarda Tâyinler

T. Emlâk Kredi Bankası Umum Müdürlüğüne bu bankanın Umum Müdür Muavini Fikret Aktekin; Umum Müdür Muaviniğine de Teftiş Heyeti Başkanı Naci Şıkman ve T. Ticaret Bankası Umum Müdürlüğüne de T. Emlâk Kredi Bankası eski Umum Müdürü Ulvi Yenâl tâyin olunmuşlardır.

BANKA

T. Bankacılar Cemiyeti Kocaeli Şubesi
Umumi Heyet Toplantısı

Türkiye Bankacılar Cemiyeti Kocaeli Şubesinin yıllık Umumi Heyet toplantısı 22/3/1958 tarihinde yapılmıştır.

İdare heyeti raporu okunup kabul edildikten sonra açık reyile yapılan seçim neticesinde yeni İdare ve Murakıp Heyetleri şu zevattan teşekkül etmiştir :

Asil Üyeler

Vazifesi	Adı ve Soyadı	Memurluğu
İdare Heyeti Başkanı	Kemal Kaynak	T. Halk Bankası T. A. Ş. Müdürü
İdare Heyeti Başkan Vekili	Necdet Besler	T. T. Bankası Müdürü
Umumi Kâtip	Murat Susmuş	Türkiye İş Bankası Müdürü
Üye	Cahit Güldiken	Emlâk Kredi Bankası Müdürü
Üye	Yaşar Akçalı	Yapı ve Kredi Bankası Müdürü
Muhasip	İbrahim Bükülmez	T. C. Ziraat Bankası Müdür Muavini
Veznedar	Adnan Çizgin	T. C. Ziraat Bankasında Şef

Yedek Üyeler

Hakkı Önen	Kocaeli Halk Bankası Müdürü
Behzat Kafkaslı	Emlâk Kredi Bankasında Şef
Metin Kolçak	Halk Bankası T. A. Ş. Muhasebeci
Talât Danişment	Y. Kredi Bankası Müdür Muavini
Şükrü Atalı	T. T. Bankası Muhasebecisi
Halûk Durudoğan	İş Bankası İkinci Müdürü
Şeref Turan	Kocaeli Halk Bankası Memuru

Asil Murakıplar

Ahmet Fuat Çeviren	Banka Emeklisi
Şakire Tekin	T. C. Ziraat Bankasında Şef Muavini
Mustafa Akarca	İş Bankasında Şef

Yedek Murakıplar

Fahrettin Hor	T. C. Ziraat Bankasında Baş Ve.
Bülent Pınırdar	Emlâk Kredi Bankasında Memur
Hicri Gürer	T. C. Ziraat Bankasında Memur

T. C. MERKEZ BANKASI VAZİYETİ

A K T İ F	31/1/1958	28/2/1958	28/3/1958
Altın	402.832.959	402.849.222	402.856.802
Döviz borçluları	485.453.501	456.246.321	457.195.597
Ufaklık para	531.505	612.960	347.693
Dahildeki Muhabirler	261.863	283.639	233.543
Senetler cüzdanı	3.751.206.376	3.814.129.829	3.895.476.222
Tahviller cüzdanı	32.848.783	32.689.203	32.580.094
Avanslar	818.700.675	808.910.087	884.751.391
Mahsuba tabi matlubat	431.373.028	431.373.028	431.373.028
Muhtelif	254.608.431	263.445.843	260.795.270
P A S İ F			
Sermaye	15.000.000	15.000.000	15.000.000
İhtiyat akçesi	71.753.551	71.753.551	71.753.551
Tedavüldeki banknotlar	3.125.200.310	3.204.712.712	3.250.005.677
Mevduat	1.079.930.931	1.053.390.933	1.103.874.543
Altın alacaklıları	155.839.754	155.856.017	155.856.017
Döviz alacaklıları	1.020.142.260	985.039.295	1.011.079.742
Muhtelif	709.950.315	724.787.624	756.040.110
T o p l a m	6.177.817.121	6.210.540.132	6.365.609.640

6 Haziran 1956 tarihinden iskonto haddi % 6 ve 28 Haziran 1955 tarihinden itibaren altın üzerine avans % 3 1/2 dir.

Hür Dünyada en büyük

5 0 0 B A N K A

Bu bankalardan 269 adedi Birleşik Amerika'da, 204 adedi ise muhtelif 40 memlekette faaliyettedir bulunmaktadıdır :

Nevyork'ta müntesir, American Banker Derisinin geçenlerde yayımladığı bir istatistiğe göre en büyük 500 bankasından 296 adedinin halen B. Amerika'da, 204 tanesinin ise muhtelif 40 memlekette, gene en büyük on bankadan beşinin B. Amerika'da, üçünün İngiltere'de ve bakiyesinin ise Kanada'da icrayı faaliyet ettirici bildirilmektedir.

Mezkûr listeye göre, B. Amerika'nın en büyük 100 bankasının mevduat yekûnu 30/6/1957 tarihinde 89.527.923.000 dolara, ilk 200 ününün 106.325.707.000 dolarlık, 300 ününün ise 115.696.141.000 dolara, gene B. Amerika hariç tutulursa, hür dünyada mevcut 200 büyük bankanın mevduat yekûnu ise 94.968.038.000 dolara bağlı olmaktadır.

Listenin dev Amerikan bankaları meyânında, mevduat yekûnları nazarı itibare alındığı takdirde, \$ 8.9 milyarla Bank of America-California, \$ 6.7 milyarla Chase Manhattan Ban-Nevyork ve \$ 6.6 milyarla da Firt National City Bany of Nevyork, bulunmakta ve en ön sıraları işgal etmektedirler.

İngiliz bankalarına gelince, Midland Bank \$ 4 milyarla 4 üncü sırayı, Barclays Bank \$ 3.9 milyarla 5 inciye ve Lloyds Bank ise \$ 3.3 milyarla 7 nci sırayı işgal etmektedirler. Bununla beraber, Barclays Bankın mevduatına, ortak olduğu Barclays Bank DCO'nun \$ 1.5 milyarlık mevduatı da ilâve edilirse, mezkûr bankanın mevduatı \$ 6.5 milyara balig ve sırası da 4.e yükselmiş olur.

Kanada bankaları arasında ise, Royal Bank of Canada \$ 3.4 milyarla 6 nci, Bank of Montreal 2.7 milyar dolarla 9 uncu, Canadian Bank of Commerce ise \$ 2.4 milyarlık mevduatı ile 14 üncü sırayı işgal etmektedir.

Fransa'ya gelince, buranın da en büyük mevduat bankası \$ 1.6 milyarlık mevduat ile Credit Lyonnais olup, listede 22 nci gözükmektedir.

Gene listenin 27 nci sırasında \$ 1.4 milyariye Brezilya'nın Banco do Brasil, 34 üncüde ise \$ 1 milyarla bir Japon bankası olan Fuji bank of Tokyo yer almaktadır. İtalya'nın ise mevduatı milyar doların civarında olan İld bankası mevcuttur. Bunlar da sırasile \$ 1.066 milyonla 35 nci gelen Banco Nazionale del Lavoro ile \$ 801 milyonluk mevduatı olan ve 46 nci yeri işgal eden Banca Commerciale Italiana'dır.

Listede, Avustralya'nın en büyük bankası adedilen Bank of New outh Wales bir milyar dolarlık mevduat ile 36 nci gelmekte ve ikinci büyük banka olan National Bank of Australasia ise \$ 565 milyonla 85 inci gelmektedir.

Avrupa'da ise İsveç'in Svenska Handelsbank'ı

\$ 756 milyonla listede 55 inci, İsveçre'nin Swiss Bank Cor. i \$ 697 milyonla 59 uncu, Almanya'nın Suddutsche Bank Frankfurt'u \$ 669 milyonla 65 inci, Deutsche Bankı 585 milyon dolarla 81 inci ve nihayet Com merzbank-Bankverein'i ise \$ 858 milyonla 96 nci sırayı işgal etmektedirler.

Belçika'nın da 100 büyük banka meyânında bir bankası mevcuttur ve bu da \$ 605 milyonla sırada 78 inci gelen Banque de la Société Générale de Belgique'dir. Gene, listede 79 uncu sıra \$ 596 milyonla bir İspanyol bankası olan Banco Espanol de Credito tarafından kapatılmıştır. Hollanda'nın Nederlandsche Han del-Maatschappij bankası ise \$ 530 milyonluk mevduatı ile 91 inci gelmektedir.

İlk yüz banka meyânında bir de Hint bankası mevcuttur. Bu da Bombay'da müesses State Bank of India'dır ve \$ 507 milyonluk mevduatı ile 99 uncu sırayı işgal etmektedir.

Listenin daha aşağılarına bir göz atacak olursak, burada da :

105 inci yerin \$ 486 milyonla Bank of Scotland, 113 üncü sıranın \$ 447 milyonla Hong Hong and Shanghai Banking Corp., 112 nci sıranın \$ 454 milyonla Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası, 128 inci yerin \$ 398 milyonla Türkiye İş Bankası, 149 uncu yerin \$ 340 milyonla Finlandiya'nın Kansallis-Osake Pannki, 160 inci sıranın \$ 331 milyonla Banco do Portugal, 196 nci sıranın ise \$ 250 milyonla Bank Mısır Cairo tarafından işgal edildiği görülmektedir. Gene cetevelin sonlarında ise, 262 nci olarak \$ 191 milyonluk mevduatı ile Avusturya'nın Creditanstalt-Bankverein'i, 266 nci olarak \$ 186 milyonla Danimarka'nın Privatbanken i Kjobenhaven'i, 301 inci olarak \$ 159 milyonla Norveç'in Bergens Privatbank'ı, 412 nci olarak \$ 101 milyonla Pakistan'ın National Bank of Pakistan'ı, 446 nci olarak da Yunanistan'ın National Bank of Greece'i görülmektedir.

Listeye göre, dünyanın, mevduatı itibarile, en büyük on bankası ise aşağıya çıkarılmıştır :

- 1 — Bank of Amerika USA 9.938.226.893 dolar,
- 2 — Chase Manhattan Bank USA 6.693.721.587 dolar,
- 3 — First National City Bank of Nevyork USA 6.614.182.518 dolar,
- 4 — Midland Bank Ltd. İngiltere 4.038.062.349 dolar,
- 5 — Barclays Bank Ltd. İngiltere 3.912.622.017 dolar,
- 6 — R o y a l Bank of Canada Kanada 3.439.704.290 dolar,
- 7 — Lloyds Bank Ltd. İngiltere 3.347.825.327 dolar,
- 8 — Chemical Corn Exhance Bank USA 2.728.544.120 dolar,
- 9 — Bank of Montreal Kanada 2.716.437.749 dolar,
- 10 — Manufacturers T r u s t Co. USA 2.662.879.735 dolar.

(İktisat Gazetesi)

İngiltere'de iktisadî durum ve iktisadî siyaset

Bir müddet önce, Thornerof'tun Maliye Nazırlığı hizmetinden çekilmesini gerektiren gelişmeler, İngiltere Hükümetinin iktisadî siyaseti tatbikatında karşılaştığı zorlukları açığa vurulmasına vesile olmuştur. Diğer bir çok memleketlerin bütün dikkatlerini, her gün daha çok artan bir ölçüde, harıçten vâkı olacak bir müdahale tehlikesine karşı teksif ettikleri bir devrede, İngiltere Hükümeti, yalnız enflasyonu karşı açtığı mücadeleyi azımla idame ettirmekle yetinmiyor. Aynı zamanda enflasyonu mücadele usul ve vasıtalarına da büyük ehemmiyet ve dikkat atfetmek zarureti duyunur.

Bu iktisadî siyaset mecburî vaziyetinin sebebi kâfi derecede aşkârdır. Geçen senenin sonbaharından beri İngiliz lirasının satın alma gücünün ve diğer paralara nazaran değerinin korunması, İngiliz iktisat siyasetinin bir sayılı problemi olmuştur. Gerek iç piyasanın ve gerekse edilmedikçe, psikolojik ve politik mülahazalarla dış âlemin İngiliz lirasına olan itimadı garanti İngiliz Hükümeti, geçen Eylül ayında o zaman had bir kriz geçiren İngiliz lirasının değerini düşürmeğe mütemayıl iken, bugün böyle bir zaman bile uyandıracak bir durumun doğmasını tehlikeli addedmektedir.

İngiliz ekonomisi 1954 den beri yeniden ciddi bir enflasyon safhasına girmiştir. Bu durumun ağırlığı son zamanlara kadar artmakta devam etmiş ve artan eşya fiyatlarında en bariz tezahürünü bulmuştur. Geçen 1957 senesi zarfında İngiliz perakende eşya fiyatları % 4, ortalama ihracat fiyatları % 4 1/2 kadar arttığı halde, resmî toptan eşya fiyatları indeksi Aralık ayında fiyatların evvelsi senenin aynı devresine nazaran % 10 nisbetinde düşük olduğunu göstermiştir.

İngiliz ekonomisinin bugünkü ağır durumu, Birinci Dünya Harbini takip eden ilk 10 yıl zarfında olduğu gibi, istihlâk kuvvetle artmasından değil, daha ziyade millî gelirin çok büyük bir kısmının sermaye yatırıma tahsis edilmesinden ileri gelmektedir. Son 10 yıl içinde istihlâk eşyası masrafları ortalama, her sene için % 2 nisbetinde, 1956 yılında ise ancak % 1 1/2 nisbetinde artmıştır. Buna mukabil, memleket iç ve dışındaki İngiliz sermaye yatırımı 1951 yılındaki hükümet değişiminden sonra esash şekilde artmıştır. Ehlîmizde bulunan resmî istatistiklerden öğrendiğimize göre, net yatırımlar 1956 yılında millî gelirin % 12 sini teşkil etmiştir. Halbuki bu nisbet 1955 de % 10,2, 1951 yılında % 8,2, 1938 yılında ise ancak % 4,7 nisbetinde idi. Millî gelirin devamlı surette artan büyük bir kısmının ancak uzun bir zaman geçtikten sonra istihlâl ve piyasaya mal arzı fonksiyonu üzerinde kendini gösterebilmesi, muvazene unsur-

larının fıkdamı yüzünden, fiyatların artmasına sebep olmaktadır. Bu gerçek, İngiltere'de son yıllarda yevmiyelerin hemen her yıl artması yüzünden, tesirini daha bariz şekilde göstermiştir. Yevmiyeler 1957 yılında % 5, 1956 da ise % 8 nisbetinde artmış ve pek tabii olarak sınıf maliyet fiyatları da yükselmiştir.

Bu gelişmeler, her ne kadar İngiliz ekonomisinin yabancı piyasalardaki rekabet imkânlarını ciddi surette tehlikeye düşürmüştü ve İngiliz tediye muvazenesi, son 2 yılda, her sene için 250 şer milyon lira ile aktif kalmış ise de, uzun bir devre gözönünde tutulduğu takdirde, bu durumun İngiliz iktisadiyatı ve İngiliz lirasını paritesi için bir tehlike teşkil edeceği aşkârdır. Bu realiteye binaen, İngiliz Hükümeti daha 1955 yılında ve onu takip eden zamanlarda para, maliye ve idare politikası bakımından müdahale ve islahat tedbirleri olmak zarureti duymuştur. Fakat, bu müdahalelerden beklenen neticeler son zamanlara kadar maalesef umulan başarıları temin edememiştir.

Geçen Eylül ayında tatbikine başlanan buharan programının ehemmiyeti, İngiliz Hükümetinin doğrudan doğruya son sterlin krizinin tesiri altında kalarak, halk üzerinde yapacağı tesiri hiç nazarı itibara almadan, enflasyonist temayülleri ortadan kaldırmak kadamını almasındandır. Fakat, bu tedbirlere çok geç baş vurulduğu ve bunlar gerek ticarî mahfillerin, gerekse sen-dikaların yıllar boyunca yerleşmiş itiyat ve temâülleri ile tezat teşkil ettiği için, beklenen netice elde edilemedi.

Pek tabii olarak ekonomik yatırım programındaki tehditler, millî hasıladan faydalanma bakımından ancak uzun bir zaman sonra tesirlerini göstermektedirler. Bununla beraber, son üç ilâ dört yıldan beri süratle artan yatırımlardan mütevellit enflasyonist tazyikin yakın bir âtide esash surette azalacağı umulmaktadır. Buna ilâveten, ücretlerdeki artış temayülü de kontrol altına alınacak olursa, İngiliz fiyat seviyesinin istikrarı temin edilmiş ve bu suretle de sterlinin satın alma gücü müsait bir duruma girmiş olacaktır.

(Neue Zürcher Zeitung)

Fransa'ya verilen kredilere mukabil bu memleketin yüklediği taahhütler

Fransa'nın Ocak ayı sonunda temin ettiği 655 milyon dolarlık kredi, Fransa Hükümetinin Avrupa'daki müttetiklerine, beynelmîle teşekküllere ve Amerikan Hükümetine karşı yüklediği taahhütlerin karşılığıdır. Bu taahhütler Fransız delegeleri tarafından müzakere ederken esnasında tevdi edilen muhtıra da açıklanmış olup, başlıca dört noktada toplanmaktadır :

1 — Fransa, ihracatını çoğaltmak gayesiyle muvakkat tedbirlere başvurmaktan kaçınacak-

tir. Muhtıraya göre, bu taahhüt bilhassa Devlet yardımlarının tekrardan ihdas edilmeyeceğini ifade etmektedir. Aynı zamanda Fransız delegeleri bazı vergi tahsilatıyla sosyal yardımların geri verilmemesini temine muvaffak olmuşlardır.

2 — Fransa, Avrupa İktisadî İşbirliği Teşkilâtına mensup üye memleketlerle olan ticarî münaseletlerinde serbest usule avdet edecektir. Bu hususta Fransa Hükümetinin Hazıranda İthalâtın % 60'ını serbest bırakmak üzere bir karar vereceği beklenmektedir.

3 — Kısa ve orta vadeli kredilerin tahdidı için ciddi tedbirler alınacaktır. Maamafih, Millî Kredi Konseyinin son kararında belirtildiği üzere,

re, memleket ekonomisinin inkıfâfına ayrılmak muayyen bir kredi hacmi çerçevesi dahilinde, istikrazlar yapmak mümkün olacaktır.

4 — Âmme masrafları senede azami 5.300 milyarı aşmayacaktır. Her ek tahsisat, Hazine'nin borç limitli dâima 600 milyarın dînunda kalacak şekilde, vergi ile karşılanacaktır. Bu taahhüt, uzun zamandan beri Maliye Vekâleti ile Fransa Bankası tarafından tavsiye olunan mali politikaya uygundur. Hükümet, bu görüş dahilinde ve bütgeyi kontrol gayesiyle, Parlâmento'ya senede üç defa hususî bir rapor sunmağa karar vermiştir.

(Journal de Gêneve)

AMELÎ BANKACILIK BİLGİLERİ

Bankaların Muameleleri - Muhasebesi - Teşkilât ve İdaresi

Hazırlayan: Orhan GÜLEN

III - AKREDİFLERİN AÇILIŞ MUAMELELERİ VESİKALARIN TETKİKİ

Akreditifler, şartlı tediye emirleri olduklarına göre, ilgili banka tarafından tediye yapılabilmesi için akreditifte münderiç bütün şartların harfiyen yerine getirildiğini aramakla mükelleftir. Aksi takdirde, bu yüzden gelebilecek herhangi bir mes'uliyetin akreditif şartlarına bakmaksızın tediye yapan bankaya raci olacağı gayet tabiidir.

Bu bakımdan ödeyen bankanın, tediye yapılmadan evvel bu ciheti gözönünde tutması ve bunu büyük bir titizlikle takip etmesi lâzım gelir.

Akreditif şartlarını yerine getirmek ve ona göre vesaik tanzim etmek, akreditifi kullanacak olan lehtar düşen bir vazifedir. Bu hususu banka, ancak kendisine ibraz edilen vesaikten kontrol edebilir. Bu bakımdan, bir akreditiften tediye edilmek üzere bankaya ibraz edilecek vesikaların, akreditifin bütün şartlarına göre tanzim edildiğini inceden inceye tetkik ederek tes-

bit etmesi lâzımdır. Bu tetkikin hangi esaslar ve sıra dahilinde yapılacağını aşağıda izaha çalışacağız.

I — Poliçelerin Tetkiki :

a) Poliçeler lehtar tarafından tanzim edilmelidir.

b) Poliçeler akreditifin şartlarına uygun olarak tanzim edilmelidir.

c) Poliçenin meblağı, faturanın meblağının aynı olmalıdır.

ç) Poliçenin meblağı hem rakam ve hem de yazı ile yazılmalı ve arada fark olmamalıdır.

d) Poliçede hâk ve silinti bulunmaması ve usulüne göre ciro edilmiş olmalıdır.

II — Faturaların Tetkiki :

a) Faturalar lehtar tarafından tanzim edilmelidir.

b) Faturalar akreditif âmirinin namına tanzim edilmelidir.

c) Faturalarda gösterilecek mallar, akreditifte gösterilen malların aynı olmalı ve bundan başka mal, faturalara dercedilmemelidir.

ç) Faturada gösterilen mallara ait olmayan masraflar bu faturaya dercedilmemelidir.

d) Akreditif şartlarında müsaade edilmedikçe, telgraf komisyon, istif gibi fevkalâde masraflar faturaya dercedilmemelidir.

III — Sigorta Vesikasının Tetkiki :

a) Sigorta için ibraz edilecek vesika, akreditif şartlarında zikredilen vesika olmalıdır. (Sigorta poliçesi veya sertifikası). Aksi bildirilmedikçe, bir sigorta şahadetnamesi, sigorta poliçesinin yerine kabul edilmemelidir. Fakat sigorta poliçesi, sigorta sertifikasının yerine kabul edilir.

b) Mallar en aşağı fatura bedeli üzerinden sigorta edilmelidir.

c) Sigorta vesikası, sigorta edilen mallar hakkında bilgi vermeli ve bunları nakledecek vapurun adını ihtiva etmelidir. (On board) gemide teslim şartını haiz olmıyan bir konşimento ibraz edildiği takdirde, geminin adını şu ibare veya aynı ehemmiyette başka bir ibare takip etmelidir (and/or following steamer - ve/veya müteakip gemi).

ç) Şart koşulan bütün riskler sigorta vesikasına dercedilmelidir.

d) Bütün müzeyyel maddelerin mühür ve imza ile tasdikli olması lâzımdır. (Müzeyyel maddeler ayrı kâğıtlar üzerine tabedilerek bu kâğıtlar sigorta vesikasının üzerine yapıştırılır. Yapışma yerlerine imza ve mühür basmalıdır).

e) Sigorta vesikası, sigortayı deruhte eden müessese tarafından imza edilmelidir.

f) Sigorta vesikası (negotiable) ciro-su mümkün nevinden olmalı ve zarar v-

ku bulduğu takdirde, tazminatı almağa yetkili olan kimse tarafından ciro edilmiş bulunmalıdır. Eğer akreditif şartlarında, zarar vuku bulduğu takdirde tazminatı almağa akreditif âmirinin memleketinde bulunan muayyen bir kimse yetkili kılınmış ise, yukarıda bahsedilen ciroya hacet yoktur.

g) Sigorta vesikasının tarihi konşimentonun tarihinden daha eski olmalıdır.

h) Konşimentoda aktarma yapılabileceği yazılı olduğu hallerde sigorta vesikası da aktarma şartını ihtiva edecektir.

IV — Konşimentoların Tetkiki :

a) Akreditif şartlarında hangi nevi konşimento isteniyorsa o çeşit konşimento ibraz edilmelidir.

b) faturada yazılı malların ihtiva etmelidir.

c) Sevk limanı, muvasalat limanı, sevk tarihi, malların kime gönderildiği gibi hususatin akreditif şartlarına uyması lâzımdır. (Konşimentonun tarihi sevk tarihi olarak kabul edilir).

ç) Emre muharrer açık cirolu bir konşimento istenildiği takdirde, emrine tanzim edilen kimse tarafından ciro edilmiş olmalıdır.

d) Konşimento, vapur kumpanyası veya selâhiyettar acentesi tarafından imza edilmiş bulunmalıdır.

e) Akreditif şartlarında, navlun evvelden ödenmiştir» (Freight prepaid) şartının bulunması istenmişse bu husus konşimentonun üzerine de dercedilmelidir. (Navlunun sevkiyatçı tarafından ödeneceğine dair bir kayıt ihtiva eden bir konşimento, (freight prepaid) konşimento yerine kabul edilemez).

f) Navlun faturaya ithal edilmişse, konşimento üzerinde navlunun, gideceği yerde tahsil edileceğine dair bir kayıt bulunmalıdır.

g) Malların iyi bir durumda bulunmadıkları hakkında konşimentoda hiç bir ka-

yıt bulunmamalıdır. Böyle bir kayıt ihtiva eden bir konşimento (Unclean) denir

h) Akreditif şartlarında kaç nusha konşimento istenmişse bu miktar ibraz edilmemelidir. Konşimento (On deck) güvertede teslim kaydını ihtiva etmemelidir. Meğerki sigorta vesikası bu kaydı bilhasla ihtiva etmiş olsun.

i) Konşimento (veya diğer vesaik) eski tarihli yâni (stale) olmamalıdır. Maller sevk edildikten normal bir müddet sonra yâni sevk limanındaki bankanın bulunduğu şehre posta ile gönderilen vesikaların ulaşabileceği normal müddetten sonra, ibraz edilen vesikalar (Stale) yâni eski tarihli sayılır. (Stale) vesikaları bankalar kabul etmek istemezler. Sevkedilen mallar mevridine gittiği halde vesaikin geç ibraz edilmesinden dolayı gümrükten çekilmez ve bu yüzden ardiye gibi bazı masraflar meydana gelir. Bu itibarla banka bu masrafları mesuliyetini üstüne almak için bu gibi vesikaları reddeder. Veyahut alıcıdan, bu şekilde olan vesikaların kabul edilip edilmeyeceği sorulur.

V — Menşe Şahadetnamelerinin Tetkiki :

a) Menşe şahadetnamesine yazılan mallar, faturada gösterilen malların aynı olmalıdır.

b) Konsoloslukca, muhakkak tastikli bulunmalıdır. Eğer akreditif şartlarında buna lüzum olmadığı kat'i olarak tasrih edilmişse bundan sarfı nazar edilir.

c) Malların siklet ve diğer evsafı öteki vesikalarda gösterildiği gibi olmalıdır.

IV — Diğer Vesikalar :

Vezin listeleri, ambalaj listeleri, muayene raporları, analiz sertifikaları vesair vesikalarda gösterilen mallar diğer vesaikte gösterilenlerin aynı olmalıdır.

Vesikalar tetkik edilirken göz önünde bulundurulması lüzum gelen ve buna göre tanzim edilmeleri icabeden hususların başlıcaları yukarıda saydıklarımızdır. Bunlardan başka hatıra gelmeyen bir çok ayrıntılarla karşılaşılabilir. Bunun içindir ki vesikaları tetkik ederken son derece dik-

kat ve itina göstermek lüzumdur. Küçük bir dikkatsizlik bankayı çok büyük mesuliyetlere düşürebilir.

Tetkikten sonra vesikaların akreditif şartlarına tamamıyla uygun oldukları tesbit edilirse, ihtiva ettikleri meblağlar leh-tara ödenir ve derhal takım halinde krediyi açan bankaya gönderilirler. krediyi açan banka bunları alır almaz vakit kaybetmeksizin tetkikten geçirir ve sonra makbuz mukabilinde âmire teslim eder.

AKREDİTİFTE İBRAZİ ZARURİ OLAN BAŞLICA VESİKALARIN ÇEŞİTLERİ

Bundan evvelki bahislerde de belirtildiği gibi bir akreditiften ödeme yapılabilmesi için muayyen bazı vesikaların noksatsız ve tam olarak bankaya ibraz lüzumdur. Bu vesikaların başlıcaları şunlardır :

- Konşimento
- Fatura
- Sigorta vesikası

Bu vesikaları birer birer izah edelim :

Konşimento (Bill of lading - B/L)

Deniz nakliyatında, (Ocean bill of lading) Okyanus konşimentosu, hava nakliyatında, (Air way bill or consignment note) hava konşimentosu, trenle yapılan nakliyatında, (Railroad bill of lading) demir yolu konşimentosu kullanılır.

Hava Konşimentosu (Air Way Bill)

Uçak ile nakledilmek üzere sevkiyatçıdan (Shipper) teslim edilen mallar için verilen bir makbuzdur. Bu makbuzun ciroso kabil değildir ve bütün kopyaları (Non-negotiable) kelimesini taşır.

Deniz nakliyatında, mallar mürselünileye (Consignee) teslim edilirken konşimentonun ibrazına lüzum olduğu halde, hava nakliyatında hava konşimentosunun ibrazına lüzum yoktur. Hava konşimentosu sevkiyatçının namına tanzim edildiği için, sevk edilmekte olan mallar mürselünileye teslim edilinceye kadar sevkiyatçının mülkiyeti altındadır ve bunların destinasyonunu her zaman değiştirmek hakkını haizdir.

Hava Konşimentosu 'Yedi Nusha Olarak Tanzim Edilir :

1 — Orijinal (sevkiyatçıya verilir, mâvi renktedir)

2 — Gümrük muamelesi için kullanılır (beyaz renktedir)

3 — Mürselünileye gönderilir (yeşil renktedir)

4 — Nakliyecide kalır (sarı renktedir)

5 — Gümrük muamelesi için lâzımdır girişi gümrüğü. (Beyaz renktedir).

6 — Nakliyatçının dosyasına konur. (Pempe renktedir)

7 — Muhasebe için lâzımdır: (Gri renktedir).

Hava yolları ile mal sevk edileceği zaman sevkiyatçı, Hava Yolları İdaresine aşağıda yazılı malûmatı yazı ile bildirir. Bu malûmat ekseriyetle matbu bulunan bir kağıdı doldurmak suretiyle verilir. Buna talimat mektubu (Letter of instruction) denir.

Talimat mektubu şu maddeleri ihtiva etmelidir :

- a) İhracatçının bulunduğu mahal
- b) Talimat mektubunun tarihi
- c) Malların uluslararası hava meydana sevk edileceği (Demir yolu mu, hava yolu mu).
- ç) Malı alacak olanın adı ve adresi
- d) Paketlerin adedi, ambalajın şekli
- e) Sevkedilecek malların evsafı
- f) Gümrük muamelesi ve nakliye için nakliyatı yapanın beyan ettiği fiyat
- g) Malların siklet ve eb'adı
- h) Net ağırlık
- i) Menşe memleket
- k) Malın sigorta edilip edilmeyeceği
- l) Sevkiyatçının yerine imza etmeye yetkili şahsın imzası

Havayolları kumpanyaları veya acenteleri, bu malûmatı intiva eden talimat mektubunu alınca hava konşimentosunu tanzim ederler.

Hava konşimentosunun üzerinde başlıca şu şartlar bulunur :

1 — Hava kumpanyasının mesuliyeti 1929 da Varşovada imza edilen Uluslararası

sı nakliyat mukavelesine göre tesbit edilmiştir.

2 — Tarife nizamnamelerinin ihlâlinde dolayı, Havayolları İdaresinden istenecek her hangi bir tazminat, nakdi ceza veya başkaca metalibâtı sevkiyatçı ödemeğe mecburdur.

3 — Nakliyecinin bir alacağı olursa, havayolları bu alacak için malları tevkif etmek hakkını haizdir.

4 — Malları hava meydanından çekmeğe, yolda bulunan malları nakilden durdurmağa ve onların hava konşimentosunda ismi yazılı bulunan mürselünileyhten başka bir kimseye verilmesi hususunda nakliyeciyeye talimat vermeğe sevkiyatçının hakkı vardır. Mallar mürselünileye veya acentesine teslim edilir edilmez bu hak kendisinden düşer.

5 — Uçağın pilotu veya mürettebatından her hangi birisi, uçağın selâmeti için uçakta bulunan herhangi bir malı aşağıya atmak hakkını haizdir.

6 — Mürselünileyh, nakliyat mukavelesinin bütün hükümlerine uygun olarak hareket etmek ve bu husustaki bütün masrafları ödemek şartıyla destinasyona vasıl olan malları talep etmek hakkını haizdir.

7 — Mürselünileyh malları almaktan istinkâf ederse, havayollarının yaptığı bütün masrafları ve malların geri gönderilmesi için ihtiyar edilecek başkaca masrafları ihracatçı ödemeğe mecburdur. Eğer mallar depoya konacaksa, bu iş, ihracatçının hesabına ve bütün masraflar ona ait olmak şartıyla yapılacaktır.

Hava Konşimentosu aşağıdaki malûmatı ihtiva eder :

- a) Konşimentonun numarası
- b) Sevkedilecek malların tesellüm edildiği tarih
- c) Sevkiyatçının adı ve adresi
- ç) Malları alacak olanın adı ve adresi
- d) Malların gideceği yer (Destination)
- e) Malların destinasyona geldiğinin herhangi bir şahsa ihbarı isteniyorsa, o şahsın adı ve açık adresi
- f) Sevkedilen malların evsafı
- g) Beyan edilen fiyat

- 1 — Gümrük muamelesi için
- 2 — Nakliyatçı için
- h) Ağırlık ve hacim
- i) Sevk noktası
- j) Sigortalı veya Sigortasız olduğu
- k) Masrafların tahsil edilmiş olduğu yerde mürselünileyhten tahsil olunacağı

Bu bahiste geçen sevkiyatçının izahı : İmalâtçılar bazan mallarını F. O. B fabrika olarak satarlar ve malların sevki işi ile meşgul olmazlar. Bu durum karşısında malları sevkedecek bir kimse aramak lâzım gelir. İşte bu gibi ahvalde sevk işini (sevkiyatçı) (shipper) adı verilen müesseseler yaparlar. Sevkiyatçı : mal sevkiyatı ile meşgul olmak üzere kurulmuş müesseselerdir.

Demir yolu konşimentosu (Rail Road Bill of lading)

Demir yolu konşimentosu üç nüsha olarak tanzim edilir. Orijinal nüsha ciro edilebilir. Diğer ikisinden biri ciro edilemez. Üçüncüsü sevk müsaadesi yerine kullanılır.

Deniz konşimentosu (Ocean Bill of Lading B/L)

Deniz konşimentosunun tarifi : Zikredilen bir mahalle nakledilmek üzere bir vapur acentesi tarafından sevkiyatçıdan (shipper) teslim edilen malları için verilen bir makbuzdur. Bu vesika umumiyetle takım halinde üç nüsha olarak tanzim edilir. Konşimento malların evsafını, paketler üzerindeki numara ve işaretleri, alıcının adını ve malların sevkedileceği son mahalli ihtiva eder. Bu vesika aynı zamanda sevkiyatçı ile vapur acentesi arasında aktedilmiş bir mukaveledir.

Malları gönderen kimseye (consignor) ve malların kendisine gönderildiği yâni malları alacak olan kimseye (consignee) denir.

İsme Muharrer konşimento (Straight B/L) : Zikredilen muayyen bir alıcı (mürselünileyh) adına tanzim edilir. Bu konşimentonun cirosu kabil değildir. (Straight B/L) ile, nakliyat acentesi malları teslim ettiğini ve onları sevkedeceğini taahhüt eder. Hüviyet ispatı lâzım geldiği

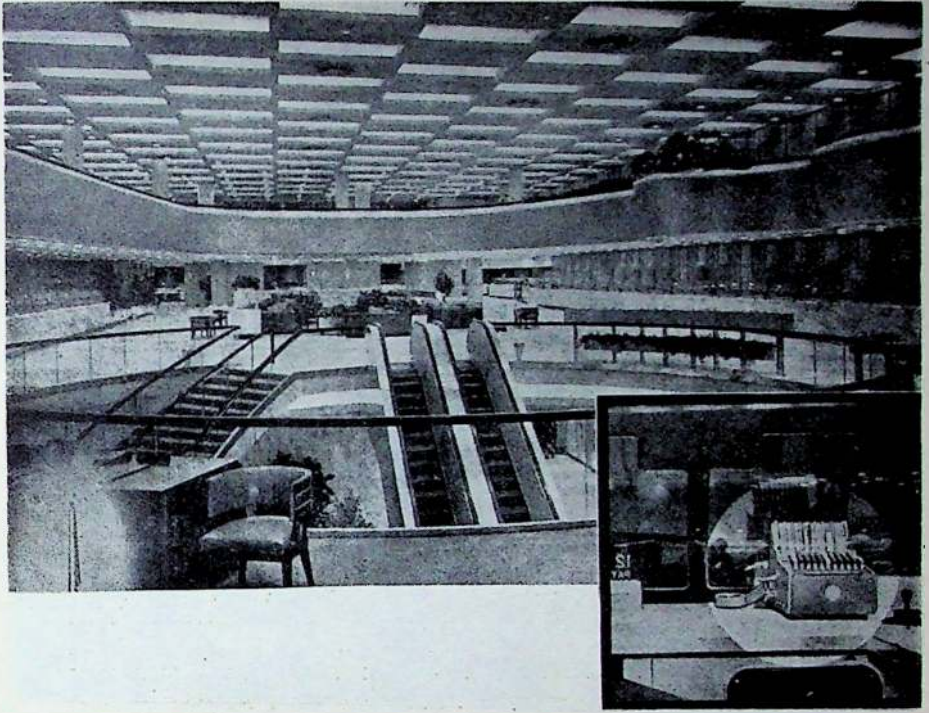
haller müstesna, malların teslimi için orijinal kopyasının ibrazı lâzım değildir.

Emre muharrer konşimento (Order B/L) : Konşimento bir şahsın emrine tanzim edilirse buna emre muharrer konşimento denir. Bu çeşit konşimentolar umumiyetle sevkiyatçının (shipper) emrine tanzim edilirler ve o da malları alacak olanın emrine veya açık ciro eder. Bu şekil, sevkiyatçılar tarafından en fazla kullanılan şekildir. Çünkü emirlerine tanzim edilen bu gibi konşimentoları, ancak istihkaklarını alırken, mürselünileyhin emrine veya açık ciro ederler. Bu suretle paralarını alacakları hakkında ellerinde bir garanti bulunmuş olur.

Temiz konşimento (Clean B/L) : Nakledilmek üzere vapur kumpanyası tarafından teslim edilen malların fena bir durumda oldukları veya zarar görmüş veya herhangi bir suretle kusurlu oldukları hakkında konşimento üzerinde herhangi bir kayıt bulunmazsa bu konşimentoya temiz (Clean B/L) denir.

Mürekkep konşimento (Through B/L) : Dış memleketlere mal ihraç edenlere bir kolaylık olmak üzere son senelerde mürekkep konşimento adında bir nevi konşimento ihdas edilmiştir. Bu konşimento kara ve deniz yolu ile nakledilen mallar için hazırlanması icabeden iki veya üç konşimentonun yerine kaim olur. Yani : memleket dahilinde ihraç limanına kadar malların sevkiyatına ait deniz yolu konşimentosu, ihraç limanından mevrit memleketin limanına kadar olan sevkiyata ait okyanus konşimentosu ve ağır mallar mevrit memleketin bir iç noktasına kadar nakledilecekse buna ait konşimento yerine kaim olur. Bu izahattan anlaşıldığı gibi mürekkep konşimento ihracatın yapılacağı memleketin dahili bir noktasından, mevrit memleketin dahili bir noktasına kadar sevkedilecek mallar için tanzim edilen yeknesak bir konşimentodur. Ve şöyle olabilir : (demiryolu - okyanus), (okyanus - demiryolu) veya (demiryolu - okyanus - demiryolu). Bu nevi konşimento ender kullanılmaktadır.

Kusurlu konşimento (Foul B/L) : Nakledilmekte olan mallara ait bazı sandık ve-

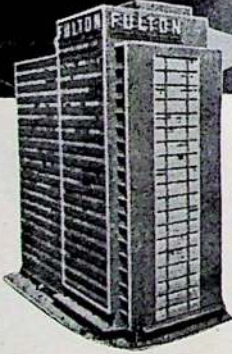

En Son yeniliklerle mücehhez Texas eyaletinin Dallas Şehrinde kâin " Republic National Bank of Dallas,, bankası

Dallas Milli Cumhuriyet Bankası müşterilerinin emniyet ve huzuru için hem şehrin en cazip ve uygun bir yerinde yerleşmiş; hem de bankacılığın her safhasında en iyi hizmeti verebilecek vesaitle mücehhez bulunan en son yenilikleri nefsinde toplamış bir banka bulunmaktadır.

Bilahssa banka muamelelerinde kullanılan en son model otomatik makinelerle; madenî paraların taded, tasnif ve paketlenmesini temin suretiyle tediyatta tam bir sürat ve emniyet sağlamaktadır. Banka bu maksatla 45 adet vezne işi gören otomatik makine ile 5 adet madenî para sayma ve paketlenme makinesi, 4 adet madenî para taded ve tasnif makinesi kullanmaktadır.

BANKA bu yeni servisiyle okurlarımıza meşhur dünya bankalarını tanıtmaya, teşkilât ve faaliyetlerini anlatmağa, hülâsa modern bankacılık hakkında resimler de koyarak umumî bir fikir vermeğe çalışacaktır.

GEORGIA EYALETİNİN, ATLANTA, Şehrinde kâin "FULTON NATIONAL BANK,, Bankası

Fulton Millî Bankası da modern bankacılık icaplarına göre teşkilâlanmış bankalardan biridir. Bu cümleden olarak kasâ servisi de 57 adet en son model «Brandt Automatic» kasâ makineleri ile teşhiz olunmuştur. Bu makinelerin son derece süratli ve sıhhatli işleyişi, vezne işlerinin o nispette kolaylıkla yürüyüşünü sağlayarak müşterileri için büyük bir emniyet ve suhulet yaratmıştır.

ya ambalajların nakil esnasında hasara uğradıklarına dair konşimentoda bir kayıt bulunursa buna kusurlu konşimento denir.

«Gemide teslim» konşimento (Onboard B/L) : Akreditif talimatlarında bu şarta sık sık rastlanmaktadır. Bu şu demektir ki mallar, onları nakledecek gemiye konmadıkça bu şartı taşıyan bir konşimento tanzim edilmeyecektir.

«Sevkedilmek üzere alınmıştır» konşimento (Received for Shipment B/L) : Sevkedilmek üzere vapur acentesi tarafından tesellüm edilen mallar için tanzim edilen bir konşimentodur. Böyle bir konşimento malların sevkedildiğini isbat etmez.

(House B/L or Forwarding agent B/L) : Bir nakliyat acentesi tarafından tanzim edilen bir konşimentodur. Bu konşimentolar malların vapura yüklendiğini isbat etmez ve bu sebepten dolayıdır ki bankalar, bu nevi konşimentolara mukabil tediye yapmazlar.

Memleket dahili konşimentolar (Domestic B/L) : Demiryolları, uçak veya kamyon kumpanyaları tarafından, memleket içinde deniz kıyısına kadar nakledilen mallar için tanzim edilen bir konşimentodur. Bu konşimento, malların vapura veya denizaşırı sefer yapan uçağa yüklendiğini gösteren konşimentolarla değiştirilir.

Tam takım konşimento (Full Set B/L) : Birden ziyade (negotiable) konşimento tanzim edilip her iki konşimentonun üzerine kaç nüsha olarak tanzim edildiği umumi yetle üç nüsha olarak tanzim edilir) yazılırsa, bu konşimentoların hepsine birden tam takım denir. Bankalar tediye yaparlarken mutlak surette, tanzim edilen bütün nüshaları yani tam takımı isterler. Bunlardan başka kopyalar, sevkiyatçı ve vapur acentesi tarafından dosyalarında saklanır.

Cirosu kabil konşimento (Negotiable B/L) : Emre muharrer bir konşimento açık ciro edilirse bu konşimento (negotiable) olur. Böyle bir konşimentonun hamili kim olursa olsun malları nakliyeciden veya gümrükten çekebilir. Bütün orijinal konşimentolar (tam takım) (negotiable) olduklarından, bir tanesi malları çekmeğe kâfidir. Emre muharrer konşimento, ya malları alacak olanın (consignee) emrine tanzim edilir ve ciro edildiği zaman (negotiable) olur veyahut sevkiyatçının (shipper) emrine tanzim edilir ve keza ciro edildiği zaman (negotiable) olur. Sevkiyatçı konşimentoyu bankaya ibraz etmeden evvel ciro etmelidir.

Yukarıda bahsedilen ciro açık olacağı gibi, muayyen üçüncü bir şahsa veya bir bankaya da olabilir.

Cirosu kabil olmayan konşimento (Non-negotiable B/L) : Orijinal konşimentoların imzasız nüshaları (negotiable) değildir. Binaenaleyh bu nüshalarla malları gümrükten çekmek mümkün olmaz. Bunlar ikinci derecede bazı hususlara hizmet ederler. Meselâ : Vapur acenteleri, nakliyeciler ve sevkiyatçılar tarafından dosyalarında saklanırlar. Bir de malları alacak olan kimseye, eline orijinal nüshalar vasıl olunca kadar yapılan sevkiyat hakkında malûmat vermek icap ettiği takdirde bu nüshalardan gönderilir.

Orijinal konşimento (Original B/L) : Emre muharrer konşimentolar (negotiable) olurlar ve bunlar orijinaldirler. Umumiyetle üç nüsha olarak tanzim edilirler ve üçü birden tam takımı (full sert) teşkil ederler. Herbir orijinal konşimentonun üzerine, tanzim edilen orijinal nüsha adedi yazılmalıdır. Banka tediye yaparken tam takımı yani tanzim edilen bütün orijinal nüshaları, gerekli şekilde cirolu olarak, talep eder. Tam takımdan bir tanesi malları gümrükten çekmeğe kâfi geldiğinden ötekiler hükümsüz kahr.

BANKACILIK TERIMLERI

Bankacılık Tekniđi : (Umumî Bankacılık Dış Ticaret Bankacılığı)

Bankacılık İktisadı

Vecdi ÜNAY

Vesaikın ibrazında tediyeeye imkân veren akreditif (Sight credit - Crédit par paiement) Bu nevi akreditiflerde vesaikın ibrazından lehtara tediyeede bulunulur. Lehtarın vesaikı bir poliçeye rapten bankaya tevdi meşrutsa bu poliçenin ibrazlı bir poliçe olması lâzımdır.

Vâdeli bir poliçenin bankaca kabul edilmesini sağlayan akreditif (kabul kredisi) (☆) (Acceptance credit - Crédit par acceptation)

Poliçe, ibrazından bir müddet sonra ödenmek üzere muayyen bir vâde ile keşide edilir. Binaenaleyh lehter keşide ettiği poliçenin tediyesi değil, ancak kabulü mukabilinde vesaikı bankaya tevdi edecektir.

İhracatçı ekseriyetle keşide edeceği poliçenin, alıcının bankası tarafından değil, akreditifi kendisine ihbar eden kendi bankası tarafından kabul edilmesini ister.

İhracatçı sevk ettiği mallara ait vesikalı alıcı ile kararlaştırdıkları şekilde vâdeli bir poliçeye rapten bankaya tevdi eder. Akreditifi küşat veya teyid eden banka vesikalı alıkoyarak poliçeyi kabul ve kendisine iade eder. İhracatçı isterse bu senedi muhafaza ve vâdesinde bedelini tahsil eder. İsterse vâdesinden evvel kolaylıkla iskonto ettirmek imkânını bulur.

Karşılıklı akreditifler (Back - to - back credit - Crédit réciproque)

Bir banka, ithalât tacirinin talimatına müsteniden yabancı memleketteki ihracatçı lehinde akreditif açarken, bu müşterisinden ayrıca maddi veya şahsi teminat is-

tiyebileceği gibi, pek muteber müşterilerinin talimatına müsteniden ve sadece ithal edilecek malları krediye karşılıklı tutmak suretiyle de akreditifi açabilir.

Fakat bazı ahvalde bir tüccar yabancı bir firmadan aldığı malları diğer bir yabancı firmaya satar ve malın mübayaasına ait akreditifi açan banka bunu, malların satışı ile ilgili akreditifin mevcudiyetine istinaden yapar. İşte ithalât akreditifinin karşılığını bir ihracat akreditifi teşkil ediyorsa, buna karşılıklı akreditif denilmektedir.

Meselâ; İzmir'deki bir tüccar Amerika'dan makina alıp Afganistan'a satacaktır. Amerikalı tüccar İzmirli tüccardan, lehine gayrı kabili rücu bir akreditif açtırmasını istiyor. Fakat İzmirli tüccarın durumu, bankasının bu akreditifi açması için tatminkâr değildir. Şayet Afganlı tüccar İzmirdeki tüccar lehine daha yüksek montanlı bir gayrı kabili rücu akreditif açtıracak olursa, banka bunu bir nevi teminat addeder. Zira bilir ki Amerika'daki tüccar lehine açılması istenilen akreditife müsteniden yapacağı tediye, Afganlı tüccarın açtırdığı akreditifin realize edilmesi suretiyle karşılanabilecektir. Bu suretle İzmirdeki tüccarın krediden istifadesi sadece Amerikadan gönderilen fatura yerine daha yüksek bir meblâğı ihtiva edecek olan kendi faturasını ikame ederek vesaikı Afgan bankasının akreditifi loje ettiği bankaya ibrazına kadar geçecek birkaç güne inhisar edilecektir.

(☆) Mecmuanın müteakıp nüshalarında «Kabul Kredisi» başlığı altında daha geniş izahat verilecektir.

İthalât akreditifini açan banka bu akreditif şartlarıyla bunun karşılığını teşkil eden ihracat akreditifi şartları arasında banka aleyhine tecelli edebilecek bir fark bulunmamasına, satıcı firma lehine açacağı ithalât akreditifinin müşterisi lehine diğer alıcı tarafından açılmış bulunan akreditiften daha düşük montanlı olmasına dikkat etmelidir. Müşterisinin malı satın aldığı ve sattığı firmalarla akdettiği satış mukavelelerindeki şartların tehalüf eylediği ve meselâ bir tarafla F.O.B., diğer tarafla C.I.F. satış esasları üzerinden anlaşığı görülürse, montanlarının mukayesesinden evvel her iki akreditifin hakiki maliyetlerinin hesaplanması icabedeceği de tabiidir.

Karşılıklı akreditiflerde üzerinde durulması gereken bir nokta da, vâde meselesidir. Filhakika yukarıki misalimizde vesaikin Amerika'dan İzmir'e gelmesi ve bu vesaik yerine İzmir'li tüccarın kendi faturalarını ikame ederek, Afganlı tüccarın açtığı akreditiften faydalanabilmesi için, İzmirli tüccar lehine Afganistan'daki banka tarafından açılmış olan akreditif vâdesinin, İzmirli tüccarın Amerika'daki tüccar lehine açtığı akreditif vâdesine nazaran buna imkân verecek derecede daha uzun olmasına dikkat edilmelidir.

Kabili devir veya temlik akreditif (Transferable or assignable credit - Crédit transférable)

Kabili devir akreditif, lehtar tarafından üçüncü bir şahsa devredilebilen akreditiftir. Talimatında aksine sarahat bulunmadığı takdirde akreditif, lehtar tarafından üçüncü bir şahsa devredilemez. Ancak ithalâtçı firma, açtığı akreditifin mevzuunu teşkil eden malların lehtardan başka bir firma tarafından sevkina imkân vermek üzere kabili devir (Transférable) olduğuna dair bir sarahat koydurduğu takdirde, akreditifin lehtar tarafından başkasına devredilmesi kabildir. Küşat mektubunda buna dair sarahat yoksa akreditif, lehtar tarafından üçüncü bir şahsa devredilemez.

Kabili devir akreditif yalnız bir defa devredilebilir. İlk lehtarın devrettiği akreditif, ikinci lehtar tarafından üçüncü bir

şahıs lehine devredilemez. Devir, ilk akreditif talimatındaki esas ve şartları ihtiva etmek üzere yapılır. İlk akreditif şartlarından sadece akreditif balığı, malın fiatı, akreditif vâdesi ve sevkiyat tarihi üzerinde değişiklik yapılmasına cevaz vardır.

Devir sırasında, meblâğda veya fiatta herhangi bir indirme yapılması halinde devri yapan şahıs; akreditifi devrettiği yeni lehtarın faturalarından fazla olan miktarlar ve fiatlar için ve esas akreditif balığını aşmamak üzere kendi faturalarını ikame ve bu faturalar arasındaki farkı akreditiften tahsil edebilir.

Kabili devir akreditifte akreditif âmiri ile ilk lehtarın akreditifi devrettiği üçüncü şahsın isimlerinin ve ilk lehtarla mutabık kaldıkları fiat ve sair akreditif şartlarının bankaca birbirine bildirilmemesi esastır.

Kabili devir akreditifi lehtara ihbar veya teyid eden banka çoğu defa ihbar veya teyit mektubuna bir de transfer talimatı mektubu formüleri ekler. Lehtar bu formüleri doldurarak iade etmek suretiyle akreditifin istediği firmaya devri için muktazi talimatı vermiş ve bu firma tarafından ihzar edilecek vesaikin ibrazı sırasında kendisinin de gerekli vesaiki tevdi edeceğini taahhüt eylemiş olur.

Banka, gösterilen firma lehine ve ilk lehtar alıcı olarak göstermek suretiyle yeni akreditifi küşad eder. Yeni lehtar bu akreditife müsteniden gerekli vesaiki bankaya ibraz edince banka, bu vesaik meyanındaki faturayı ilk lehtarın tevdi edeceği fatura ile değiştirir ve diğer vesaikle birlikte ilk defa akreditifi açan muhabeberine gönderir.

Netice itibariyle akreditifin devredildiği firma kendi fatura bedelini, ilk lehtar fiat farkını elde etmiş, akreditif âmiri ithalâtçı da mezkûr meblağlar yekünuna ödemiş bulunur.

İlk lehtar akreditifi, kendisine ihbar veya teyid eden bankaya gönderdiği talimat mektubundaki taahhüdüne rağmen kendi faturalarını zamanında bankaya tevdi etmediği takdirde, banka akreditifin transfer edildiği firmanın faturalarını ithalâtçının bankasına gönderebilecek ve ilk lehtarın faturası yerine akreditifin trans-

fer edildiği firmanın faturasını gönderdiği ve bu firmanın ismini ve fiyatın ithalâtının ıttılana vaz'ettiği için kendisine bir mesuliyet teveccüh etmiyecektir.

Kabili nakli akreditif (Transmissible credit - Crédit transmissible)

Lehtarı tarafından başka bir memlekete transferi mümkün olan akreditiflerdir. Akreditifin lehtarının malın ilk furnisörü olmadığını ahvalde, karşılıklı akreditif masraflarını bertaraf etmek üzere kabili nakil akreditif şekli istimal olunur.

Kabili devir akreditifler, aksine sarahat yoksa, aynı zamanda kabili nakil addedilmektedir. Fakat bankalar ekseriyetle bir ihtilâfa sebebiyet vermemek üzere kabili nakil akreditiflere kabili devir ve kabili nakil (transferable and transmissible) ibarelerini koyarak iltibas önlemek yolunu tutarlar.

Kabili nakil akreditiflerde vâde meselesi ehemmiyet arzeder. Kabili devir akreditiflerde tediye; esas akreditifin vâdesi dahilinde ve akreditifin devredilmiş olduğu mahalde ifa edilebilir. Kabili nakil akreditifi devreden firma, kendi memleketi dışında akreditifin realize edilebileceği vâdeyi tesbit ederken akreditif âmirinin de muvafakatını almalıdır.

Kabili taksim akreditif (Divisible credit - Crédit divisible)

İthal edilecek malların bir kaç firma tarafından ihzar ve sevk edilmesine imkân veren akreditiflerdir. Alıcı firma yabancı memleketten kendi namına mubayaa-larda bulunmak üzere tâyin ettiği mümessil lehine kabili devir ve kabili taksim bir akreditif açtırır. Mümessil de muhtelif membalardan satın aldığı malların bedellerini, akreditifi kısımlara bölerek bu satıcı firmalara parti parti devretmek suretiyle kolaylıkla ödetmek imkânını bulur.

Kısmi sevkiyat menedilmemiş bulunduğu takdirde kabili devir bir akreditifin aynı zamanda kabili taksim addedilmesi mümkündür. Mamafih akreditifin kabili taksim olduğu, çok defa, «kısmi sevkiyatta ve kısmi tediye müsaade edilmiştir - Partial shipments and partial payments allowed» şeklinde bir ibare ile tebarüz ettirilir. Böyle bir sarahat mevcut olmadığı

ahvalde kabili devir bir akreditifin kabili taksim addedilip edilmeyeceği hususunda akreditif âmirinden ayrıca talimat istihali muhtemel ihtilâfların önlenmesi bakımından şayanı tavsiyedir.

İhzarat için peşin tediyeye imkân veren akreditifler (Packing or Anticipatory Credit - Red Clause)

Yukarıda izah edilen bütün akreditif nevelerinde akreditifin realize edilmesi, malların sevk ve vesaikının bankaya tevdi olunmasına bağlıdır.

«Red Clause»u ihtiva eden akreditiflerde açık kredi şeklinde bir peşin tediye cevaz verilmekle bu kaide muvakkaten ihlâl edilmiş bulunmaktadır. Bu hususi hükmün, ilk nazarda göze çarpmasını teminen, akreditif talimatına ait metne kırmızı mürekkeple yazılması, kırmızı madde (Red clause) ismini almasına sebep olmuştur. Red clause'a müsteniden verilecek avanslar, akreditif lehtarını ham maddeyi satın almasına, manipülasyona tâbi tutmasına, ambalajlamasına ve limana kadar sevk etmesine, geminin gelmesine intizaren malları depolamasına imkân sağlar.

Akreditif lehtarını bir miktar faiz ödemek suretiyle bu avanstaki istifade eder. Mallar sevk edilip vesai bankaya tevdi edilmek suretiyle akreditif realize edilirken tediye; avans bakiyesinin tevki fi suretiyle yapılır. Bu avanslar vâde itibariyle akreditifin vâdesi haricinde başkaca bir tahdide tâbi tutulmamakla beraber umumiyetle iki üç hafta içerisinde tasfiye olunurlar. Tatbikatta avansın limiti akreditif balığının % 50 - 60 ını geçmez. Bu hususi akreditif şeklinin tatbik sahası geniş değildir. Daha ziyade Avustralya, Yenizelanda ve Güney Afrika'dan yapılan yün, deri ve et gibi iptidai maddelerin ihracatçıları lehine açılan akreditiflerde red clause'a raslanmaktadır.

Muhabir banka, hiç bir teminat almaksızın avans vermeye mezu kılınabileceği gibi bu bankadan tediye, hamule senedi, antrepo makbuzu veya malların tedarik edildiğini gösteren sair vesaik mukabilinde yapılması da istenilebilir.

ANADOLU
ANONİM TÜRK SİGORTA ŞİRKETİ
SERMAYESİ 1.500.000 T.L.

Türkiye'nin en eski ve en büyük sigorta şirketidir
(Tamamen ödenmiş)

Muamelât Merkezi : Galata, Karamustafapaşa Cad.
Anadolu Sigorta Han

Telg. adresi : İmtiyaz - İstanbul

Telefon : 444659 - 444653/2/1

447550/8/9

P. K. : 845 - Galata

HAYAT YANGIN NAKLİYAT KAZA

Sigortalarınız için en müsait şartları

« ANADOLU » da

bulabilirsiniz.

T. C. Devlet Demiryolları,
Demiryolcuları ve hepimizin Bankası

RAYBANK

1 — Bilûmum Banka ve Sigorta İşleri,

2 — Apartıman daireleri,

İkametgâh Kiraları,

Yataklı ve Mototrende Seyyahatler,

Çeşitli para ikramiyeleri,

3 — Lokomotif Şeklinde Kumbaralar,

4 — Her 150 liraya bir kur'a numarası,

5 — TCDD Bilet Satışları

ile

Halkın Hizmetindedir.

RAYBANK

ANKARA - İSTANBUL - İZMİR - ADANA

İNAN
SİGORTA ŞİRKETİ
YANGIN HAYAT KAZA NAKLİYAT

Sigortaları için en yeni teknik imkânları
sağlar

Merkezi : İSTANBUL

Galata, Bankalar Cad. Güven h. No. 130

Tel : 449357 - 440711

SALİM OSMAN TATARI

General Dikiş - Nakış ve her nevi Sanayi Makinaları
İmalâtı Fabrikası

Fabrika : Maltepe Cad. 29 Topkapı
Büro : Aşir Efendi Caddesi No. 29 İstanbul

S. Ticaret : 50104
P. Kutusu : 580
Telgraf : Tatarı

Telefonlar :
Yazıhane : 220577
226596
Fabrika : 214619

T A T T A T

Ticaret ve Sanayi Anonim Şirketi

Sermayesi T. L. : 2.000.000

İTHALÂT - İHRACAT - DAHİLİ TİCARET - KOMİSYON
MÜMESSİLLİK

BİLÜMUM SANAYİ TESİS VE İŞLETMELERİ

Adres : Aşirefendi Caddesi No. 24 Hobyar Han Kat 5

DOKUMA FABRİKASI

Adres : Topkapı Maltepe Caddesi No. 35 - 37
İ s t a n b u l

Sicil No. : 59771
P. Kutusu : 1271 İstanbul
Telefon : 226596 - 220577
Fabrika : 211928

Telgraf :
Tattat - İstanbul
Code : Bentleys

TUTUM BANKASI

TÜRK ANONİM ORTAKLIĞI

Ödenmiş sermayesi : 10.000.000

ORTAKLAR :

T. EMLAK KREDİ BANKASI
T. C. EMEKLİ SANDIĞI
İNHİSARLAR MENSUPLARI

İŞTİRAKLERİ :

AMAÇ TİCARET T. A. O.
İNAN SİGORTA T. A. O.
ANKARA İMAR VE EMLAK
İŞLETME T. A. O.

Kuruluşu : 1945

UMUM MÜDÜRLÜK : Bankalar Caddesi No. 48 Galata - İstanbul
ŞUBELERİ : Galata, Beyoğlu, İzmir
AJANSLARI : Eminönü, Kadıköy, Osmanbey, Çarşıkapı,
Menemen

Her türlü Bankacılık muameleleri için, muhabirleri, hususi imkânları, zengin para ve gayrimenkul kredisi şeklindeki ikramiyeleri ve bütün imkânlarıyla daima emrinizdedir.

Sizin malunuz olduğu kadar aynı zamanda millî bir servet olan emtianızın, emniyetle muhafazasını, bakılmasını istiyorsanız

UMUMÎ MAĞAZALAR T.A.Ş

Sermayesi : 10.000.000

TEMİZ VE MUNTAZAM DEPOLAR... İYİ BAKIM NORMAL TARİFE...

Emtia karşılığında Umumi Mağazalar'ca verilecek Resepise - Varant senediyle malınızın yer değiştirmeden, el değiştirmesini ve Bankalardan kredi teminini sağlayabilirsiniz.

Umumi Mağazalar ithalât ve ihracatta ödenmesi icabeden liman, gümrük resimleriyle nakliye vesair hizmetlerin masraflarını finanse eder.

Umumi Mağazalar'a Resepise - Varant senediyle tevdi olunan emtia, Ticaret Kanununun 809 uncu maddesindeki kayıtlar dahilinde olmak üzere, haciz muamelesine karşı mezkûr kanunun emniyeti altındadır.

Umumi Mağazalar'ın muhafazasına bırakılan emtianın bozulmaması ve çürümemesi için gereken bütün tedbirler alınır... Bu mallar işlenir... paketlenir... ambalâjlanır... nümune alınır... karşılığında musaddak nümune şahadetnamesi verilir... ekspertizi yapılır... gümrüklenir... sevk edilir... satışına tavassut olunur... emtia makbuzu ile depolanan emtia karşılığında Bankalarca rehlin muamelesi yapılabilmektedir.

Müracaat Yerleri :

Ankara'da Koçak Han
İstanbul'da 4 üncü Vakıf Han
İzmir'de Konak Mevkiinde
Mersin'de Tarsus Yolu üzerinde
Samsun'da Necipbey Caddesi
İskenderun'da 5 Temmuz Cad.

Telefon :

13217 - 14969 - 12735 - 11129 - 12379
274029 - 272827
24142
1200 - 1081
1077
1425 - 1349

AMERİKAN MENŞELİ

OLİVER

Fabrikasının En Son Yeniliklere Göre
İmâl Ettiği

SUPER TAM EKONOMİK TRAKTÖRLERİ

ÇİFTÇİLERİMİZİN EMİRLERİNE AMADEDİR

KOÇ TİCARET T. A. Ş.
ANKARA

**Çukurova Pamuk Tarım Satış
Kooperatifleri Birliği
ADANA**

Tesis Tarihi : 1940

Kapitali	: 4.000.000	Sicilli Ticaret	: 1073
Yedek akçe	: 1.500.000	İhracat Ruh. No.	: 1885
Ortak adedi	: 5.783	İştigal mevzuu	Pamuk, Susam, Yerfıstığı, Çeltik (Pirinç)
Telgraf adresi	: Çukobirlik-Adana	Birliğe bağlı kooperatifler :	Adana, Ceyhan, Tarsus, Yenice Osmaniye, Maraş
Telefon		Tesisler :	(Yenice Sawgin Çırçır ve Prese Fab.) Ceyhan " " " " " Adana pamuk müessesesi Mersin Nebati Yağ ve Sabun Fab.
Umum Müd.	: 2740		
Muhasebe Müd.	: 2881		
Santral	: 2837		
Posta Kutusu	: 3		

H A L K İ N

ESNAFIN, SANATKÂRLARIN VE KOOPERATİFLERİN BANKASI

ANKARA HALK SANDIĞI T. A. Ş.

HALKIN SERMAYESİLE, HALKIN HİZMETİNDE

İkramiyelerinde isabet nisbeti en yüksek Banka

HER 50 LİRAYA BİR KUR'A NUMARASI

Az Şube ve Bol şans

Ankara - Beypazarı - Kırıkkale

Kıymetli eşyalarınızın muhafazası için

UCUZ VE MODERN KİRALIK KASALAR

ANKARA HALK SANDIĞI T. A. Ş.

Paranızın ve Kıymetli Eşyanızın bekçisidir.

İLLER BANKASI

Sermayesi : 300.000.000 TL.

Vilâyet Hususi İdareleri, Belediyeler ve Köylerin
Harita, İmar Plânlarıyla, Su, Elektrik,
Yapı, Proje, İnşa ve Tesisleri,

Banka ve Kredi
Muamele ve Hizmetlileri
En Mûsait Şartlarla yapılır

ve

Yangın, Kaza, Trafik, Nakliyat ve her türlü
Sigorta Muameleleri ifa edilir,

Emniyet, Sür'at ve Kolaylık Sağlanır.

DENİZCİLİK BANKASI

1958 Yılında

SUADİYE'DE APARTMAN KATLARI

VE

1160 KİŞİYE PARA İKRAMİYELERİ

A Y R I C A

BEDAVA OLARAK

İÇ VE DIŞ SEYAHATLER

YALOVA'DA

BİR HAFTA İSTİRAHAT

Banka hizmetlerinden faydalanmayı ödemelerinizde çek kullanmayı adet ediniz.

ANKARA SİGORTA ŞİRKETİ

Emniyet, Sür'at ve Kolaylığın Sembolüdür
Sermaye ve İhtiyatları : 10.000.000 T.L.
Merkezi : GALATA - Bankalar Cad. No. 80

ANKARA SİGORTA HANI

Telefon : Müdür : 44 26 64
Santral : 44 75 80 (iki hat)

Telgr. ANTAS
İSTANBUL

TÜRK EKSPRES BANK A. Ş.

Sermayesi 10.000.000 TL.

UMUM MÜDÜRLÜK ::

Galata, Necatibey Cad., Sesli Han

Telgraf : TEKBANKUM
Telefon : 49 22 33
P. K. : 918 GALATA

Şube ve Ajansları :
İSTANBUL'DA :
Galata Şubesi
İstanbul Şubesi
Arnavutköy Ajansı
Galatasaray Ajansı
Kadıköy Ajansı
Karagümrük Ajansı
Osmanbey Ajansı
Silivri Ajansı
Üsküdar Ajansı
ANADOLUDA :
Adana Şubesi
Bartın Şubesi
İzmir Şubesi
Alsancak Ajansı (İzmir)
Çarşı Ajansı (İzmir)

TÜRK EKSPRES BANK: İŞDE EMNİYET VE SÜRAT

GÜVEN SİGORTA ŞİRKETİ

SÜMERBANK TÜRKİYE EMLAK KREDİ BANKASI

KURUMU

SERMAYE VE İHTİYATLARI : 20462.116.—
YANGIN, NAKLİYAT, HAYAT, KAZA, VE
TARFİK SİGORTALARI

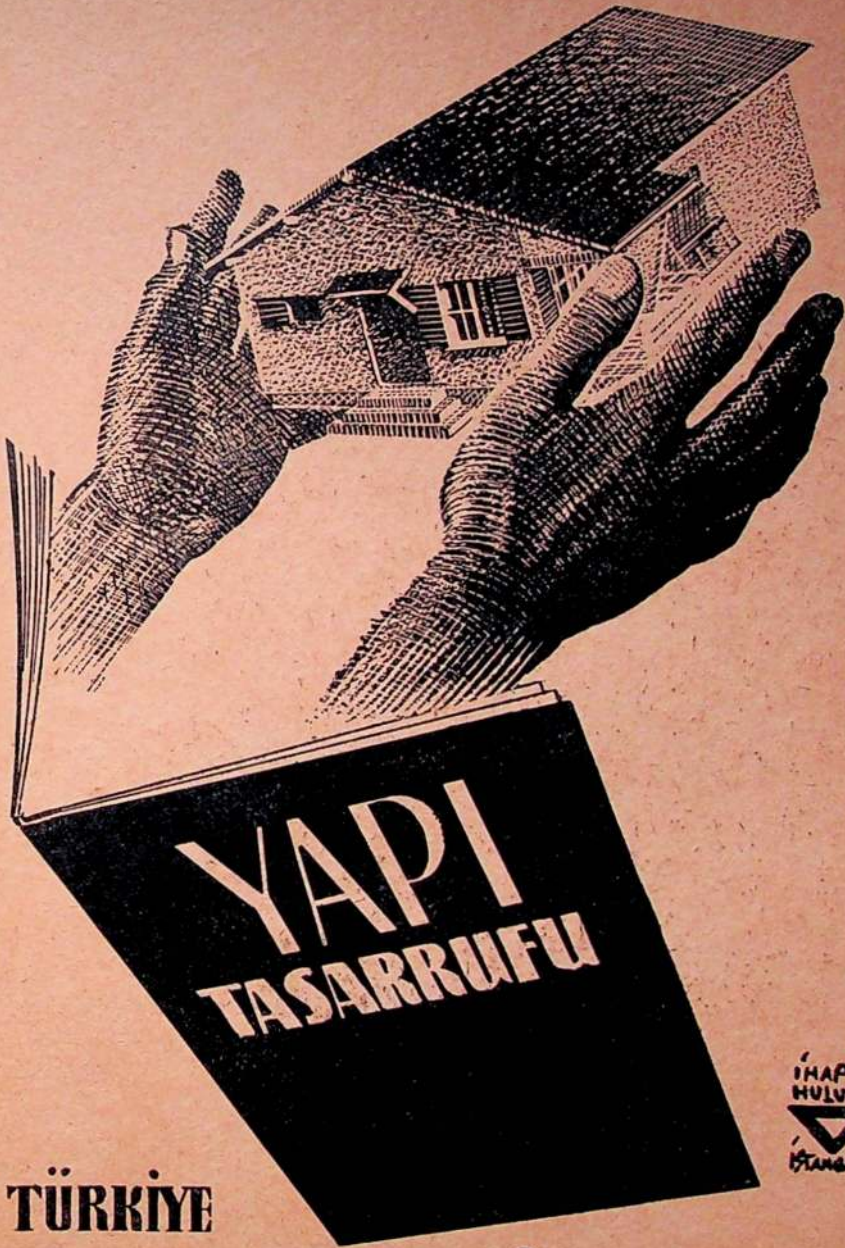
Memleketin her tarafında Acenta ve Mümessillikleri mevcuttur.

A D R E S : SÜMERBANK BİNASI

GALATA - İSTANBUL

TELEFON :
MÜDÜR : 440630
SANTRAL : 444610
TELGRAF : TÜRKGÜVEN

Paranızı atıl bırakmayın Bankaya yatırınız

İHAP
MÜHÜRÜ
İSTANBUL

TÜRKİYE

EMLAK KREDİ BANKASI

Bu hem sizin hem memleketin menfaatidir.

T. C. ZİRAAT BANKASI

Kuruluş : 1863 Sermayesi : 750.000.000 TL.
YURT İÇİNDE 558 ŞUBE VE AJANSI, DÜNYANIN
HER TARAFINDAKİ MUHABİRLERİLE SAYIN
MÜŞTERİLERİNİN EMRİNDEDİR.

1958 İKRAMİYE PLANINDA
VADELİ, VADESİZ TASARRUF HESAPLARI

3.000.000 Lira

P A R A ,

3.000.000 Lira

UZUN VADELİ KREDİ
V A R D İ R .